

Suunised taotlejatele 2018 a taotlusvooruks¹ LIFE Kliima allprogrammi „traditsioonilised projekid“

NB! Soovitatav on lugeda eestikeelset juhendit koos originaaldokumendiga. Antud dokument on tõlgitud selleks, et taotlejatel oleks lihtsam mõista LIFE programmi reegleid.

¹ Antud juhendi tõlkimist on rahastatud projektist "Awareness raising and application improvement of the LIFE program in Estonia", mida rahastati Euroopa Liidu liikmesriikide keskkonnaprojektide kaasrahastamise programmist LIFE. **Euroopa Komisjon ei vastuta juhendis oleva informatsiooni õigsuse eest.**

Pane tähele:

Kliima allprogrammis rakendatakse 2018 aastal jätkuvalt ühe-etapilist taotlemist.

Sisukord

1. Sissejuhatus programmi LIFE	5
1.1 Mis on LIFE?	5
1.2 „Traditsioonilised“ projektid	5
1.3 Kuidas, kus ja millal taotlust esitada?	6
1.4 Kuidas LIFE-projektid valitakse?	7
1.5 Üldised juhised taotlejatele	8
1.5.1 Mis keeles võib taotluse esitada?	8
1.5.2 Kes võib taotluse esitada?	8
1.5.3 Mis on LIFE-projekti optimaalne eelarve?	10
1.5.4 Mis on ELi kaasrahastamise maksimaalne määr programmis LIFE?	11
1.5.5 Kui palju peaksid projekti toetusesaajad projekti eelarvesse panustama?	11
1.5.6 Milline on projekti optimaalne alguskuupäev ja kestus?	11
1.5.7 Kus võib LIFE-projekti elluviimine toimuda?	12
1.5.8 Kes peab LIFE-projekti juhtima?	12
1.5.9 Projekti tegevuste edasiandmine	13
1.5.10 Millistel tingimustel eelistab LIFE riikidevahelisi projekte?	13
1.5.11 Kui põhjalik peab LIFE-i taotlus olema?	13
1.5.12 Käimasolevad tegevused	13
1.5.13 Projekti ja selle tegevuste jätkusuutlikkus	14
1.5.14 Teadusuuringud ja suur infrastruktuur	15
1.5.15 Vastastikune täiendavus ELi muude rahastamisprogrammidega	15
1.5.16 Varasematele LIFE-projektidele järgnevad või neil põhinevad taotlused	16
1.5.17 Kliimameetmete kasu kvantifitseerimine	16
1.5.18 Koostöö nõue mitmele sama/sarnase probleemiga tegelevale taotlusele	16
1.6 Isikuandmete kaitse tingimus	17
2. LIFE-i kliimameetmed	19
2.1. Mis on LIFE-i kliimameetmed?	19
2.2 Mis on kliimameetmete projektid?	21
2.3 Prioriteetne valdkond: kliimamuutuste leevendamine	23
2.3.1 Üldine kohaldamisala ja eesmärgid	23
2.3.2 Seos ELi kliimapoliitika eesmärkidega	23
2.3.3 ELi poliitikavaldkonnad ja seotud töövaldkonnad 2018. aasta projektikonkursiks	24

2.4 Kliimamuutustega kohanemise prioriteetne valdkond	29
2.4.1 Üldine kohaldamisala ja eesmärgid	29
2.4.2 Seos ELi kliimapoliitika eesmärkidega	29
2.4.3 ELi poliitikavaldkonnad ja seotud töövaldkonnad 2018. aasta taotlusvooruks	30
2.5 Prioriteetne valdkond kliimaalane juhtimine ja teave	33
2.5.1 Üldine kohaldamisala ja eesmärgid	33
2.5.2 Seos ELi kliimapoliitika eesmärkidega	33
2.5.3 ELi poliitikavaldkonnad ja seotud töövaldkonnad 2018. aasta projektikonkursiks	34
3. Taotlusvormid	38
3.1 Struktuur	38
3.2 Üldreeglid	39
3.3 Tehnilised taotlusvormid	40
3.3.1 Administratiiv vormid (A vormid)	40
3.3.2 Projekti lühikirjeldus (B vormid)	46
3.3.3 Kavandatud meetmete üksikasjalik tehniline kirjeldus (C vormid)	52
3.4 Finantstaotlusvormid	59
3.5 Aruanded	68
3.6 Manused	69
4. Kontroll-leht	70
Lisad	71
Lisa 1. Kalender – 2018. aasta taotlusvooru projektide hindamise ja valimise protseduur	71
Lisa 2. Olulised viited	72
Lisa 3. eTatluse süsteem (eProposal tool)	73

1. Sissejuhatus programmi LIFE

1.1 Mis on LIFE?

LIFE on Euroopa keskkonna- ja kliimameetmete programm perioodiks 1. jaanuar 2014 kuni 31. detsember 2020. LIFE-i õiguslik alus on Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1293/2013, 11. detsember 2013 (edaspidi LIFE-määrus)².

Programm LIFE jaguneb kaheks allprogrammiks: keskkonna allprogramm ja kliimameetmete allprogramm.

Keskkonna allprogramm tegeleb kolme prioriteetse valdkonnaga.

- **LIFE-i keskkond ja ressursitõhusus**
- **LIFE-i loodus ja bioloogiline mitmekesisus**
- **LIFE-i keskkonnavalade juhtimine ja teave**

Iga prioriteetse valdkonna valdkondlikke prioriteete kirjeldatakse täpsemalt LIFE-määruse lisas III.

Kliimameetmete allprogramm tegeleb kolme prioriteetse valdkonnaga.

- **LIFE-i kliimamuutuste leevendamine**
- **LIFE-i kliimamuutustega kohanemine**
- **LIFE-i kliimavalade juhtimine ja teave**

Programmi LIFE kogueelarve perioodiks on 3,457 miljardit eurot, millest 75% on eraldatud keskkonna allprogrammile (2 592 491 250 eurot) ja 25% on eraldatud kliimameetmete allprogrammile (864 163 750 eurot).

LIFE-määruse artikli 17 lõike 4 kohaselt eraldatakse vähemalt 81% kogueelarvest projektidele, mida rahastatakse tegevustoetustega või vajadusel rahastamisvahenditest.

Programmi LIFE mitmeaastane tööprogramm ajavahemikuks 2018–2020 näeb kliimameetmete allprogrammile³ ette eelarvet suurusega 413,25 miljonit eurot.

1.2 „Traditsioonilised“ projektid

LIFE-määruse artiklis 2 määratletakse erinevad projektitüübid, mida saab LIFE 2014–2020 programmi raames toetada.

² Regulation (EU) No 1293/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013, published in the Official Journal L 347/185 OF 20 December 2013 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0185:0208:EN:PDF>

³ Commission Implementing Decision of 12 February 2018 on the adoption of the LIFE multiannual work programme for 2018-2020, OJ L39 of 13 February 2018, p.11; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018D0210>

„Traditsioonilised“ projektitüübid on:

- „katseprojektid“ – projektid, mille raames kasutatakse tehnikat või meetodit, mida ei ole varem või mujal kasutatud või katsetatud, ning mis pakuvad olemasolevate parimate tavadega võrreldes potentsiaalseid keskkonna või kliimaga seotud eeliseid ja mida saab hiljem sarnastes olukordades laiemalt rakendada;
- „näidisprojektid“ – projektid, mille raames võetakse kasutusele, katsetatakse, hinnatakse ja levitatakse meetmeid, meetodikaid või käsitusi, mis on projekti konkreetses kontekstis, näiteks geograafilises, ökoloogilises, sotsiaalmajanduslikus kontekstis uued või tundmatud ja mida võiks sarnastes olukordades kasutada mujalgi;
- „parimaid praktikaid järgivad projektid“ – projektid, mille raames kasutatakse asjakohaseid, kulutõhusaid ja nüüdisaegseid tehnikaid, meetodeid ja käsitusi, võttes arvesse projekti konkreetset konteksti;
- „teabe-, teadlikkuse suurendamise ja teabe levitamise projektid“ – projektid, mille eesmärk on toetada teabevahetust, teabe levitamist ja teadlikkuse suurendamist keskkonna ja kliimameetmete allprogrammide raames.

Järgnev tabel võtab kokku, milliseid projektitüüpe Kliima allprogrammi erinevates prioriteetsetes valdkondades rahastatakse:

Prioriteetne valdkond	Abikõlblikud projektitüübid	Indikatiivne eelarve 2018. aastaks
Kliimamuutuste leevendamine	Parimad praktikad, katse- ja näidisprojektid	21,989 mln eurot
Kliimamuutustega kohanemine	Parimad praktikad, katse- ja näidisprojektid	20,750 mln eurot
Kliimaalane juhtimine ja teave	Teabe-, teadlikkuse suurendamise ja teabe levitamise projektid	6 mln eurot

Kliimameetmete allprogrammi traditsiooniliste projektide toetussumma on indikatiivselt 48,739 miljonit eurot. Eelarve jaotamine on indikatiivne ja sõltub iga prioriteetse valdkonna tegelikust taotluste arvust. Juhul, kui kvaliteediläve ületavaid projekte ei ole kolmes prioriteetses valdkonnas piisavalt, jagatakse/suunatakse eelarvet vastavalt ümber.

Programmi LIFE ühe prioriteetse valdkonna raames rahastatavad projektid ei tohi kahjustada keskkonna- või kliimaeesmärkide saavutamist mõnes teises prioriteetses valdkonnas ning võimaluse korral edendavad projektid koostööt eri eesmärkide vahel ja keskkonnasäästlike riigihangete kasutamist.

1.3 Kuidas, kus ja millal taotlust esitada?

LIFE-i rahastuse taotlemiseks tuleb taotlus esitada e-taotluse süsteemis (eProposal), mis on leitav LIFE programmi kodulehelt (<https://life.envir.ee/taotlemine>).

Taotlemise süsteem sisaldab kõiki nõutud administratiiv- (A), tehnilisi (B ja C) ja finantsvorme (F) ning funktsioone asjakohaste dokumentide (kaartide, fotode, diagrammide, graafikute, kohustuslike ametlike ja finantslisade) lisamiseks. Taotlusvormidega seotud üksikasju vaata selle dokumendi 3. peatükist. Taotlussüsteemi eProposal kasutamise seotud üksikasju vaata **originaaldokumendi** lisast 3 (*inglise keeles*).

Taotlejad peavad oma taotlused e-taotlussüsteemi (eProposal) kaudu Euroopa Komisjonile esitama enne 12. septembrit 2018 kell 16.00 Brüsseli kohaliku aja järgi.

Taotlust saab muuta, kinnitada ja (uuesti) esitada nii mitu korda kui vaja enne 12. septembrit 2018 (kell 16.00 Brüsseli aja järgi). Soovitame kogu taotluste esitamise perioodi jooksul oma mustandit (mustandeid) jooksvalt esitada, et vältida viimase hetke probleeme internetiühenduse või muude IT-alaste häiretega. Taotluse iga uus esitamine kirjutab üle eelmise esitatud versiooni (varasemaid versioone ei säilitata, seega ei ole need enam saadaval).

Antud juhendi raames on toetuse andjaks (*Contracting Authority*) Euroopa Komisjoni Väikeste ja Keskmise Suurusega Ettevõtjate Rakendusamet (edaspidi **EASME**).

Taotlust ette valmistades võivad taotlejad lisateabe saamiseks konsulteerida asjakohase riikliku LIFE kontaktisikuga; liikmesriikide programmi LIFE riiklike/piirkondlike asutuste nimed ja kontaktandmed on saadaval programmi LIFE veebilehel aadressil <http://ec.europa.eu/environment/life/contact/nationalcontact/index.htm>.

Keskkonnaministeeriumis töötavate LIFE kontaktisikute kontaktid on kättesaadavad siit: <https://life.envir.ee/kontakt>.

1.4 Kuidas LIFE-projektid valitakse?

Projektide valimise protsessi tehnilist metoodikat ning valimise ja toetuse andmise kriteeriumeid on kirjeldatud LIFE programmi mitmeaastase tööprogrammi 5. peatükis (2018-2020). Üksikasjaliku kirjelduse leiab dokumendist „LIFE-i kliimameetmed 2018. aasta projektitaotluste hindamise suunised“ (*LIFE 2018 CLIMA Evaluation Guide*).

Väga oluline!

Pane tähele, et vormis A2 taotleja kontaktisiku e-posti aadressina märgitud e-posti aadress on ainus kontaktpunkt, mida toetuse andja hindamisprotsessi käigus taotlejaga suhtlemisel kasutab. Seega peab sisestatud e-posti aadress vastama kehtivale ja aktiivsele aadressile, mida taotleja kontrollib kogu hindamisprotsessi jooksul igapäevaselt.

Eeldatakse, et toetuse andja (EASME) allkirjastab individuaalsed toetuslepingud 2019. aasta mais–juunis. Projektide varaseim võimalik alguskuupäev on 15. juuni 2019.

1.5 Üldised juhised taotlejatele

See peatükk vastab mõnele korduma kippuvale küsimusele. Poliitiliste prioriteetide erisuuniseid vaata 2. osast, soovitusi tehniliste ja finantsvormide täitmiseks vaata selle dokumendi 3. osast.

1.5.1 Mis keeles võib taotluse esitada?

Toetuse andja (EASME) soovib tungivalt, et taotlejad täidaksid taotluse tehnilise osa ja eriti finantsosa selges inglise keeles, kuid taotlused võib esitada mis tahes ametlikus ELi keeles, välja arvatud iiri või malta keeles.

Taotluse ja vormi B1 pealkiri („Projekti kokkuvõtlik kirjeldus“) peab alati olema inglise keeles. Vormi B1 võib lisaks esitada ka taotluse keeles.

Pane tähele, et taotlusleping, projektijuhtimine, ametlik aruanne, põhitulemused ja kogu teabevahetus toetuse andjaga saab olema inglise keeles.

1.5.2 Kes võib taotluse esitada?

Taotluse võib esitada iga Euroopa Liidus registreeritud juriidiline isik. Taotluses osalevad üksused võivad kuuluda kolme tüüpi toetusesaajate hulka: (1) avalik-õiguslikud asutused, (2) eraõiguslikud äriühingud ja (3) eraõiguslikud mittetulundusorganisatsioonid (sealhulgas vabaihendused).

Terminit „avalik-õiguslikud asutused“ määratletakse, viidates riiklikele ametivõimudele, olenemata nende organisatsiooni vormist – keskne, piirkondlik või kohalik struktuur –, või erinevatele asutustele nende kontrolli all eeldusel, et need toimivad vastava riikliku ametivõimu nimel või vastutusel. Juhul kui eraõiguslike asutustena registreeritud üksused soovivad, et neid arvestataks selle taotlusvooru raames võrdsena „avalik-õiguslike asutustega“, peavad nad esitama tõendid selle kohta, et nad vastavad kõigile avalik-õiguslikele asutustele kohaldatavatele kriteeriumitele ning et organisatsiooni tegevuse lõpetamisel kanduvad selle õigused ja kohustused, vastutus ja võlad avalik-õiguslikule asutusele. Täielikku määratlust vaata lisast „Avalik-õigusliku asutuse deklaratsioon“, mis tuleb täita kõikidel toetusesaajatel, kes soovivad, et neid peetaks „avalik-õiguslikuks asutuseks“ ja et neid koheldaks vastavalt. Ainus erand puudutab neid keskseid (nt: ministeerium) ja kohalikke administratsioone (nt maakonnad, vallad, piirkonnad jne), kelle olemus „avalik-õigusliku asutusena“ on selge.

Pane tähele, et n-ö ainuomanikke (st üksuseid, mida omab ja juhib üks isik ning kus omaniku ja ettevõtte vahel ei ole seaduslikku erinevust) loetakse füüsilisteks isikuteks, mistõttu ei saa nad selles taotlusvoorus toetusesaajate ega sidusettevõtjatena osaleda.

Koordineeriva toetusesaaja kohta nõutud kohustuslike ametlike dokumentide täielikke üksikasju vaata dokumendist „Guide for the evaluation of Sub-programme for Climate Action“.

Kui taotluse kaasrahastus rahuldatakse, saab taotlejast koordineeriv toetusesaaja, kes vastutab projekti elluviimise eest. Koordineerivast toetusesaajast saab toetuse andja (EASME) ainus kontaktpunkt ning ta on selle projekti ainus toetusesaaja, kes annab projekti tehnilise ja finantsilise edenemise kohta aru otse EASME-le.

Koordineeriv toetusesaaja saab ELi rahalise osaluse EASME käest ja tagab selle jaotamise viisil, mis on täpsustatud seotud toetusesaajatega (kui neid on – vaata allpool) sõlmitud partnerluslepingutes. Koordineeriv toetusesaaja peab projekti tehnilise rakendamise ja projekti tulemuste levitamise kohta otseselt seotud olema.

Koordineeriv toetusesaaja peab kandma osa projekti kuludest ja peab seega rahaliselt projekti eelarvesse panustama. Sellest tulenevalt ei saa talle 100% tekkivatest kuludest hüvitada.

Koordineeriv toetusesaaja peab näitama oma õiguslikku seisundit (täites taotlusvormi A2), mis tõestab juriidilist registreeringut ELis.

Lisaks koordineerivale toetusesaajale võib LIFE taotlus hõlmata ka üht või mitut seotud toetusesaajat ja/või üht või mitut projekti kaasrahastajat.

Seotud toetusesaaja võib olla juriidiliselt registreeritud väljaspool Euroopa Liitu eeldusel, et koordineeriv toetusesaaja asub ELis. Selleks, et üksust saaks pidada seotud toetusesaajaks, peab see vastutama tegevuste elluviimise eest väljaspool ELi ning nimetatud tegevused peavad olema vajalikud ELi keskkonnaalaste eesmärkide saavutamiseks ja liikmesriikide territooriumitel, mille suhtes kohaldatakse aluslepinguid. Teiste sõnadega ei peeta piisavaks sellise väljaspool ELi asutatud üksuse osalust, mis panustab vaid oskusteabega või teeb ELi tegevuste rakendamiseks koostööd. Seotud toetusesaaja peab taotlusesse alati tehniliselt panustama ja vastutama seega ühe või mitme projekti tegevuse rakendamise eest. Seotud toetusesaaja peab projekti panustama ka rahaliselt. Samuti peab ta toetusesaajale esitama kõik dokumendid, mis on vajalikud aruandluskohustuse täitmiseks EASME ees.

Seotud toetusesaajate arv ei ole eelnevalt määratletud. Taotluse võib esitada ja projekti võib rakendada ka üks asutus ehk taotlus, mis esitatakse ilma ühegi muu osaliseta peale koordineeriva toetusesaaja enda, on abikõlblik. Vaatamata sellele ei tohiks toetusesaaja kõhelda muid toetusesaajaid kaasamast, kui see toob projektile lisaväärtust.

Avalikud ettevõtjad, kelle kapital on avalikus omanduses ja keda peetakse riigihalduse instrumendiks või tehniliseks teenindajaks ning kellele rakendub riigihalduse kontroll, kuid kes on tegelikult eraldiseisvad juriidilised üksused, peavad olema kaasatud seotud toetusesaajana kui riigihaldus kavatses teatud projekti tegevuste rakendamise neile usaldada.

Kõik seotud toetusesaajad peavad näitama oma õiguslikku seisundit (täites taotlusvormi A5) ja andma kogu teabe ELi liikmesriigi või kolmanda riigi kohta, milles nad registreeritud on. Lisaks peavad kõik toetusesaajad, ELis registreeritud või mitte, kinnitama, et nad ei ole

üheski ELi finantsmääruse⁴ artikli 106 lõikes 1 ja artiklis 107 nimetatud olukorras (allkirjastades taotlusvormi A3 või A4 – juhiseid vaata selle dokumendi 3. osast).

Erasektori puhul võib toetuse andja (EASME) nõustuda, et toetusesaaja sidusüksused osalevad projektis, eeldusel, et kõik näidistoetuslepingus ja selle lisas X (finants- ja haldussuunised) loetletud tingimused on täidetud. Samas võib seotud üksuste kui sidusettevõtete kaasamine muuta projekti ülesehituse keerulisemaks, mistõttu võib see mõjuda negatiivselt projekti tehnilisele ja finantsilisele sidususele. Sellest tulenevalt põhineb sidusettevõtete lubamine täielikult toetuse andja halduslikul kaalutusõigusel ning mitte mingil juhul ei lubata sidusettevõteteid avalik-õiguslikele üksustele ega üksustele, kes ei vasta järgnevalt toodud sidusüksuste kirjeldusele.

Sidusüksused peavad vastama taotlejatele kehtivatele abikõlblikkuse ja mittevälistamise kriteeriumitele ja neil peaks olema kõnealuse toetusesaajaga struktuurne seos (nt õiguslik või kapitalil põhinev seos), mis ei piirdu üksnes projektiga ega ole loodud üksnes projekti elluviimise eesmärgil (ehk seose kehtivus on toetuse määramisest eraldiseisev; see peaks eksisteerima enne taotlusvooru välja kuulutamist ning kehtima ka pärast projekti lõppu).

Sidusüksusena võib aktsepteerida toetusesaaja vahetu kontrolli all olevaid üksuseid (st tütarettevõtteid), toetusesaajat kontrollivaid üksuseid (emaettevõtte) VÕI peab toetusesaaja liikmesuse korral olema õiguslikult määratletud kui võrgustik, liit või ühendus, mille tegevuses kavandatud sidusüksused osalevad. Kui mitu toetusesaajat soovivad töötada koos sama sidusettevõttega, tuleb nimetatud sidusettevõtte esitada hoopis toetusesaajana.

Projekti kaasrahastaja panustab projekti vaid rahaliste vahenditega, tal puuduvad tehnilised kohustused ning ta ei saa kasu ELi rahalisest toetusest. Ta ei saa ta projekti kontekstis tegutseda alltöövõtjana ühelegi projekti toetusesaajale.

Kindla kestusega eriülesannete täitmiseks võib projektitaotluses ette näha alltöövõtjate kasutamise. Alltöövõtjad pakuvad teenust projekti toetusesaajatele, kes maksavad pakutud teenuse eest täies ulatuses. Toetusesaajad (sealhulgas nende sidusüksused) ei tohi konkreetse projekti raames tegutseda alltöövõtjatena. Alltöövõtjaid ei pea tavaliselt taotluses nimepidi nimetama; kui seda tehakse, tuleb LIFE-i näidistoetuslepingu üldtingimustest jätkuvalt kinni pidada.

Koordineeriva toetusesaaja, seotud toetusesaajate sidusettevõtjate, kaasrahastajate ja alltöövõtjatega seotud vastavate reeglite üksikasjalikumalt kirjeldust vaadake LIFE-i näidistoetuslepingu üldtingimustest.

1.5.3 Mis on LIFE-projekti optimaalne eelarve?

Projekti eelarvetel ei ole fikseeritud miinimumsuurust. Suuri ambitsioonikaid projekte (st kogukulud üle 5 miljoni euro) on eelnevalt sageli rahastatud, samas kui väikestel projektidel

⁴ Regulation (EU, EURATOM) No 966/2012 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on the financial rules applicable to the general budget of the Union and repealing Council Regulation (EC, Euratom) No 1605/2002, OJ L 298 of 26/10/2012, p.1.

(st kogukulud alla 500 000 euro) on oma piiratud väljundi ja sellest tulenevalt väikese lisandväärtuse tõttu harva õnnestunud rahastust saada.

Kliimameetmete teabe ja juhtimise projektide taotlejatel soovitatakse tagada, et kavandatud tegevuste maht (ja eelarve) on piisavalt suur tagamaks, et projekt saavutab tähenduslikke tulemusi koos olulise ELi lisandväärtusega.

1.5.4 Mis on ELi kaasrahastamise maksimaalne määr programmis LIFE?

„Traditsiooniliste“ LIFE-projektide maksimaalne ELi kaasrahastamise määr perioodil 2018-2020 on 55% projekti kõigist abikõlblikest kuludest.

Maksete ajagraafik:

	Esimene makse (ettemakse)	Vahemakse	Lõppmakse
Vahearuanne ei esitata (lühike projekt)	70%	0%	maksimaalselt 30%
Üks vahearuanne	30%	40%	maksimaalselt 30%
Kaks vahearuanne	30%	20%	maksimaalselt 30%

Maksimaalne periood kahe aruande vahel võib olla 18 kuud.

1.5.5 Kui palju peaksid projekti toetusesaajad projekti eelarvesse panustama?

Eeldatakse, et koordineeriv toetusesaaja ja mis tahes seotud toetusesaajad annavad projekti eelarvesse mõistliku rahalise panuse. Toetusesaaja rahalist panust peetakse tõestuseks pühendumusest projekti eesmärkide saavutamisele – väga väikest rahalist panust võidakse seega pidada pühendumuse puudumiseks.

Taotlus lükatakse tagasi kui ükskõik millise toetusesaaja rahaline panus projekti eelarvesse on 0 eurot.

Veel enam, kui avalik-õiguslikud asutused osalevad projektis koordineerivate ja/või seotud toetusesaajatena, peab nende rahaline panus projekti eelarvesse ületama (vähemalt 2% võrra) projekti arvele kirjutatavate palgakulude summa töötajate eest, keda ei käsitleta „lisapersonalina“. Üksikasju vaata selle dokumendi osast 3.4.

1.5.6 Milline on projekti optimaalne alguskuupäev ja kestus?

Projekti ajakava ettevalmistamisel peavad toetusesaajad olema teadlikud sellest, et LIFE-i 2018 projektide toetuslepingute allkirjastamise eeldatav kuupäev on 2019. aasta mai või juuni. Nende projektide varaseim võimalik alguskuupäev on 15. juuni 2019. Ühtegi enne projekti alguskuupäeva tekkinud kulu ei loeta abikõlblikuks ning neid ei saa lisada projekti eelarvesse.

LIFE-projektil ei ole kindlaksmääratud projekti kestust. Projekti kestus peab vastama kestusele, mis on vajalik projekti kõigi tegevuste elluviimiseks ja kõigi eesmärkide saavutamiseks. Enamik projekte kestab 2–5 aastat.

Toetuse andja võib otsustada pikendada projekti kestust vaid erakorralistel asjaoludel. Varasemad kogemused LIFE projektidega on näidanud, et paljudel projektidel oli raskusi kõigi tegevuste lõpetamisega projekti kavandatud kestuse jooksul, enamasti ettenägematute viivituste ja projekti kestuse jooksul tekkinud raskuste tõttu. Seetõttu soovitatakse toetusesaajatel oma projekitaotluse ajagraafikusse arvestada piisav ajavaru (nt 6 kuud).

Toetusesaajad peaksid samuti tähele panema, et lõpparuande võib esitada enne ametlikku projekti lõppkuupäeva juhul kui kõik planeeritud tegevused lõpetatakse enne planeeritud tähtaega. Sellisel juhul saab ka lõpliku makse kätte enne toetuslepingus mainitud lõppmakse ametlikku lõppkuupäeva.

1.5.7 Kus võib LIFE-projekti elluviimine toimuda?

LIFE-projektide elluviimine peab toimuma Euroopa Liidu liikmesriikide territooriumil. Programm LIFE võib samuti rahastada tegevusi väljaspool ELi ja ülemeremaades ja -territooriumidel eeldusel, et koordineeriv toetusesaaja asub ELis ning esitatakse tugevad tõendid selle kohta, et EList väljaspool elluviidavad tegevused on vajalikud ELi kliimaeesmärkide saavutamiseks ja liikmesriikide territooriumidel, mille suhtes aluslepinguid kohaldatakse, rakendatud meetmete tulemuslikkuse tagamiseks (näiteks piiriülestele jõgedele rakendatud tegevused). Palun arvestage, et siinkohal on selgelt tegu erandiga, kuna tavaliselt tuleb tegevused ellu viia ELis. Samas on see võimalik, kui asjakohase probleemiga saab edukalt ja tõhusalt tegeleda vaid juhul, kui tegevusi teostatakse ka ELi välistes riikides. Iga sellise tegevuse kirjelduses asjakohastes vormides tuleb anda kvalitatiivsed ja kvantitatiivsed tõendid, mis õigustavad selliste tegevuste vajalikkust väljaspool ELi.

Abikõlblikkuse kriteeriumid, mis on kirja pandud Euroopa Komisjoni teatises nr 2013/C-205/05 (OJEU C-205, 19.07.2013, lk 9–11), mis käsitleb Iisraeli poolt alates 1967. aasta juunist okupeeritud territooriumitel tegutsevatele Iisraeli üksustele ja nende tegevusele selliste toetuste, auhindade ja rahastamisvahendite andmist, mida EL rahastab alates 2014. aastast, sätestatud abikõlblikkuskriteeriumid rakenduvad kõigile selle taotlusvooru tegevustele, sealhulgas seoses kolmandate isikutega, kellele on viidatud ELi finantsmääruse artiklis 137.

1.5.8 Kes peab LIFE-projekti juhtima?

Eeldatakse, et projekti juhivad koordineeriva toetusesaaja töötajad. Kuid sobiva põhjenduse alusel võib projektijuhtimist teostada ka koordineeriva toetusesaaja otsese kontrolli all olev alltöövõtja. Kõik muud projektijuhtimisega seotud korraldused peavad olema piisavalt selgitatud ja põhjendatud. Soovitavalt on igal projektil täistööajaga projektijuht.

Taotlus peab selgelt kirjeldama, kes hakkab vastutama projektijuhtimise eest, kui palju töötajaid ja aega sellele ülesandele pühendatakse ning kuidas ja kelle poolt langetatakse projekti kestuse jooksul projektiga seotud otsuseid (st kes hakkab projektijuhtimist kontrollima ja kuidas).

1.5.9 Projekti tegevuste edasiandmine

Toetusesaajad peavad näitama tehnilist ja rahalist võimekust ning pädevust projekti kavandatud tegevuste elluviimiseks. Seega eeldatakse, et välisabi/sisse ostetatvate teenuste (*external assistance*) osakaal projekti eelarves jääb alla 35%. Põhjendatud juhtudel võib toetuse andja lubada ka suuremat osakaalu.

Mis tahes välisabi puhul tuleb järgida LIFE-i näidistoetuslepingu üldtingimusi.

1.5.10 Millistel tingimustel eelistab LIFE riikidevahelisi projekte?

LIFE-määrus viitab sellele, et projektide valimisel kaasrahastamiseks pöörab toetuse andja erilist tähelepanu riikidevahelistele projektidele kui riikidevaheline koostöö on kliimaeesmärkide saavutamiseks oluline. Kui riikidevahelise lähenemise lisaväärtuse kohta on piisavalt tõendeid, antakse taotlusele hindamiskriteeriumi 6 alusel lisapunkte. Kui selliste tõendite esitamine on võimalik, arvestatakse projektide valimise protsessis projektile kõrgem skoor ja seeläbi on suurem tõenäosus, et projekt kaasrahastamiseks välja valitakse.

NB! „Riikidevaheline“ hõlmab LIFE-määruse tähenduses vaid koostööd liikmesriikide vahel ning koostööd liikmesriikide ja vastavalt LIFE-määruse artiklile 5 programmis LIFE osalevate kolmandate riikide vahel. Kuigi tegevused väljaspool ELi ja ülemeremaades ja -territooriumidel on LIFE-määruse artikli 6 alusel võimalikud, ei anna need hindamiskriteeriumi 6 alusel lisapunkte.

1.5.11 Kui põhjalik peab LIFE-i taotlus olema?

Taotlus peab olema nii sisutihe ja võimalikult selge. Taotlejad peaksid vältima mahukaid taotlusi.

Kõigi projekti tegevuste kohta tuleb anda selged ja üksikasjalikud kirjeldused. Igal pool, kus võib olla kasulik selgitada kavandatud tegevuste asukohta, tuleks lisada kaardid.

Brošüüre, CV-sid ja sarnaseid dokumente ei tohiks lisada ning kui need lisatakse, siis ei võeta neid arvesse.

1.5.12 Käimasolevad tegevused

Enne projekti algust juba käimasolevad tegevused ei ole abikõlblikud.

Kui projekti käigus teostatavad tegevused on eelmistest või käimasolevatest tegevustest sageduse või intensiivsuse mõistes oluliselt erinevad, siis ei loeta neid käimasolevateks. Taotleja peab taotluses andma piisavalt teavet, mis võimaldab seda aspekti hinnata.

Juhul kui taotletakse minevikus ettevõetud ja lõpetatud tegevuste kordamist projekti käigus sarnase sageduse või intensiivsusega, peab taotleja esitama tõendid selle kohta, et LIFE-projekti puudumisel ei oleks neid tegevusi ellu viidud

1.5.13 Projekti ja selle tegevuste jätkusuutlikkus

LIFE projektid esindavad arvestatavat investeeringut ja Euroopa Liit peab nende investeeringute pikaajalist jätkusuutlikkust väga oluliseks. Projekti tulemuste jätkusuutlikkust keskpikas ja pikas perspektiivis mõistetakse kui suutlikkust säilitada tulemused pärast projekti elluviimist kas jätkamise, kordamise või ülekandmise teel. Kogu projekti kestuse jooksul on toetusesaajatel kohustus mõelda, kuidas selliseid investeeringuid kindlustada, säilitada, arendada ja ära kasutada või projekti käigus või peale projekti lõppu korrata/ülekanda. Eduka jätkamise, kordamise ja/või ülekandmise jaoks on vaja strateegiat, mis sisaldab ülesannet mitmekordistada projekti lahenduste mõju ja ergutada nende laiemat kasutuselevõttu, millega saavutatakse projekti vältel ja/või lühikeses ja keskpikas perspektiivis pärast programmi LIFE projekti lõppu kriitiline mass. Selles minnakse kaugemale informatsiooni edastamisest ja võrgustike loomisest, käsitledes väljatöötatud ja/või projekti raames rakendatud lahenduste kasutamist praktikas pärast projekti lõppu, mujal või erineval eesmärgil.

Kõik taotlused, sealhulgas need, mille on esitanud ametivõimud, mittetulundusorganisatsioonid ning teadus- ja arendusasutused, peavad sisaldama põhjalikku kordamis- ja ülekandmisstrateegiat koos konkreetsete tegevuste ja väljunditega. Valitud tehniline ulatus ja ettenähtud tulemus peavad selgelt võimaldama kavandatud lahenduse rakendamist ja/või jätkamist, et saavutada selged, olulised, ambitsioonikad ja usaldusväärsed kliimameetmetega seotud kasud juba projekti rakendamise käigus ja 3/5 aastat peale seda. Tavalised projektid peavad välja töötama kohustusliku kordamise ja ülekandmise plaani.

LIFE rahastab turuvajadustel põhinevaid projekte

Taotlusi, mille eesmärk on katsetada või tutvustada tehnilisi lahendusi kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks või ökoinnovatsiooni, biomajanduse, ringmajanduse, innovatiivsete tehnoloogiate ja muude vahendite abil kliimamuutustega kohanemiseks, julgustatakse esitama turuvajadustel põhinevaid projekte. Sellised taotlused peaksid tuginema parimale kättesaadavale tehnoloogiale ja edendama tehnoloogia valmisoleku taset tööstus- ja kaubandustasandi suunas. Tööstuslik tootmine ja turustamine võib alata juba LIFE projekti käigus ja seda peaks toetama usaldusväärne äristrateegia, sealhulgas näiteks ärimudeli väljatöötamine, investeeringute ja turuanalüüsid. Kavandatud lahendustega esitatud paranenud tulemused ja eelised tuleb eeldatavate kliimameetmetega seotud kasude osas kvantifitseerida.

Usaldusväärse äriplaani ning kordamise ja ülekandmise plaani väljatöötamine on turuvajadustel põhinevate projektide kohustuslikud tulemused/väljundid.

Lisajuhiseid vaadake dokumendi „Suunised taotlejatele 2018: LIFE-i keskkond ja ressursitõhusus“ peatükist 2.3.1.

1.5.14 Teadusuuringud ja suur infrastruktuur

Kuigi teadusuuringuteks annab EL rahastust teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi (2014–2020)⁵ Horisont 2020 raames, võib LIFE-projekti raames läbi viia piiratud arvu uuringuid, mille eesmärk on edendada ja täiustada projekti aluseks olevate teadmiste andmeid. Uuringud peavad olema rangelt piiratud ja lahutamatu seotud projekti eesmärkidega. Taotleja selgitab üksikasjalikult, kuidas projekti korralik rakendamine nimetatud teadusuuringutest sõltub, näidates, et olemasolev teaduslik alus ei ole piisav, ning kuidas täiendavaid teadmisi projekti tegevuste rakendamiseks ja eesmärkide saavutamiseks kasutama hakatakse. Sellisel juhul peetakse teadusväljaandeid projekti olulisteks tulemusteks.

Suure infrastruktuuri ehitamisele keskendunud projektid ei kuulu LIFE-programmi tegevusse ega ole seega abikõlblikud. Projekti loetakse suure taristu ehitamisele keskendunuks, kui „taristu ühiku“ maksumus ületab 500 000 €. „Taristu ühik“ tähendab kõiki vormis F4a kirjeldatud elemente, mis tagavad füüsiliselt taristu investeeringu funktsionaalsuse (nt torud, vundamendid või kaevetööd sini-rohetaristu⁶ jaoks, ehitised tehnilise varustuse paigutamiseks jmt). Erandjuhul võib seda summat ületada, kui taotlusesse on lisatud täielik tehniline põhjendus, mis näitab taristu vajalikkust, et tagada tõhus panus LIFE-määruse artiklite 14, 15 või 16 eesmärkidesse.

1.5.15 Vastastikune täiendavus ELi muude rahastamisprogrammidega

Vastavalt LIFE-määruse artiklile 8 peavad programmiga LIFE toetatavad tegevused tagama sidususe ja koostoime ning vältima kattumisi liidu muude rahastamisprogrammidega. Eelkõige peavad toetuse andja ja liikmesriigid tagama kooskõla Euroopa Regionaalarengu Fondiga, Euroopa Sotsiaalfondiga, Ühtekuuluvusfondiga, Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondiga, Euroopa Merendus- ja Kalandusfondiga ning programmiga „Horisont 2020“.

Programmi LIFE raames julgustatakse ka programmi „Horisont 2020“ keskkonna- ja kliimaalaste teadusuuringute ja innovatsiooni tulemuste kasutuselevõttu. Sellega seoses pakutakse programmi raames kaasrahastamise võimalust keskkonna ja kliima seisukohalt selgelt kasulikele projektidele, mis tagavad koostoime programmi LIFE ja programmi „Horisont 2020“ vahel.

Seetõttu on oluline, et enne oma taotluse esitamist toetuse andjale (EASME) kontrollivad toetusesaajad põhjalikult, kas projekti raames kavandatavad tegevused võiksid saada või saavad rahastust muudest ELi fondidest.

⁵ Regulation (EU) No 1290/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 laying down the rules for participation and dissemination in "Horizon 2020 - the Framework Programme for Research and Innovation (2014-2020)" and repealing Regulation (EC) No 1906/2006 (OJ L 347, 20.12.2013, p. 81).

⁶ Green infrastructure is a planned network of natural and semi-natural areas, which is designed and managed to deliver a wide range of ecosystem services and protect biodiversity. Green Infrastructure is made up of a wide range of different environmental features, from green roofs to floodplain green areas or free-flowing rivers. For more information, see http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm. Blue-green infrastructure is applied in an urban context and places a greater emphasis on the management of stormwater.

Toetusesaajad peavad toetuse andjat teavitama kõigist asjaga seotud EL-st saadud toetustest või menetluses olevatest taotlustest. Toetusesaajad peavad samuti kontrollima, et nad ei saa samal ajal programmist LIFE (või muudest ELi programmidest) tegevustoetusi, mis põhjustaks topeltrahastamise.

Kui seda vormis A7 ära ei märgita, võidakse taotlus tagasi lükata.

1.5.16 Varasematele LIFE-projektidele järgnevad või neil põhinevad taotlused

Kui taotleja taotleb eelmise LIFE-projekti jätkamist, peab ta vormis A7 selgelt kirjeldama, miks on järgmine projektifaas vajalik ja kuidas see eelmise projektiga saavutatud tulemusi täiendab. Taotleja peab jätkusuutlikkuse kirjeldamisel (vorm F6) samuti selgitama, kuidas tagataks edasine jätkamine vahenditega, mis ei pärine programmist LIFE. Viimasena peab taotleja iga põhitegevuse kirjelduses (C vormid) andma täpset teavet, kuidas see tegevus eelmises projekti faasis teostatud sarnastel tegevustel põhineb ja neid täiendab.

Taotlejad peavad samuti näitama, et nad on võtnud arvesse teisi rahastatud LIFE-projekte, mis tegelesid sarnaste probleemidega. Taotlejad peavad selgitama, kuidas nende taotlus teistel põhineb või nendest erineb ning kuidas taotlus teistega kooskõlastatakse, juhul kui need projektid on ikka veel käimas.

Hindamisprotsessi käigus kontrollitakse need aspektid põhjalikult üle.

1.5.17 Kliimameetmete kasu kvantifitseerimine

Kavandatud lahendustega esitatud paranenud tulemused/eelised tuleb eeldatavate kliimameetmetega seotud kasude osas kvantifitseerida. Selleks tuleb selgelt ära näidata, milline on valitud algväärtus. Kliimameetmete kasud tuleb esitada vastavalt elutsükli põhisele lähenemisele, kus see on asjakohane, ning need peavad olema selged, olulised, ambitsioonikad ja usaldusväärsed. Selles osas peab olema tagatud vastavus taotluse asjaomastes vormides kirjeldatud kliimameetmete kasude ja LIFE-projekti tasandi põhinäitajate tabelis esitatud väärtuste vahel.

1.5.18 Koostöö nõue mitmele sama/sarnase probleemiga tegelevale taotlusele

Tõendid näitavad, et üha enam esitatakse sama või sarnase probleemiga tegelevaid projekte ja seda sageli samas liikmeriigis.

Selliste olukordade vältimiseks soovitatakse taotlejatel võtta ühendust riiklike kontaktisikutega (<http://ec.europa.eu/environment/life/contact/nationalcontact/>) või (<https://life.envir.ee/kontakt>), et kontrollida, kas probleemiga, mida nad lahendada soovitakse, võib mõni teine taotleja juba tegeleda. Sellisel juhul julgustatakse taotlejaid omavahel koostööd tegema, et vältida võimalikku kattumist ja suurendada sünergiaid.

1.6 Isikuandmete kaitse tingimus

Taotlusega esitatud isikuandmed, nagu toetusesaajate ja kaasrahastajate nimi, aadress ja muu kontaktteave, lisatakse andmebaasi nimetusega ESAP, mis on ligipääsetav ELi institutsioonidele ja asutustele, aga ka välishindajate meeskonnale, kellega on sõlmitud konfidentsiaalsusleping. Andmebaasi ESAP kasutatakse ainult LIFE-i taotluste hindamise haldamiseks.

Edukate projektide samad isikuandmed edastatakse teise andmebaasi nimetusega BUTLER, mis on ligipääsetav ELi institutsioonidele ja asutustele ning välisele järelevalvemeeskonnale, kellega on sõlmitud konfidentsiaalsusleping. Andmebaasi BUTLER kasutatakse ainult LIFE-projektide haldamiseks.

Iga projekti kokkuvõtte, sealhulgas koordineeriva toetusesaaja nimi ja kontaktteave, lisatakse LIFE veebilehele ja tehakse üldsusele kättesaadavaks. Teatud hetkel palutakse koordineerival toetusesaajal kontrollida nimetatud kokkuvõtte õigsust.

Edukate toetusesaajate nimekiri koos projektidele määratud summadega avaldatakse samuti avalikus andmebaasis nimetusega Finantslähbipaistvuse süsteem⁷.

Toetuse andja või tema alltöövõtjad võivad samuti kasutada ebaedukate toetusesaajate isikuandmeid tulevaste taotlustega seotud järeelmeetmete jaoks.

Kogu selle protsessi käigus peavad toetuse andja ja tema alltöövõtjad järgima Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrust (EÜ) nr 45/2001, 18. detsember 2000, üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ühenduse institutsioonides ja asutustes ning selliste andmete vaba liikumise kohta. Sul on õigus pääseda ligi meie käsutuses olevatele ennast puudutavatele andmetele ja nõuda paranduste tegemist.

Taotluse esitamine viitab sellele, et sa nõustud taotluses sisalduvate isikuandmete avaldamisega ülalkirjeldatud viisil. Andmeid ei kasutata ühelgi viisil või eesmärgil, mida ei ole eespool kirjeldatud.

⁷ Financial Transparency System (FTS) - European Commission: http://ec.europa.eu/budget/fts/about_en.htm

Taotluse võtme-elemendid	Kontroll-nimekirj
Probleemi tuvastamine	<ul style="list-style-type: none"> - kirjelda probleemi ja selle põhjust - too välja sihtgrupid/huvi­grupid, keda see probeem mõjutab ning selgita miks just need sihtgrupid/huvi­grupid välja valiti - kontrolli, et taotlus vastaks selgelt kõikidele LIFE programmi tingimustele - kontrolli enne taotluse esitamist LIFE projektide andmebaasist, kas sarnast projekti on juba rahastatud. Kui jah, siis kas sarnaseid lahendusi saaks kasutada ka sinu projektis
Lähtepunkti kirjeldus – vorm B.2	<ul style="list-style-type: none"> - kirjelda selgelt keskkonna- ja kliimatingimusi ning teadlikkuse suurendamise/kommunikatsiooniga seotud väljakutseid antud olukorras - too välja kvantitatiivsed ja/või kvalitatiivsed lähtepunkti andmed, sh andmed nii kliimavaldkonna kui ka teadlikkuse suurendamise/ kommunikatsiooni väljakutsete kohta - too välja, kust see info andmete kohta pärineb
Projekti eesmärkide kirjeldus	<ul style="list-style-type: none"> - kirjelda, mida projekti raames saavutatakse (oodatavad tulemused), kelle poolt ja mis ajaks - täida indikaatorite tabel (excelis) koos oodatavate mõjuindikaatorite ja teiste indikaatoritega (valida asjakohased indikaatorid) - selgita kas/kuidas ja millises ulatuses tulemusi säilitatakse pärast projekt lõppu
Projekti tegevuste kirjeldus	<ul style="list-style-type: none"> - kirjelda miks konkreetset tegevust on vaja ellu viia (kas see on piisav oodatavate tulemuste saavutamiseks?), mida tegevuse raames täpsemalt tehakse, kes teeb, millal ja millised on vajalikud ressursid – eelarve, inimressurss, töövahendid - kontrolli, kas sa oled planeerinud konkreetseid tegevusi projekti tulemuste levitamiseks ja kordamiseks - kirjelda selgelt probleemi, tegevuste ja oodatavate tulemuste omavahelist seost - projektil ei tohi olla negatiivset mõju, näiteks negatiivset mõju keskkonnale ja bioloogilisele mitmekesisusele. Kus asjakohane, taotlejad võivad rakendada täielikku elutsükli analüüsi (Life Cycle Analysis (LGA)) ja lisada selle projekti väljundite nimekirja - lisa tegevuste nimekirja strateegia ja sellega seotud tegevused, et tagada projekti tulemuste säilimine ja kasutamine ka pärast projekti lõppu.

2. LIFE-i kliimameetmed

2.1. Mis on LIFE-i kliimameetmed?

LIFE-i kliimameetmete eesmärk on täita programmi LIFE määruse artiklis 3 sätestatud järgmised üldeesmärgid: □

- aidata kaasa ressursitõhusa, vähese CO₂-heitega ja kliimamuutustele vastupanuvõimelise majanduse saavutamisele;
- parandada liidu keskkonna- ja kliimapoliitika ning vastavate õigusaktide väljatöötamist, rakendamist ja täitmist;
- ergutada ja edendada kliimaeesmärkide läbivat arvessevõtmist liidu muudes poliitikavaldkondades ning avaliku ja erasektori tegevuses ning nendesse integreerimist;
- toetada kliimavaldkonna paremat juhtimist kõikidel tasanditel, samuti kodanikuühiskonna, vabaühenduste ja kohalike osalejate suuremat kaasamist.

2014. aasta oktoobris kehtestas Euroopa Ülemkogu ELi energia- ja kliimapoliitika raamistiku aastani 2030⁸, seades kõigis majandusharudes liidu ambitsioonikaks eesmärgiks vähendada kasvuhoonegaaside heidet aastaks 2030 vähemalt 40%, suurendada taastuvenergia osa kogu tarbitavast energiast vähemalt 27%-ni ja suurendada energiatõhusust vähemalt 27% võrra. Pariisi kokkulepe näitab ELi lähenemist: Pariisi kokkuleppe järelmeetmena on prioriteediks Euroopa Ülemkogu aastani 2030 seatud energia- ja kliimapoliitika raamistiku rakendamine.

Nagu on viidatud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu ELi määruses programmi LIFE loomisel⁹, „on vaja spetsiifilisi käsitusi, et tegeleda selliste küsimustega nagu eesmärkide ebahütlane integreerimine liikmesriikide tavadesse, õigusaktide ebahütlane ja ebapiisav rakendamine liikmesriikides ning poliitilisi eesmärgi käsitleva teabe ebapiisav levitamine ja poliitiliste eesmärkide ebapiisav propageerimine“.

Praeguse taotlusvooru projektid peavad toetama ELi kliimapoliitika rakendamist ja valmistama ELi ette kliimameetmetega seotud probleemide lahendamiseks tulevastel aastatel. „Vastupidava energialiidu ja tulevikku suunatud kliimamuutuste poliitika raamstrateegias“¹⁰ ja komisjoni 15. detsembri 2011. aasta teatises „Konkurentsivõimeline vähese CO₂-heitega majandus aastaks 2050 – edenemiskava“ („2050. aasta edenemiskava“) tõdeti, et kliimamuutuste leevendamise uute käsituste katsetamine on vähese CO₂-heitega majanduse saavutamiseks jätkuvalt vajalik. Juhtalgatus Ressursitõhus Euroopa toetab liikumist ressursitõhusa, vähese CO₂-heitega ja kliimamuutustele vastupanuvõimelise majanduse suunas, et saavutada jätkusuutlikuse kasv, andes pikaajalise raamistiku tegevusteks paljudes poliitikavaldkondades, sealhulgas kliimamuutused ja energia. Liidu ühe valdkondadevahelise prioriteedina tuleb tagada ka tõhus kohanemine kliimamuutustega, nagu on tõdetud komisjoni teatises „Kliimamuutustega kohanemist käsitlev ELi strateegia“¹¹. Lisaks on

⁸ European Council conclusions of 24 October 2014.

⁹ Recital (3) of Reg. No. 1293/2013

¹⁰ COM(2015)80 final

¹¹ COM/2013/0216 final

kliimaeesmärkide saavutamiseks oluline parem juhtimine, eelkõige teadlikkuse suurendamise, suutlikkuse suurendamise ja sidusrühmade kaasamise kaudu.

Seetõttu peavad kliimameetmete allprogrammi projektid panustama ühte järgmisest kolmest prioriteetses valdkonnast:

- kliimamuutuste leevendamine,
- kliimamuutustega kohanemine ja
- kliimaalane juhtimine ja teave.

Taotlejad peavad valima, millisesse prioriteetsesse valdkonda nende projekt panustab, ja näitama selle ära oma taotlusvormis. Kus see on asjakohane, julgustatakse taotlejaid panustama rohkem kui ühte neist prioriteetsetest valdkondadest¹².

LIFE-programmi ressursside kasutamise optimeerimiseks tuleks edendada ühendusi programmi LIFE keskkonna allprogrammi tegevuste ja programmi LIFE kliimameetmete allprogrammi kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise meetmete vahel¹³¹⁴ (näiteks tuleks, kus asjakohane, edendada kliimamuutustega kohanemist ja bioloogilist mitmekesisust; metsade ja pinnase, veepuuduse ja põudade jaoks ning ka üleujutuste riskide haldamiseks; CO₂-heite vähenemise ja õhukvaliteedi jaoks; jms). LIFE-määrus ja ELi kohanemisstrateegia tõstavad esile ökosüsteemidel põhinevat lähenemist kohanemisele. Kuna sellel lähenemisel on selgelt mitu kasutegurit, peavad taotlejad määrama, kas taotlus on oma algselt ideelt ja ülesehituselt suunatud kliimamuutustele kohanemisele või looduskaitsele, ning seega esitama taotluse programmi LIFE asjaomasesse allprogrammi. Selle näidete hulka võivad kuuluda taotlused, mis käsitlevad turbaalade taastamist, ranniku ümberkujundamist või jõe lammi taastamist. Linnaalade projektid võivad lisaks keskkonnapoliitikale samuti tuua kasu nii kliimamuutustega kohanemise kui ka kliimamuutuste leevendamise alal. Selle näidete hulka võivad kuuluda taotlused, mis puudutavad hoonete soojustamist, rohetaristut ja vee kokkuhoidu.

Programmi LIFE kliimameetmete allprogrammi projektide raames välja töötatud lahendusi, meetodeid ja lähenemisi peaks olema võimalik suurendada ja toetada erainvesteeringutega, muude liidu või riiklike rahastusprogrammidega ning vajadusel ka finantsinstrumentidega.

Ühe prioriteetses valdkonna projekte, mis võivad kahjustada keskkonna- või kliimaeesmärke teises prioriteetses valdkonnas, rahastatakse vaid juhul, kui see mõju on taotluses selgelt selgitatud ja põhjendatud ning vajaduse korral on korrektselt planeeritud võimalikud alternatiivid ning leevendus- ja kohandamismeetmed. Varasematest LIFE programmi kogemustest ilmneb vajadus suunata jõupingutused konkreetsetele keskkonna- ja kliimapoliitika prioriteetidele ja tegevusvaldkondadele. Valdcondlike prioriteetide loetelu ei tohiks olla ammendav, sest taotlejatel peaks olema võimalik esitada ettepanekuid ka muudes valdkondades, et kasutada uute probleemidega toimetulekuks uusi ideid¹⁵. Kooskõlas LIFE-määruse üldeesmärgiga, on eriti soovitatav, et projektitaotlused tegelevad kõigi kolme

¹² Recital (18) of Reg. No. 1293/2013

¹³ Recital (16) of Reg. No. 1293/2013

¹⁴ Recital (17) of Reg. No. 1293/2013

¹⁵ Recital (36) of Reg. No. 1293/2013

prioriteetse valdkonna konkreetsete kliimaprobleemidega, mis on allpool ELi poliitika- ja töövaldkondade kujul välja toodud.

2.2 Mis on kliimameetmete projektid?

LIFE-määruse kohaselt peavad LIFE-i kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise projektid olema katseprojektid, näidisprojektid või parimaid tavasid järgivad projektid.

- **Katseprojektid** on projektid, mille raames kasutatakse tehnikat või meetodit, mida ei ole varem või mujal kasutatud või katsetatud, ning mis pakuvad olemasolevate parimate tavadega võrreldes potentsiaalseid keskkonna või kliimaga seotud eeliseid ja mida saab hiljem sarnastes olukordades laiemalt rakendada. Selliste projektide eesmärk on hinnata meetodi tõhusust, teavitada teisi sidusrühmi tulemustest ja vajaduse korral julgustada neid projektis edukalt katsetatud tehnikaid ja meetodeid kasutama.

Palun arvestage, et olemasoleva lahendusmeetme/-metoodika rakendamist kindlas geograafilises piirkonnas, kus seda varem rakendatud ei ole, ei peeta „katse“ tegevuseks vaid „näidis“ tegevuseks.

- **Näidisprojektid** on projektid, mille raames võetakse kasutusele, katsetatakse, hinnatakse ja levitatakse meetmeid, metoodikaid või käsitusi, mis on projekti konkreetses kontekstis, näiteks geograafilises, ökoloogilises, sotsiaalmajanduslikus kontekstis uued või tundmatud ja mida võiks sarnastes olukordades kasutada mujalgi. Vajaliku ELi lisaväärtuse saavutamiseks peavad need olema kavandatud nii, et näidata kas eesmärgipärased tehnikad ja meetodid projekti kontekstis töötavad või mitte. Edukas näidisprojekt on kõigile potentsiaalsetele sidusrühmadele kättesaadav ning selle eesmärk on julgustada teisi sidusrühmi projektis näidatud tehnikaid ja meetodeid kasutama. Näidisprojektidel võib olla kõrgem ELi lisaväärtus, kui need viiakse kohaliku tasandi asemel läbi riiklikul või riikidevahelisel tasandil.

Mis puutub näite ulatusse, peaks projekti ellu viima sellises tehnilises ulatuses, mis võimaldab kavandatud katseprojekti tehnilist ja majanduslikku tasuvust hinnata suuremas ulatuses. Eespool toodut arvesse võttes peab taotlus põhjendama projekti ulatuse valikut. Projektidele, mis töötavad välja otsustamise tööriistu, planeerimisevahendeid ja muud taolist, peavad rakendama nimetatud vahendit, et näidata selle tehnilist ja majanduslikku elujõulisust ja võimaldada võrdlust algse olukorraga.

Palun arvestage, et olemasoleva parima tava meetme/metoodika rakendamist kindlas geograafilises piirkonnas, kus seda varem rakendatud ei ole, peetakse parima tava tegevuseks.

- Parimaid tavasid järgivad projektid on projektid, mille raames kasutatakse asjakohaseid, kulutõhusaid ja nüüdisaegseid tehnikaid, meetodeid ja käsitusi, võttes

arvesse projekti konkreetset konteksti. Kõik potentsiaalsed sidusrühmad saavad neid vastu võtta ja näidata, kuidas seda teha saab.

LIFE-määruse kohaselt on LIFE-i kliimaalane juhtimine ja teave:

- teabe-, teadlikkuse suurendamise ja teabe levitamise projektid, mille eesmärk on toetada teabevahetust, teabe levitamist ja teadlikkuse suurendamist keskkonna ja kliimameetmete allprogrammide raames. Vastavalt LIFE-määruse artiklile 16 peavad need täpsemalt tegelema kliimaalase juhtimise ja teabe prioriteetse valdkonna ühe või mitme üldeesmärgiga. Väga soovitatavad on projektid, mille eesmärk on edendada kliimaalast juhtimist ja suutlikkuse suurendamist.

Kõik projektid peavad panustama LIFE programmi üldeesmärkidesse, mis on välja toodud LIFE-määruse artiklis 1. See tähendab, et projektis välja toodud kliimaga seotud eelistel peab olema selge kavandatud rakendus ja potentsiaalne mõju vähese heitega ja kliimamuutustele vastupanuvõimelisema ühiskonna loomisele ja/või kliimaeesmärkide integreerimisele avalikku ja erasektoris.

Vajaliku ELi lisaväärtuse saavutamiseks peaksid peamiste projekti tulemuste ja/või saadud kogemuste järelevalve, hindamine ja aktiivne levitamine olema projekti ja selle järeltegevuste lahutamatu osa.

2.3 Prioriteetne valdkond: kliimamuutuste leevendamine

2.3.1 Üldine kohaldamisala ja eesmärgid

LIFE-määruses on sätestatud, et kasvuhoonegaaside heite vähendamisele kaasa aitamiseks, on kliimamuutuste leevendamise prioriteetse valdkonna erieesmärgid eelkõige alljärgnevad:

- aidata kaasa kliimamuutuste leevendamist käsitleva liidu poliitika ja vastavate õigusaktide rakendamisele ja väljatöötamisele, sealhulgas selle teema läbivale arvessevõtmisele muudes poliitikavaldkondades, eelkõige kliimamuutuste leevendamisega seotud poliitiliste või juhtimisalaste käsituste, parimate tavade ja lahenduste väljatöötamise, katsetamise ja tutvustamise teel;
- parandada alusteadmisi tulemuslike kliimamuutuste leevendusmeetmete väljatöötamiseks, hindamiseks, järelevalveks, kontrollimiseks ja rakendamiseks ning suurendada suutlikkust neid teadmisi praktikas kasutada;
- hõlbustada ühtsete lähenemisviiside väljatöötamist ja rakendamist, näiteks seoses kliimamuutuste leevendamist käsitlevate strateegiatega ja tegevuskavadega nii kohalikul, piirkondlikul kui ka riiklikul tasandil;
- aidata kaasa kordamiseks, ülekandmiseks või läbivaks arvessevõtmiseks sobilike innovatiivsete kliimamuutuste leevendustehnoloogiate, -süsteemide, -meetodite ja -vahendite väljatöötamisele ja tutvustamisele.

2.3.2 Seos ELi kliimapoliitika eesmärkidega

Kliimamuutuste leevendamise prioriteetse valdkonna projektid peaksid aitama kaasa vähese heitega majanduse saavutamisele ja ELi eesmärgi saavutamisele, milleks on vähendada kasvuhoonegaaside heidet aastaks 2030 vähemalt 40% võrreldes 1990. aasta tasemega, suurendada taastuvenergia osa kogu energiatarbest vähemalt 27%-ni ja suurendada energiatõhusust vähemalt 27% võrra võrreldes tavapärase olukorraga.

Liidu kliimapoliitika ja õigusaktid, mille eesmärk on vähendada kasvuhoonegaaside heidet, keskenduvad eelkõige

- taastuvenergiale;
- energiatõhususele;
- heitkogustega kauplemise süsteemile;
- energiamahukale ja suure kasvuhoonegaaside heitega tööstuslikule tootmisele;
- maakasutusele, põllumajandusele ja metsandusele;
- looduslike süsinikdioksiidi sidujate kaitsmisele ja tõhustamisele;
- transpordile ja kütustele;
- fluoritud gaasidele ja osoonikihti kahandavatele ainetele;
- süsinikdioksiidi kogumisele ja kasutamisele;
- süsinikdioksiidi kogumisele ja säilitamisele¹⁶;

¹⁶ The construction of carbon capture and storage infrastructure is considered beyond the scope of the LIFE Programme and is supported via other EU Programmes (for example Connecting Europe Facility for CO₂ transport pipelines or Innovation Fund).

- liikmesriikide ja piirkondlike/kohalike asutuste jõupingutustele vähendada kasvuhoonegaaside heidet ning
- kasvuhoonegaaside heite seirele ja aruandlusele.

2.3.3 ELi poliitikavaldkonnad ja seotud töövaldkonnad 2018. aasta projektikonkursiks

Vastavalt programmi LIFE mitmeaastasele tööprogrammile ajavahemikuks 2018–2020¹⁷ on ELi poliitikavaldkonnad järgmised:

1. Liikmesriikide ja piirkondlike/kohalike asutuste püüdlused vähendada kasvuhoonegaaside heidet ELi heitkogustega kauplemise süsteemiga ja jõupingutuste jagamist käsitleva määrusega hõlmamata sektorites, nagu transport ja kütused, põllumajandus, ehitus (nt hoonete energiatõhusus), maakasutus, maakasutuse muutus ja metsandus.
2. Kasvuhoonegaaside heite arvutamise meetodika ja kliimamuutuste leevendamise meetmete väljatöötamine ja rakendamine maakasutuse sektoris.
- 3) Heitkoguseid ja heite sidumist mõjutavate maakorraldustavade arendamine.
- 4) Meetmed, mis edendavad heitkogustega kauplemise süsteemi toimimist ning avaldavad mõju energiamahukale ja suure kasvuhoonegaaside heitega tööstuslikule tootmisele.
- 5) Fluoritud gaasid ja osoonikihti kahandavad ained.
- 6) Ametiasutuste poolne kasvuhoonegaaside heite seire ja aruandlus.

Poliitikavaldkonnad number 1, 2 ja 3 ning seotud töövaldkonnad:

1. Liikmesriikide ja piirkondlike/kohalike asutuste püüdlused vähendada kasvuhoonegaaside heidet ELi heitkogustega kauplemise süsteemiga ja jõupingutuste jagamist käsitleva otsusega hõlmamata sektorites, nagu transport ja kütused, põllumajandus, ehitus (nt hoonete energiatõhusus), maakasutus, maakasutuse muutus ja metsandus.
2. Kasvuhoonegaaside heite arvutamise meetodika ja kliimamuutuste leevendamise meetmete väljatöötamine ja rakendamine maakasutuse sektoris.
3. Heitkoguseid ja heite sidumist mõjutavate maakorraldustavade arendamine.

Nõukogu ja Euroopa Parlament peavad 2018. aasta kevadeks vastu võtma kliimaalase õigusakti, mis sätestab, kuidas EL saavutab Pariisi kokkuleppega võetud kohustuse vähendada 2030. aastaks heitkogustega kauplemise süsteemi (HKSi) välistes sektorites heiteid 40%. Nimetatud õigusakt hakkab kehtima alates 2021. aastast. Maakasutuse sektorit käsitlevad otseselt jõupingutuste jagamise määrus (ESR – *Effort Sharing Regulation*) ning maakasutust, maakasutuse muutust ja metsandust (LULUCF – *Land Use, Land Use Change and Forestry*)

¹⁷ Commission Implementing Decision (EU) 2018/210 of 12 February 2018 on the adoption of the LIFE multiannual work programme for 2018-2020

käsitlev määrus. ESR sätestab liikmesriikide eesmärgid heitkoguste vähendamiseks HKSi välistes sektorites, muuhulgas transport ja kütused, hooned ja põllumajandus. Nimetatud õigusakt katab metaani ja lämmastikoksiidi heiteid, mis tulenevad põllumajanduslikust tegevusest (lämmastiku kasutamisest, loomakasvatusest, sõnnikukäitlusest jmt). Lisaks peavad liikmesriigid LULUCFi määruse alusel tagama, et LULUCFi sektori seotud kasvuhoonegaaside kogus on heitkogustega vähemalt võrdne. Veel enam rõhutab Euroopa Komisjoni 2017. aasta novembris avaldatud teatises „Toidutootmise ja põllumajanduse tulevik“¹⁸, et tulevase ühise põllumajanduspoliitika peamine eesmärk on aidata kaasa ELi keskkonna- ja kliimaeesmärkide saavutamisele.

Maakasutuse sektori peamine katsumus on soodustada meetmeid, mis tagavad, et ELi tegevused maastikel (metsades, pinnases ja põllumajanduses) aitavad kaasa Pariisi kokkuleppe eesmärkide saavutamisele. Selliseid meetmeid tuleks rakendada viisil, mis ei ohusta toiduainete tootmist, ning meetmete eesmärk peaks olema saavutada aastaks 2050 tasakaal inimtekkeliste heitkoguste ja heitkoguste eemaldamise vahel, säilitades ja tõhustades samal ajal nii maapealseid sidujaid (süsinikdioksiidi kogumine) kui ka mahuteid (süsinikdioksiidi säilitamine). Selleks tuleb katsetada ja rakendada innovatiivseid lahendusi, võttes eriti arvesse nende võimalikku korduvat kasutamist ja ülekandmist teistesse piirkondadesse ja liikmesriikidesse.

Programmiga LIFE toetatakse lisaks projekte, mis suurendavad märgalade ja turbaalade leevendavat rolli ning võitlevad mulla degradatsiooni erinevate vormide põhjustatud kliimamuutuse probleemidega. Projekti võib kaasata ka puitmaterjalide kasutamist astmelisuse põhimõttel edendavad tegevused, et kasutada ära raietoodete olulisust nii süsiniku säilitajana kui ka asendusena suuremat saastust tekitavatele fossiilse päritoluga materjalidele (biomajandus). Sellised maakasutusmeetmed aitaksid kaasa vähese süsinikdioksiidi heitega majanduse loomisele.

Taotlused peaksid hõlmama parimaid praktikaid, mida saab teistes piirkondades ja liikmesriikides korrata ja sinna ülekanda ning mis keskenduvad põllumajanduse, metsade ja pinnastega seotud keskkonna- ja kliimaalaste tegevuste vahelisele koostoimele, sealhulgas nende seirele.

Ühe või mitme poliitikavaldkonna nr 1, 2 või 3-ga seotud projektid peaksid eelkõige tegelema allpool loetletud konkreetsete ELi töövaldkondadega:

Maakasutus

Uued, innovatiivsed ja kulutõhusad maastiku- ja maakorralduse tehnikad, mis parandavad järgmiste leevendusmeetmete rakendamist:

- loomakasvatusest pärineva CH₄ heitkoguse vähendamine (nt söödalisanidite tehnoloogiad, kariloomade täpne ja mitmefaasiline söötmine, kariloomade parem genoomika, heaolu planeerimine);
- väetiste kasutamisest pärineva N₂O heitkoguse vähendamine (nt kaasaegsete väetiste tehnikate kasutuselevõtu toetamine, lämmastikväetise kasutamise

¹⁸ CAP Communication: COM(2017) 713 final

tõhususe/rakendamise tehnoloogia parandamine, süsinikdioksiidi heitkoguste hindamise vahendid);

- maakasutusest ja maakasutuse muutusest pärineva CO₂ heitkoguse vähendamine (nt maakorraldustehnikad, nagu säästev maaharimine või kündmiseta maaharimine; põllukultuuride jääkide käitlus; mulla tihenemise ära hoidmine, päikeseenergiat põhinevad söödakuivatid; süsinikdioksiidi heitkoguste hindamise vahendid);
- maakasutusest ja maakasutuse muutusest pärineva CO₂ eemaldamise tõhustamine (nt külvikorrad, vahekultuurid, mitmeaastased energiakultuurid, agrometsandus, rikutud maa taastamine);
- märgalade ja turbaalade majandamine (nt märgalade kuivendamise ärahoidmine või taassoostamise soodustamine; täiendava kuivendamise ja rabapõlengute ärahoidmine; soode taastamise soodustamine; märgalade taassoostamine; turbaalade haldamise kliimasäästlike vormide edendamine, eriti peale alade ülekasutamist).

Metsade säästev majandamine ja tahke biomassi astmeline kasutamine

- Selliste tõhusate kliimateadlike metsandustegevuste väljatöötamine ja edendamine, mis on seotud
 - metsastamise ja taasmetsastamisega;
 - süsiniku säilitamisega metsades;
 - metsade majandamise, sealhulgas korrashoiu ja harvendamise, ja pinnase säilitamise tõhustamisega.
- Tahke biomassi tõhus muundamine pikaajaliseks süsinikuvaruks ja taastuvenergia allikateks, biomassi astmelise kasutamise põhimõtte edendamine ja fossiilse päritoluga materjalide asendamine bioressursipõhiste materjalidega.

Poliitikavaldkond number 4 ja töövaldkonnad

4. Meetmed, mis edendavad heitkogustega kauplemise süsteemi toimimist ning avaldavad mõju energiamahukale ja suure kasvuhoonegaaside heitega tööstuslikule tootmisele.

ELi energia- ja kliimapolitiika raamistikus aastani 2030 seatud eesmärkide saavutamiseks ja 2050. aasta vähese CO₂-heitega majanduse edenemiskavade rakendamisele kaasa aitamiseks on vajalikud olulised investeeringud tööstuslikku innovatsiooni ja näidisjaamadesse. Selles kontekstis toetab programm LIFE kõrgtehnoloogilise tootmise ja töötlemise murranguliste lahenduste väljatöötamist ja rakendamist. Need on vajalikud ELi tööstuste konkurentsivõime säilitamiseks, tagades samal ajal kliimaeesmärkide saavutamise.

Taotlused peavad olema keskendunud ja suunatud kindlatele energiamahukate tööstusharudega seotud töövaldkondadele ning eriti (aga mitte ainult) tööstusharudele, millel võib olla suur CO₂-lekke oht.

Seega on prioriteetsed projektid, mis keskenduvad innovatiivsete ja kulutõhusate tehnoloogiate ja protsesside arendamisele ja demonstreerimisele eesmärgiga vähendada tootmise ja töötlemise tööstusharude kasvuhoonegaaside (KHG) heitkoguste intensiivsust¹⁹. Sellist tüüpi projektide taotlejatel palutakse võtta arvesse järgmisi põhimõtteid:

¹⁹ Ratio between direct GHG emissions and output units of an activity

- energiamahukate tööstusharudega seotud taotlused peaksid keskenduma innovatiivsete lahenduste kujundamisele, arendamisele ja rakendamisele peamiselt pikaajalise mõjuga näidisprogrammide kaudu, sealhulgas reaalsetes tööstuskeskkondades. Projektid peaksid pakkuma majanduslikult tasuvaid lahendusi, protsesse ja tehnoloogiaid, uusi toormaterjale või tooteid, mis võimaldavad oluliselt vähendada konkreetset KHG heitkoguse intensiivsust²⁰. KHG heitkoguste vähenemine ei tohiks tuleneda vaid kütuse vahetamisest;
- tegevused on mõeldud algama tehnoloogilise valmiduse tasemel 4–5 ja püüdma saavutada tehnoloogilist valmidust 8–9. Taotlejad võivad taotluses kavandada ettevalmistavat tööd, nagu innovatiivsete lahenduste strateegiate väljatöötamist ja tasuvuse eeluuringuid, eeldusel, et seda kasutatakse konkreetsete projekti käigus rakendatavate tegevuste väljatöötamiseks. Neid tegevusi juhivad eeldatavasti tööstused partnerite ja tehnoloogia pakkujate toel;
- taotlused võivad käsitleda erinevaid potentsiaalselt laiahaardeliste rakendustega tehnoloogilisi lahendusi ja protsesse või kombineerida erinevaid sektoritevahelisi tehnoloogiaid ja protsesse. Julgustatakse koostööd tööstussektorite vahel ning taotlejad peaksid igal võimalusel püüdma leida koostoimeid, sealhulgas võimalusi rahastuseks asjakohastest riiklikest/piirkondlikest uurimis-, innovatsiooni- või kliimaprogrammidest ja/või kumulatiivseks rahastuseks;
- erimeede peaks käsitlema väljatöötatud tehnoloogiliste protsesside või toodete ülekantavust sektori sees ja võimalusel ka teistesse sektoritesse. Eeldatakse, et need viivad lahendused ja tehnoloogiad energiamahukatesse tööstusharudesse või tõhustavad selliste tööstusharude varustajate innovatsioone;
- projektid peaksid suurendama Euroopa tööstuslikku juhtpositsiooni kõrgtehnoloogilise tootmise ja töötlemise valdkonnas, edendama tööhõivet eriti väikestes ja keskmise suurusega ettevõtetes ning avama selles valdkonnas uusi turuvõimalusi.

5. Fluoritud gaasid ja osoonikihti kahandavad ained

Fluorosüivesinikud (HFC – *hydrofluorocarbon*) ja muud fluoritud kasvuhoonegaasid ei kahjusta osoonikihti, vaid on kasvuhoonegaasid, millel on suur globaalse soojendamise potentsiaal (GWP – *Global Warming Potential*), mistõttu peab nende kasutamist märkimisväärselt vähendama. See on põhjus, miks ELi määrus (517/2014) fluoritud kasvuhoonegaaside kohta hõlmab HFC-de nn järkjärgulist vähendamist aastaks 2030 ligikaudu 80% võrra. Aastal 2016 saavutati Montreali protokoll (,Kigali muudatus“) raames ka kokkulepe HFC-sid järk-järgult üleilmsel tasandil vähendada. Seega aitavad projektid üldjoontes rakendada Montreali protokoll, selle Kigali muudatust ja ELi määrust fluoritud kasvuhoonegaaside kohta.

2018. aasta taotlusvoorus peaksid nimetatud poliitikavaldkonna projektid eelkõige tegelema probleemidega järgmistes töövaldkondades:

- fluoritud gaaside sobivate alternatiivide saadavus: tänaseks on enamikes HFC-sid kasutavates sektorites mõnes kasutusvaldkonnas alternatiivid juba saadaval, aga jätkuvalt on olemas tungiv vajadus täiendavateks uuendusteks ja/või kliimasäästlike

²⁰ The best available techniques are defined in the relevant Best Available Techniques Reference Documents and are in line with the benchmarks set in the Benchmarking Decision. <http://eippcb.jrc.ec.europa.eu/reference>

alternatiivide sobivuse (ohutus, maksumus, energiatõhusus, sobivus ettenähtud otstarbeks) tõestamiseks. Muudel fluoritud gaasidel, nagu väävelheksafluoriidil (SF₆), lämmastiktrifluoriidil (NF₃) ja perfluorosüsivesinikel (PFC), on eriti suured kliimasoojenemist soodustavad omadused (kuni 23,000 korda suuremad kui CO₂-l), seega on oluline ka nende kasutamisele sobivad alternatiivid leida.

Näidis-, katse- või parimaid praktikaid järgivaid projekte, mis demonstreerivad fluoritud gaaside väikese GWP-ga alternatiivide kasutamist, tuleks katsetada järgmistes sektorites:

- dosaatorinhalaatorid (MDI – *metered dose inhalers*; „astma spreid“);
 - kliima- ja külmutusseadmed kõrgete sisetemperatuuride jaoks;
 - orgaanilised Rankine'i ringprotsessid (ORC – *Organic Rankine Cycle*);
 - soojuspumbad;
 - niširakendused, kus ei ole HFC-de alternatiivid kergesti kättesaadavad;
 - süsteemide projekteerimise parandamine tuleohtlikkusega/rõhuprobleemidega tegelemiseks, et julgustada looduslike külmaainete (nt süsivesinike, CO₂) kasutamist mis tahes fluoritud gaasi kasutavas seadmes;
 - SF₆ kasutus elektrijaotlates, eelkõige esmastest keskpinge ja kõrgpinge jaotlates;
 - fluoritud gaasid (SF₆, NF₃, PFC-d jms), mida kasutatakse tootmisprotsessides, nagu elektroonikatööstuses (pooljuhid, päikeseenergia elemendid), ja muudes heitega kasutustes (õhusõidukid, tööstusprotsessid jms).
- standarditest tulenevate takistuste eemaldamine: veel üks oluline takistus fluoritud gaaside kliimasäästlike alternatiivide kasutamisel on külmutus- ja kliimaseadmete valdkonna standardid. Üks suur puudus on, et asjaomastel standardeid kehtestavatel asutustel puudub asjakohane teave riskijuhtimise ja tuleohtlike külmaainete, eelkõige süsivesinike, minimeerimismeetodite kohta.

Näidis-, katse- ja parimaid praktikaid järgivad projektid peaksid näitama, kuidas seadmete kujunduse ja kasutamisega minimeeritakse tuleohtlike külmaainetega, eelkõige süsivesinikega, seotud ohte, et maksimeerida kasutatava külmaaine koguseid ohutust kahjustamata. Riskide minimeerimine peaks juhinduma objektiivsetest andmetest. See võib hõlmata olemasoleva asjaomase teabe ja uuringute ühendamist, aga ka standardite kehtestamise protsesse toetavate uute täiendavate laboratoorsete ja väliuuringute ning olemasolevate standardikomisjonide töö ühendamist.

6. Ametiasutuste poolne kasvuhoonegaaside heite seire ja aruandlus

2018. aasta taotlusvooru raames ei ole selle poliitikavaldkonna jaoks ühtegi konkreetset töövaldkonda.

2.4 Kliimamuutustega kohanemise prioriteetne valdkond

2.4.1 Üldine kohaldamisala ja eesmärgid

Eesmärgiga toetada pingutusi, mis suurendavad vastupanuvõimet kliimamuutustele, on kliimamuutustega kohanemise prioriteetsel valdkonnal eelkõige järgmised LIFE-määruse artiklis 15 sätestatud erieesmärgid:

- aidata kaasa kliimamuutustega kohanemist käsitleva liidu poliitika väljatöötamisele ja rakendamisele, sealhulgas selle teema läbivale arvessevõtmisele muudes poliitikavaldkondades, eelkõige kliimamuutustega kohanemisega seotud poliitiliste või juhtimisalaste käsituste, parimate tavade ja lahenduste väljatöötamise, katsetamise ja tutvustamise teel, sealhulgas vajaduse korral ökosüsteemil põhinevate käsituste abil;
- parandada alusteadmisi tulemuslike kliimamuutustega kohanemise meetmete väljatöötamiseks, hindamiseks, järelevalveks, kontrollimiseks ja rakendamiseks, asetades vajaduse korral esikohale ökosüsteemil põhineva lähenemisviisi, ning suurendada suutlikkust neid teadmisi praktikas kasutada;
- hõlbustada ühtsete lähenemisviiside väljatöötamist ja rakendamist, näiteks seoses kliimamuutustega kohanemist käsitlevate strateegiate ja tegevuskavadega nii kohalikul, piirkondlikul kui ka riiklikul tasandil, asetades vajaduse korral esikohale ökosüsteemil põhinevad lähenemisviisid;
- aidata kaasa uuenduslike kliima muutustega kohanemise tehnoloogiate, süsteemide, meetodite ja vahendite välja töötamisele ja demonstreerimisele, mis oleksid sobilikud ka kordamiseks, ülekandmiseks ja läbivaks arvessevõtmiseks.

2.4.2 Seos ELi kliimapoliitika eesmärkidega

Kliimamuutustel on meie tervisele, ökosüsteemidele ja majandusele erinevad mõjud, seda sageli koostoimes muude teguritega, nagu maakasutuse muutusega. Mitmed majandussektorid, nagu põllumajandus, metsandus, ranna- ja talveturism, terviseteenused ning kalandus, sõltuvad otseselt kliimatingimustest ja seisavad juba silmitsi kliimamuutuste mõjuga. Kliimamuutused mõjutavad ka suuri kommunaalteenuste osutajaid, näiteks energia- ja vee-ettevõtteid. Muutused kahjustavad ökosüsteeme ja nimetatud ettevõtete pakutavaid teenuseid, mis omakorda kiirendab bioloogilise mitmekesisuse vähenemist ja pärsib ettevõtete võimet pehendada erakordsete loodustingimuste mõju.

2013. aasta aprillis vastu võetud **kliimamuutustega kohanemist käsitlev ELi strateegia**²¹ annab raamistiku ja mehhanismid, et parandada ELi valmisolekut kliimamuutuse praeguste ja tulevaste mõjude suhtes. Selles tõdetakse, et kliimamuutustele vastupanuvõimelise Euroopa tagamiseks on vaja parandada juurdepääsu rahastamisele. Kohanemispoliitikate rakendamine on Pariisi kokkuleppele tuginedes paljudes Euroopa riikides ja ka kogu maailmas järjest hoogu kogumas. Kokkulepe sätestab ülemaailmse tegevuskava ohtlike kliimamuutuste vältimiseks, hoides globaalset soojenemist alla 2 °C. Seoses kliima kohanemisega leppisid valitsused kokku, et tugevdavad ühiskonna võimet tegeleda kliimamuutuste mõjuga.

²¹ An EU Strategy on adaptation to climate change – COM (2013) 2016

Kliimamuutustega kohanemise rahastamise eesmärgid ja prioriteedid on täpsustatud ELi kohanemisstrateegias ja programmi LIFE mitmeaastases tööprogrammis ajavahemikuks 2018–2020.

2.4.3 ELi poliitikavaldkonnad ja seotud töövaldkonnad 2018. aasta taotlusvooruks

Julgustatakse esitama taotlusi järgmistes poliitikavaldkondades:

1. kliimamuutuste mõjusid piirav linnade kohanemine ja maakasutuse planeerimine;
2. taristu vastupidavus, sealhulgas sini-rohetaristu ja ökosüsteemipõhiste lähenemiste rakendamine kohanemisele;
3. veevarude säästev majandamine põuastel aladel, üleujutuste ja rannikualade haldamine;
4. põllumajandus-, metsandus- ja turismisektorite vastupidavus, sealhulgas saartel ja mägipiirkondades;
5. toetus ELi äärepoolseimatele piirkondadele²²: valmisolek äärmuslikeks ilmastikunähtusteks, eriti rannikualadel.

Mis puutub kohanemise prioriteetsesse valdkonda, peaksid taotlused käsitlema mitmele ELi lisaväärtusega põhivaldkonnale keskenduvate kohanemisstrateegiate rakendamist, sealhulgas rakendamist piirkondlikul või piiriülesel tasandil ning, kus asjakohane, ökosüsteemipõhise kohanemise kaudu. Projektidel peaks olema meetmete tutvustamise ja ülevõtmise potentsiaal ning need peaksid käsitlema innovatiivsete kohanemislahenduste edendamist, eelkõige erasektori mobiliseerimise kaudu ja, kus asjakohane, kliima- ja energiaalase linnapeade pakti algatuse kaudu. Projektid peaksid samuti edendama koostoimeid nii kliimamuutustega kohanemise ja kliimamuutuste leevendamise vahel kui ka katastroofiohu vähendamise poliitikate vahel.

Eelkõige saab ELi kliimamuutuste kohanemispoliitikat toetada rakendustega järgmistes poliitika valdkondades.

1. Kliimamuutuste mõjusid piirav linnade kohanemine ja maakasutuse planeerimine

Linnade kohanemine on olnud üks ELi kohanemisstrateegia prioriteetsetest valdkondadest. 2015. aasta oktoobris algatas Euroopa Komisjon uue kliima- ja energiaalase linnapeade pakti, tuginedes 2008. aasta linnapeade paktile ja 2014. aasta linnapeade pakti algatustele. Uus pakt teavitab, mobiliseerib ja toetab linnu tegelema kliimamuutuste leevendamisega ja kliimamuutustega kohanemisega ning ligipääsuga puhtale ja taskukohasele energiale. Allakirjutanud lubavad võtta meetmed, et toetada ELi eesmärki vähendada aastaks 2030 kasvuhoonegaase 40% ning viia ellu ulatuslik ohtude ja haavatavuse hindamine ja kohanemise tegevusplaan.

²² Canary Islands, La Réunion, Guadeloupe, Martinique, Madeira, French Guiana, Azores, Mayotte, and Saint Martin

Selle poliitikavaldkonna projektitaotlused peaksid keskenduma kliimamuutustega kohanemisele ja kliimamuutuste leevendamisele, aga ka looduskaitse ja bioloogilise mitmekesisuse eesmärkidele linnades.

Projektid poliitikavaldkonnas number 1 peaksid eelkõige käsitlema järgmisi töövaldkondi:

- kohanemisega seotud algatuste väljatöötamine ja rakendamine, mis järgivad ideaalis lähenemist, mis integreerib kliima- ja energiaalase linnapeade pakti kohast leevendamist ning, kus asjakohane, edendab muuhulgas koostööd kohalike, piirkondlike ja/või riigiasutuste vahel;
- innovatiivsete kohanemislahenduste väljatöötamine ja kasutusele võtmine linnades, sealhulgas veevarustuse-, energeetika- ja ehitussektorites ning tervishoiu ja healuga tegelevad lahendused;
- avaliku ja erasektori partnerluste rakendamine, et mobiliseerida erasektori seotust ja kohanemise rahastamist, muuhulgas läbi kindlustuslahenduste integreerimise.

2. Taristu vastupidavus, sealhulgas sini-rohetaristu ja ökosüsteemipõhiste lähenemiste rakendamine kohanemisele

ELi kohanemisstrateegia hõlmab kindlaid tegevusi taristu vastupidavuse suurendamiseks. Projektid poliitikavaldkonnas number 2 peaksid keskenduma taristu, nagu energeetika, transpordi või sotsiaalelamute kliimamuutustele vastupanuvõime suurendamisele, näiteks rakendades standardeid ja ehitusnorme või jälgides taristu toimimist. Projektid peaksid samuti keskenduma sini-rohetaristu ja ökosüsteemipõhiste lähenemiste rakendamisele kohanemisele, sealhulgas rohetaristu edendamisele ja väljatöötamisele.

2018. aasta taotlusvooru raames ei ole poliitikavaldkonna number 2 jaoks ühtegi konkreetset töövaldkonda.

3. Veevarude säästev majandamine põuastel aladel, üleujutuste ja rannikualade haldamine

Projektid poliitikavaldkonnas number 3 peaksid eelkõige käsitlema järgmisi töövaldkondi:

- üleujutuste piiriülene ohjamine;
- rannikualade piiriülene haldamine, keskendudes tihedalt asustatud suudmealadele ja rannikulinnadele.

4. Põllumajandus-, metsandus- ja turismisektorite vastupidavus, sealhulgas saartel ja mägipiirkondades

Projektid poliitikavaldkonnas number 4 peaksid eelkõige käsitlema järgmisi töövaldkondi:

- kohanemine metsamajanduses, et vähendada metsatulekahjude riski.

5. Toetus ELi äärepoolseimatele piirkondadele: valmisolek äärmuslikeks ilmastikunähtusteks, eriti rannikualadel

Äärmuslikud ilmastikunähtused, nagu orkaan Irma, on näidanud, et äärepoolseimad piirkonnad on kliimamuutuste suhtes eriti haavatavad. Äärepoolseimate piirkondade uus strateegia²³ näeb ette ja julgustab kliimamuutustega tegelemise meetmeid, sealhulgas programmi LIFE.

Projektid poliitikavaldkonnas number 5 peaksid eelkõige käsitlema järgmiseid töövaldkondi:

- ohtude ja haavatavuse hinnangute ja kohanemisstrateegiate väljatöötamine ja rakendamine;
- varajase hoiatamise süsteemid äärmuslikeks sündmusteks;
- rannikualade haldamine äärmuslike ilmastikunähtustega kohanemiseks ökosüsteemipõhiste lähenemiste kaudu (nt mangroovid, liivaluuteala haldamine, märgala haldamine jne);
- innovatiivsete lähenemiste rakendamine, et tagada energiataristute, eriti taastuvenergia taristute vastupidavus äärmuslikele ilmastikunähtustele.

²³ COM(2017) 623 final: A stronger and renewed strategic partnership with the EU's outermost regions

2.5 Prioriteetne valdkond kliimaalane juhtimine ja teave

2.5.1 Üldine kohaldamisala ja eesmärgid

LIFE-i kliimaalane juhtimise ja teabe eesmärk on aidata kaasa ELi kliimapoliitika ja õigusaktide väljatöötamisele ja rakendamisele.

LIFE-määruse artiklis 16 sätestatud kliimaalase juhtimise ja teabe prioriteetse valdkonna erieesmärgid on eelkõige alljärgnevad:

- toetada teadlikkuse suurendamist kliimaküsimustes, sealhulgas saavutada üldsuse ja sidusrühmade toetus liidu poliitika kujundamisele kliimavaldkonnas, ja edendada säästva arengu alasete teadmiste suurendamist; □
- toetada kliimavaldkonnas teabe edastamist, haldamist ja levitamist ning soodustada edukaid kliimaga seotud lahendusi ja tavasid käsitlevate teadmiste jagamist, muu hulgas sidusrühmade vahelise koostöö platvormide arendamise ja koolituse kaudu;
- edendada ja toetada liidu kliimaalaste õigusaktide tulemuslikumat järgimist ja järgimise tagamist, eelkõige parimate tavade ja poliitiliste käsituste väljatöötamise ja levitamise edendamise teel;
- edendada paremat kliimaalast juhtimist, laiendades sidusrühmade, sealhulgas vabauhenduste osalemist poliitika kujundamises ja ellu viimises.

2.5.2 Seos ELi kliimapoliitika eesmärkidega

Projektid kliimaalase juhtimise ja teabe prioriteetses valdkonnas peaksid edendama tegevusi, mis aitavad kaasa vähese CO₂-heitega ja vastupanuvõimelise majanduse eesmärgi saavutamisele.

Selles kontekstis on olulised pikaajaliste kliimastrateegiate ja uute poliitikameetmete väljatöötamine, kliimapoliitika ja õigusaktide täielik rakendamine ning kliimasäästlike tehnoloogiate suurema kasutuselevõtu tagamine. Need aspektid on lahutumatult seotud parema juhtimise, täpsemate järelevalve- ja aruandlustegevuste saavutamise, kliimategevuste läbiva arvessevõtmisega teistes poliitikavaldkondades ning teadmiste edendamise, teabe levitamise ja sidusrühma kaasamisega.

Väga soovitatavad on projektid, mille eesmärk on edendada kliimaalast juhtimist ja suutlikkuse suurendamist. Ainult teadlikkuse suurendamisega seotud tegevused (nagu veebilehe loomine) ei ole soovitatud. Kui projekt töötab välja tööriistu või uuringuid, peab olema olemas spetsiifiline ja konkreetne tegevus, mis nimetatud tööriista/uuringut projekti elluviimisel rakendab.

Projektid võivad arendada koostööplatvorme ja jagada tõhusama täitmise, jõustamise ja läbiva arvessevõtmise parimaid tavasid ning saavutada üldsuse ja sidusrühmade toetus liidu poliitilistele jõupingutustele.

2.5.3 ELi poliitikavaldkonnad ja seotud töövaldkonnad 2018. aasta projektikonkursiks

Eelkõige julgustatakse panustama järgmistesse allpool loetletud Euroopa poliitikavaldkondadesse:

1. Aastani 2030 seatud riiklike kliima- ja energiastrateegiate ja/või sajandi keskaiga strateegiate väljatöötamine ja rakendamine;
2. Käitumise muutumise stimuleerimine, heite vähendamise läbiv arvessevõtmine ja ressursitõhususe meetmed erinevates sektorites;
- 3) Ametivõimude hinnang ELi HKSi toimimisele;
- 4) Suutlikkuse ja teadlikkuse suurendamine lõppkasutajate hulgas ja fluoritud gaaside seadmete turustusahel;
- 5) Kliimapoliitika seire, hindamine ja järelhindamine;
- 6) Parimad praktikad ja teadlikkuse suurendamise tegevused, mis käsitlevad kohanemisvajadusi.

1. Aastani 2030 seatud riiklike kliima- ja energiastrateegiate ja/või sajandi keskaiga strateegiate väljatöötamine ja rakendamine

Energialiidu kontekstis nähakse ette kliima- ja energiastrateegiate planeerimise optimeerimist ja integreerimist, et tagada sidusus eri poliitikavaldkondade vahel. Veel enam kutsub Pariisi kokkulepe pooli ette valmistama strateegiaid sajandi keskaigaks. Oluline element selliste strateegiate ettevalmistamisel on kvantitatiivsete modelleerimismeetodite väljatöötamine ja kasutamine ning poliitika kujundajaid ja sidusrühmi teavitavate kvantitatiivsete prognooside rakendamine. Kus asjakohane, võib selliste strateegiate väljatöötamine käsitleda ka vähese CO₂-heitega majanduse saavutamiseks pikemaajaliselt vajaliku sektorite põhjaliku ümberkujundamise mõjusid eesmärgiga suurendada sidusrühmade ja üldsuse teadlikkust.

Taotlused peaksid sisaldama selliste väljatöötatud modelleerimisvahendite ja -strateegiate kasutamiseks ja rakendamiseks mõeldud konkreetseid tegevusi, näiteks kliimastrateegias välja toodud võtmetegevuste rakendamine kohalikes omavalitsustes.

2018. aasta taotlusvooru raames ei ole selle poliitikavaldkonna jaoks ühtegi konkreetset töövaldkonda.

2. Käitumise muutumise stimuleerimine, heite vähendamise läbiv arvessevõtmine ja ressursitõhususe meetmed sektorites

Projektid peaksid tegelema eelkõige järgmiste töövaldkondadega:

- kliimameetmete toetamine kogukondades, kus kliimamuutuste leevendamise potentsiaal maakasutuse sektoris on eriti asjakohane (ükskõik kas heite vähendamise või pinnaste süsinikdioksiidi säilitamise potentsiaali hoidmise ja suurendamise mõistes), ning selliste tegevuste majanduslike ja sotsiaalsete kasude mõistmise

parandamine. Edukad projektid peaksid tutvustama uusi ja innovatiivseid kliimameetmeid, mida saaks võimalusel hiljem ühise põllumajanduspoliitika kontekstis ka korrata. Selleks ei tohiks nad püüelda ainult selle poole, et olla suuremas mahus korratavad, vaid peaksid leidma ka kulutõhusaid väljundeid, mida saaks lihtsasti seirata (vastavuse ja kliimanäitajate mõistes) või töötama välja seire tõhustamiseks vajalikud vahendid;

- tarbijate teadlikkuse suurendamine, et saada kasu sõiduautode ja kaubikute reaalsest kütusekulu säästust ning võimaldada tarbijatel langetada teadlikke otsuseid vähese heitega sõiduautode ostmiseks. Projektid peavad tarbijatele andma konkreetseid tulemusi ja eriti aitama kaasa põhjalikule suuremastaabiliste andmete kogumisele, et jälgida võimalikku alles jäänud vahet WLTP tüübikinnitusega kütusekulu / CO₂-heitekoguste ja tarbijate teel kogetud reaalse väärtuste vahel. Projektidel peaks olema suur geograafiline katvus üle kogu ELi. Täpsemalt võivad projektid sisaldada järgmist:
 - teabekampaaniaid ülemaailmse ühtlustatud kergeveokite katsetamise korra (WLTP – *Worldwide harmonized Light vehicles Test Procedure*) ja tegelikes sõidutingimustes tekkivate heitekoguste (RDE – *Real Driving Emissions*) mõõtmise tutvustamise kohta;
 - iseteavitamise platvorme, kus tarbijad saavad teavitada/stimuleerida ja võrrelda oma tegelikku kütusekulu (vt nt Teadusuuringute Ühiskeskuse keskkonnasõbraliku sõitmise tööriista „Green Driving Tool“²⁴);
 - tuge vabatahtlikele lähenemisviisidele tegeliku kütusekulu andmete kogumiseks või vähese heitega sõidukite selgeks tuvastamiseks;
 - kütusekulu suurelatuslikku seiret sõiduki pardal olevate mõõteseadmetega.

Sellistes projektides peaksid ideaalis osalema tarbijaorganisatsioonid, sõidukijuhtide ühingud, keskkonnarühmad, liisinguettevõtted või sõltumatud teadusorganisatsioonid.

- kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise kaalutluste integratsiooni juhtimine ELi finantssüsteemis. Korrapärane üleminek vähese CO₂-heitega ja kliimamuutustele vastupanuvõimelisele majandusele nõuab kiiret muutust ELi kapitalipaigutuses. Konkreetseid tegevusi selle saavutamiseks kirjeldavad ELi jätkusuutliku rahastamise²⁵ kõrgetasemeline eksperdirühm ja ELi jätkusuutliku rahastamise tegevusplaan²⁶. Seega on vaja mõõtmise ja võrdlusuuringute täiendavat arendamist; andmete paremat läbipaistvust, kättesaadavust ja võrreldavust muuhulgas investeringute portaalides; ning ka meetmeid uue teabe kasutamise suurendamiseks. Nimetatud valdkonna projektid peaksid otsima koostoimeid laiemas jätkusuutliku rahastamise ja jätkusuutliku arengu tegevuskavaga²⁷.

²⁴ <https://green-driving.jrc.ec.europa.eu>

²⁵ https://ec.europa.eu/info/publications/180131-sustainable-finance-report_en

²⁶ https://ec.europa.eu/info/publications/180308-action-plan-sustainable-growth_en

²⁷ https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/global-topics/sustainable-development-goals/euapproach-sustainable-development_en

3. Ametivõimude hinnang ELi HKSi toimimisele

Kliimapoliitika tõhustatud rakendamine ja arendamine nõuab samuti läbipaistvust ja vastutuse võtmist. Seetõttu on oluline, et oleks olemas kindel süsteem edenemise jälgimiseks tõhustatud seire ja aruandluse kaudu, ning ka kliimapoliitikate mõju põhjalik hindamine, võttes arvesse CO₂-turgude rahvusvahelist mõõdet. Oluline element on ELi HKSi toimimise hindamine, selle mõjud ning koostoime energia ja muude poliitikainstrumentidega ning sellega seotud kergesti kättesaadava teabe ja andmete väljatöötamine, mille eesmärk on põhjalikke CO₂ hinnapoliitikaid edasi arendada ja levitada Euroopa kogemust sellega.

2018. aasta taotlusvooru raames on eriti vajalikud taotlused, mis keskenduvad rahvusvaheliste ekspertide laiemate ja tugevamate võrgustike ehitamise töövaldkonnale ning tagavad selliste teadmiste laiemu leviku, mis puudutavad poliitilise tugisüsteemi ehitamist CO₂-turgudele ja täiendavaid tehnilisi aspekte, nagu heiteinventuure, prognoose, poliitikate ja meetmete seiret ja hindamist.

4. Suutlikkuse ja teadlikkuse suurendamine lõppkasutajate hulgas ja fluoritud gaaside seadmete turustusahel

Seoses ELi määrusega nr 517/2014 fluoritud kasvuhoonegaaside kohta on olulised tegevused, mis suurendavad kliimasõbralikke alternatiive (nt ammoniaaki, CO₂, süsivesinikke, HFO-sid) kasutatavate seadmete teenindava personali koolitamise kasutuselevõttu. Teadlikkuse suurendamise kampaaniad lõppkasutajate seas ja seadmete turustusahel (nt hulgimüüjad, supermarketid, suurte hoonete haldurid) võivad suurendada vajadust koolitamise järele ja lihtsustada parimate praktikate vahetamist. Eriti oluline on käsitleda olemasolevaid geograafilisi ebakõlasid koolituste kättesaadavuses. Laiema ja pikemaajalisema mõju saab saavutada koolitajate koolitamise programmidega.

2018. aasta projektikonkursi raames soovitakse eriti taotlusi, mis keskenduvad kliimasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõtu tõhustamise töövaldkonnale ning mis töötavad selle nimel, et asjakohaste külmutus- ja kliimatehnoloogiate standardite jaoks töötada välja täiendavaid tehnilisi spetsifikatsioone süttivate alternatiivide, eriti süsivesinike, paigaldamiseks ja kasutamiseks, olles toeks käimasolevale standardite kehtestamise protsessile.

5. Kliimapoliitika seire, hindamine ja järelhindamine

Taotlejad võivad välja pakkuda projekte, mis ehitavad kliimapoliitika seire, hindamise ja järelhindamise koordineerimisplatvormi, et toetada kulutõhusate kliimameetmete väljatöötamist nii leevendamise kui ka kohanemise valdkonnas. Sellistel projektidel peavad olema konkreetsed rakendusmeetmed.

Taotlused peavad peamiselt keskenduma järgmisele **töövaldkonnale**:

Maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) sektori peamine probleem on metsadest, märgaladelt ja pinnastest põhjalike CO₂-andmete kogumine või nende hindamine, et võimaldada läbipaistvat aruandlust ja arvestust. Seetõttu on oluline katsetada ja rakendada lahendusi, mis kasvatavad või tugevdavad suutlikkust kasutada ruumiliselt täpseid

geograafilisi andmeid, kasutades ära olemasolevaid ELi ja riiklikke andmekogumissüsteeme (nagu LUCAS, LPIS/IACS ja Copernicus) maakasutuse ja maakasutuse muutuse tuvastamiseks ja jälgimiseks; jälgida ja hinnata süsinikuvarusid ja -voogusid metsades, märgaladel ja põllumajanduslikul maal kohalikul, piirkondlikul ja piirkondadevahelisel tasandil; jälgida ja anda teada süsinikuvarude kadumisest ja kahjustumisest (nagu rohumaade kadumisest, kunagiste ja olemasolevate märgalade ja turbaalade kahjustumisest ja taastamisest).

6. Parimad praktikad ja teadlikkuse suurendamise tegevused, mis käsitlevad kohanemisvajadusi

Taotlejad saavad esitada projekte, mis tegelevad selle poliitikavaldkonna raames kindlate töövaldkondadega:

- projektid, mis on suunatud otstarbekohaste ja mõtestatud kohanemise näitajate arendamisele ja kasutamisele ning kliimateenuste kasutuselevõtule kohanemise kavandamisel kohalikul tasandil („kliimamõjude vähendamine,,);
- parimaid praktikaid järgivad ja teadlikkust suurendavad projektid, mis keskenduvad majanduslike ja sotsiaalsete mõjude ning kohanemise kulude ja tõhususe mõistmisele ning rakendavad konkreetseid tegevusi selliste mõjude ja kuludega tegelemiseks;
- kliimamuutustega kohanemise integreerimine katastroofiohu juhtimise tsükklisse: koordinatsiooniplatvormide ja algatuste loomine, pikaajalise kliimakavandamise katastroofiohu hindamisse integreerimist käsitlevate parimaid praktikaid järgivate ja teadlikkust suurendavate projektide loomine, ühiste näitajate väljatöötamine või kahjuandmete kasutamine tõendusmaterjalina poliitika kujundamiseks.

3. Taotlusvormid

3.1 Struktuur

Taotluste struktuur e-taotluste süsteemis (eProposal²⁸) on järgmine.

- Administratiiv-vormid (A vormid)
 - Vorm A1 – Projekti üldteave
 - Vorm A2 – Koordineeriv toetusesaaja
 - Vorm A3 – Koordineeriva toetusesaaja deklaratsioon
 - Vorm A4 – Seotud toetusesaaja deklaratsioon ja volitus
 - Vorm A5 – Seotud toetusesaaja
 - Vorm A6 – Kaasrahastajad
 - Vorm A7 – Muud Euroopa Liidu rahastuseks esitatud taotlused

- Projekti lühikirjeldus (B vormid)
 - Vorm B1 – Projekti kokkuvõtlik kirjeldus
 - Vorm B2 – Lahendatav kliimaprobleem ja, kui see on asjakohane, muud keskkonnakasud
 - Vorm B3 – ELi lisandväärtus ja sotsiaalmajanduslikud mõjud
 - Vorm B4 – Kaasatud sidusrühmad ja projekti peamine sihtrühm
 - Vorm B5 – Projekti rakendamise seotud piirangud ja ohud ning kuidas nendega tegeletakse
 - Vorm B6 – Projekti tulemuste jätkamine/väärtustamine pärast projekti lõppu

- Üksikasjalikud meetmed (C vormid)
 - Vorm C0 – Kõigi meetmete loetelu
 - Vorm C1
 - A. Ettevalmistavad meetmed (vajadusel)
 - B. Maaost/maarent ja/või kasutusõiguse kompensatsioon (vajadusel)
 - C. Rakendusmeetmed (kohustuslik)
 - D. Projektimeetmete mõju jälgimine (kohustuslik)
 - E. Teabevahetus ja tulemuste levitamine (kohustuslik)
 - F. Projektijuhtimine (kohustuslik)
 - Vorm C2 Aruandluse ajakava

- Finantsvormid
 - Vorm F1 – Otsesed personalikulud
 - Vorm F2 – Reisi- ja elamiskulud
 - Vorm F3 – Välisabi kulud
 - Vorm F4.a – Taristukulud
 - Vorm F4.b – Seadmete kulud
 - Vorm F4.c – Prototüübi kulud
 - Vorm F6 – Tarbekaupade kulud

²⁸ Refer to Annex 3 on how to create a proposal on-line by using the eProposal tool

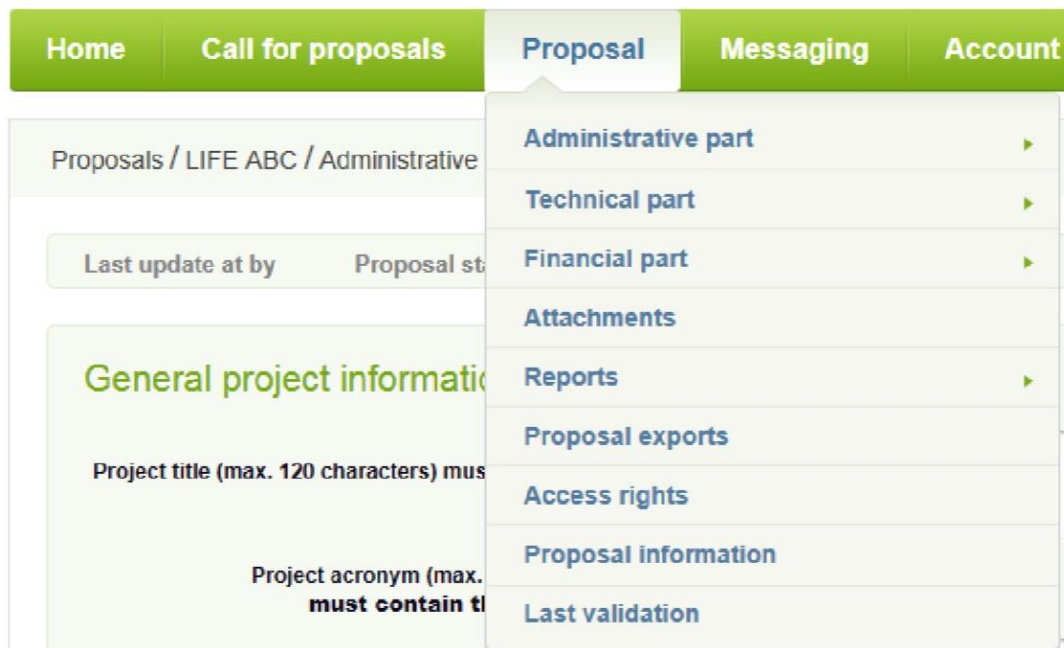
- Vorm F7 – Muud kulud
- Vorm F8 – Üldkulud
- Vorm FC – Rahalised toetused/panused

Üksikasju tehniliste ja finantstaotlusvormide kohta vaata peatükkidest 3.3 ja 3.4.

3.2 Üldreeglid

- Soovitav on kasutada veebilehitsejat Firefox ja/või Google Chrome.
- Taotlusesse andmete sisestamiseks kasuta redigeerimisrežiimi; saadaval on ka vaaterežiim ning taotluse ettevalmistamise käigus on ükskõik mis hetkel võimalik lülituda ühest režiimist teise.
- Teksti saad sisestada kas otse tekstilahtritesse või kopeerida ja kleepida teabe lihtteksti vormingus; pane tähele, et turvalisuse põhjustel ei pruugita Wordi dokumendist või html lehelt kopeeritud ja kleebitud teksti täies ulatuses aktsepteerida, seega sobivad siin paremini lihtsad, põhilised tekstiredaktorid, nagu **Notepad**.
- Enne teisele vormile liikumist klõpsa alati nuppu „Salvesta“.
- Kõigile väljadele saab sisestada piiratud arvu tähemärke – vastavad piirangud on selgelt näidatud. Pane tähele, et selleks, et suurtele tekstiväljadele sisestatud teksti saaks pdf-is täpselt printida, võib kasutada vaid järgmiseid kirja laade: paks kiri, kaldkiri, allajoonitud kiri. Ainult lihtsad loetelud (lihtsad nummerdused 1, 2, 3, A, B, C jne või punktloetelud) kuvatakse korrektselt. Kui on vaja lisada tabeleid, ära tee seda tekstiväljadel: kasuta „Lisa pilt(e)“ funktsionaalsust, mis on saadaval enamike vormide lõpus.
- Punase tärniga (*) märgistatud väljade täitmine on kohustuslik. Kui kohustuslikud väljad on jäänud täitmata, kuvatakse taotluse kinnitamisel veateated.
- Andmed on erinevate tehniliste- ja finantsvormide vahel olemuslikult seotud, seetõttu sisestatakse teave manuaalselt vaid üks kord ning see kantakse automaatselt kõigisse teistesse taotluse asjakohastes vormidesse.
- Keelatud välju ei saa manuaalselt täita, kuna vastav teave võetakse ja/või arvutatakse automaatselt teistest vormidest.
- Objektide (nt kaartide, graafikute, tabelite, fotode) lisamine on lubatud kindlates vormides, kus kuvatakse pealkirjad „Kaardid“, „Pildid“ või „Deklaratsioon“; kasutada võib ainult png, jpg, tif, gif, bmp formaate; maksimaalne lubatud suurus on 2 MB.
- Sisesta kõik kuupäevad PP/KK/AAAA vormingus või kasuta kalendri funktsiooni, kui see on saadaval.
- Oma taotlust saab igal hetkel pdf-dokumendina vaadata, klõpsates nuppu „Laadi alla pdf“, mis on saadaval süsteemi eProposal osades „Eksporditud taotlused“ ja „Lisad“. Kui sinu taotlusest on loodud pdf-versioon, saadetakse sulle e-kiri, mis võimaldab sul faili otse alla laadida või teha seda süsteemi eProposal osades „Eksporditud taotlused“ ja „Lisad“ (pea meeles, et lehte tuleb värskendada, vajuta klahvi F5).
- Taotlusega töötamiseks interneti ühenduse puudumisel saab taotluse sisu ekspordida:
 - B ja C vormide korral redigeeritavasse Wordi dokumenti, klõpsates nuppu „Laadi alla töökoopia“, mis on saadaval osas „Eksporditud taotlused“;

- finantsvormide ja aruannete korral redigeeritavasse Exceli dokumenti, klõpsates nuppu „Finantsandmete eksport“, mis on saadaval osades „Eksportitud taotlused“ ja „Lisad“;
- pane tähele, et need on vaid töödokumendid, mida kasutatakse vormide ja väljade sisendi ettevalmistamiseks süsteemi eProposal. Wordi teksti või Exceli andmeid ei ole võimalik automaatselt tagasi süsteemi eProposal kanda.
- Kogu taotluse sisu tuleb redigeerida/vaadata, kasutades taotluse menüüd ekraani ülaosas.

3.3 Tehnilised taotlusvormid

LIFE-i kliimameetmete taotlustoimiku tehniline osa koosneb kolmest osast (A, B ja C).

Juhul, kui kohustuslike vormide teatud osadesse pole võimalik konkreetset teavet sisestada, soovitame sul lisada märke „ei kohaldada“ („*not applicable*“) või „puudub“ („*none*“) või „asjakohane teave puudub“ („*no relevant information*“) või muu samaväärse märke. Ära jäta kohustuslikesse vormidesse tühje lahtreid.

3.3.1 Administratiiv vormid (A vormid)

Vorm A1 – Projekti üldteave

Projekti nimetus (kuni 120 tähemärki): nimetus peaks sisaldama projekti põhielemente ja eesmärki, näiteks projektiga käsitletavat kliimaeesmärki. Pane tähele, et toetuse andja (EASME) võib paluda sul nimetust selguse mõttes muuta. Projekti nimetus peab olema inglise keeles, isegi kui taotlus ise esitatakse muus keeles.

Projekti akronüüm (kuni 25 tähemärki): akronüüm peab algama sõnaga „LIFE“, nt „LIFE'i KOHANDAMINE“. Taotluse loomisel süsteemis eProposal hakkavad kõik tehnilised, finants- ja aruandlusvormid seda akronüümi kandma (nt „Taotlused / LIFE'i KOHANDAMINE / Tehnilised vormid / A1 – Projekti üldteave“).

Programmi LIFE prioriteetne valdkond: vali rippmenüüst prioriteetne valdkond. Taotlejad peavad märkima, kas projekt esitatakse kliimamuutuste leevendamise (CCM – *Climate Change Mitigation*), kliimamuutustega kohanemise (CCA – *Climate Change Adaptation*) või juhtimise ja teabe (GIC – *Governance and Information*) prioriteetsesse valdkonda.

Valdkondlik prioriteet: vali menüüst valdkondlik prioriteet. Kui taotlus ei sobitu loetletud valdkondade raamesse, vali „Muu“. Seda teavet kasutatakse vaid statistilistel eesmärkidel.

Eeldatav alguskuupäev: sisesta kuupäev vormingus PP/KK/AAAA või kasuta kalendri funktsiooni. Varaseim võimalik alguskuupäev on 15. juuni 2019. Alguskuupäev peab olema realistlik. Pane tähele, et hilise kuupäeva valimisel ei pruugi uute projektide avakoosolekul osalemise kulud olla abikõlblikud.

Eeldatav lõpukuupäev: sisesta kuupäev vormingus PP/KK/AAAA või kasuta kalendri funktsiooni.

Taotluse keel: vali keel rippmenüüst. Toetuse andja (EASME) soovib taotlejal siiski tungivalt taotluse tehnilised ja eriti finantsosad inglise keeles täita.

Klõpsa nuppu „Järgmine“ ja täida vorm A2 (vt allpool).

Pane tähele, et pärast taotluse loomist (vt allpool, vorm A2) nõutakse järgmise teabe sisestamist vormis A1.

Projekti rakendatakse järgmistes liikmeriikides ja piirkondades või muudes riikides:

- vaikimisi valib süsteemi eProposal tööriist liikmesriigi, kuhu koordineeriv toetusesaaja juriidiliselt registreeritud on (vastavalt vormile A2). Seda saab muuta, kasutades nuppe „Kustuta“ ja „Lisa“;
- piirkonna lisamiseks vali liikmesriik, seejärel piirkond ja klõpsa nuppu „Lisa“; valida tuleb vähemalt üks piirkond.

Kui projekti meetmeid rakendatakse väljaspool ELi, vali rippmenüüst vastav riik.

Member State	Selected regions	Actions
IT - Italy	All regions	
<input type="text" value="AT - Austria"/>	<input type="text" value="All regions"/>	<input type="button" value="Add"/>

Pange tähele, et kui riigiasutustele (**Eestis Keskkonnaministerium, kus töötavad LIFE kontaktisikud**) on selleks luba antud, näevad nad, et taotlus (mida eristab selle viide,

nimetus, koordineeriv taotleja, kogukulu ja taotletud toetuse suurus) on esitatud, aga ei saa enne esitamistähtaja saabumist täielikku taotlust veebis vaadata, välja arvatud juhul, kui koordineeriv taotleja on neile selleks loa andnud. **NB! LIFE kontaktisikud annavad nõu ja soovitusi, kuidas taotlust täiendada/parandada.**

Selle loa saab anda, märkides raadionupu valikuga „Jah“. Kui koordineeriv taotleja et taha vastavat luba anda, tuleb ära märkida nupp „Ei“.

Juhul kui taotleja valib valiku „Ei“, peab ta oma valiku kinnitama, nõustudes järgmise teatega: „Otsustades taotluse üksikasju riiklikule kontaktpunktile mitte avaldada, võite kaotada ka võimaluse

- saada abi LIFE-i taotluse ettevalmistamisel;
- saada abi kontrollimisfaasis, juhul kui teie taotlus välja valitakse;
- saada tuge avalike asutustega suhtlemisel, kui see on vajalik tegevuste (nt loa taotlemise) korralikuks rakendamiseks;
- saada abi käimasolevale projektile, et edendada nii projekti tulemuste levikut kui ka kordamist ja ülekandmist kogu liidus.“

Pane tähele, et LIFE kontaktisikutele ligipääsu andmisest keeldumine kehtib taotlustele ka pärast nende esitamist.

Kui riiklik LIFE kontaktisik (liikmesriigis, kus koordineeriv taotleja või üks seotud taotlejatest registreeritud on) järgmisel korral süsteemi eProposal sisse logib, saab ta seda taotlust näha pärast selle kinnitamist isegi, kui taotluste esitamise tähtaeg ei ole veel käes.

Juurdepääsuloa saab mis tahes ajal eemaldada.

Pane tähele, et pärast esitamistähtaja möödumist ei ole see valik enam saadaval.

Vorm A2 – Koordineeriv toetusesaaja

Lühike nimi (kuni 10 tähemärki): toetusesaajat tuvastatakse kõigis tehnilistes vormides, finantsvormides ja aruannetes lühikese nime järgi.

E-post: seda e-posti aadressi kasutab toetuse andja taotlejaga suhtlemisel kogu hindamisprotseduuri käigus (vaata eespool etapi 3 punkti „Vahend eProposal“, etapp 3 „Esitamisjärgne suhtlus“).

Juriidiline nimi (kuni 200 tähemärki): esita täisnimi, mille all toetusesaaja on ametlikult registreeritud.

Õiguslik seisund: vali üks järgmisest kolmest valikust: avalik-õiguslik asutus, eraõiguslik äriühing või eraõiguslik mittetulundusorganisatsioon (sealhulgas vabaihendused). Märgista sobiv märkeruut. Täiendavad suunised, kuidas eraõiguslikke üksuseid avalik-õiguslikest asutustest eristada, on leitavad selle dokumendi osas 1.5.2. Märgista ruut „Kas teie ettevõtte on VKE?“ kui teie ettevõtet võib pidada väikeseks või keskmise suurusega ettevõtteks (VKE). Kui oled VKE, täida lahter „Töötajate arv“.

Käibemaksukohustuslase (KMKR) number: kui see on asjakohane, sisesta üksuse KMKR number.

Käibemaksu tagastus: pane tähele, et mahaarvamisele mittekuuluv käibemaks on abikõlblik kulu, välja arvatud nende tegevuste kulud, mis vastavad liikmesriigi suveräänse võimu kontseptsioonile. Kui organisatsioonil ei ole võimalik makstud käibemaksu tagasi saada (avalik-õiguslike üksuste jaoks võib see puudutada vaid käibemaksuga seotud tegevusi, mis ei vasta suveräänse võimu kontseptsioonile), on võimalik käibemaksu tagastus lisada oma taotluses esitatud kulude hulka. Selleks märgistage ruut „Jah“, vastasel korral valige ruut „Ei“.

Registrinumber: kui see on asjakohane, sisesta üksuse registrinumber või asjakohase äriregistri (nt kaubanduskoja registri), ettevõtlusregistri või muu kood.

Registreerimise kuupäev: sisesta kuupäev vormingus PP/KK/AAAA või kasuta kalendri funktsiooni.

Osavõtu tunnuscode (Participant Identification Code) (ei ole kohustuslik): osavõtu tunnuscode (PIC) on ainulaadne 9-kohaline kood, mida kasutatakse mitmete ELi programmide (näiteks FP7, Horisont 2020 jne) raames rahastust saanud projektide juriidiliste üksuste tuvastamiseks. Juhul kui organisatsioon on juba registreeritud, lisa oma osavõtu tunnuscode.

Juriidiline aadress: sisesta tänavanimi, maja nr, korteri nr, linn/vald, sihtnumber.

Liikmesriik: vali rippmenüüst asjakohane liikmesriik.

Seadusliku esindaja andmed: sisesta nimi, perekonnanimi, tänavanimi, maja nr, korteri nr, linn/vald, sihtnumber (kui aadress on sama, mis juriidiline aadress, võib andmed otse siia kopeerida).

Kontaktisiku andmed: sisesta nimi, perekonnanimi, tänavanimi, maja nr, korteri nr, linn/vald, sihtnumber (kui aadress on sama, mis juriidiline aadress, võib andmed otse siia kopeerida).

Telefon/faks: sisesta kontaktisiku andmed.

Tiitel: taotluse koordineerimist juhtiva isikuga suhtlemisel tavapäraselt kasutatav tiitel.

Funktsioon: esita taotluse koordineerimist juhtiva isiku funktsioon. Näide: tegevdirektor, projektijuht jne.

Osakonna nimetus: taotlust koordineeriva üksuse osakonna nimetus, mille jaoks kontaktisik töötab. Järgnevatel väljadel esitatud aadressi üksikasjad peavad olema osakonna kohta ja mitte üksuse juriidiline aadress.

Veebileht (kuni 250 tähemärki): sisesta toetusesaaja ametlik veebilehekülg.

Toetusesaaja tegevuste lühikirjeldus (kuni 2000 tähemärki): kirjelda üksust, selle õiguslikku seisundit, tegevusi ja pädevust kliimameetmetega tegelemisel, eriti seoses kavandatud tegevustega. Kirjeldus peaks võimaldama toetuse andjal hinnata koordineeriva toetusesaaja tehnilist usaldusväärust, st kas toetusesaajal on vajalik kogemus ja kompetentsus kavandatud projekti edukaks rakendamiseks.

Juhul kui taotluses on kavandatud sidusüksuste kaasamine, loetle nad siin selgelt ja too välja nende juriidiline nimi, osavõtu tunnuscode (kui olemas) ning õiguslik seisund ja aadress. Samuti selgita eraldi dokumendis, mis laaditakse üles süsteemi eProposal lisade alt (Sidusüksused_AKRONÜÜM toetusesaaja), kuidas sidusüksused osas 1.5.2 kirjeldatud tingimustele vastavad.

Eraõiguslike mittetulundusüksuste kohta esita põhielemendid, mis tõestavad, et üksuse puhul on tegu nimetatud tüüpi üksusega.

Klõpsa vormi all olevat nuppu „Salvesta“.

Sinu projektitaotlus on nüüd e-taotluse süsteemis eProposal loodud ja projekti akronüüm kuvatakse automaatselt kõigil ekraanidel ja kõigil taotluse vormidel.

Vorm A3 – Koordineeriva toetusesaaja deklaratsioon

Vorm on saadaval vormi A2 lõpus pealkirja „A3 – Koordineeriva toetusesaaja deklaratsioon“ all.

Osa selles vormis sisalduvast teabest (toetusesaaja nimi; panus; tegevused, millega toetusesaaja tegeleb, ja kogukulu) võetakse automaatselt taotluse teistes vormides sisestatud andmetest.

Klõpsa nuppu „Loo deklaratsioon“ ja täida järgmised väljad:

- „.... (koht), (kuupäev)“: tähistab allkirjutamise kohta ja kuupäeva;
- „Allkiri“: see vorm tuleb allkirjastada;
- „Allkirjastaja nimi ja staatus“: vormi allkirjastava isiku nimi ja staatus peavad olema selgelt märgitud.

Oluline!

Enne vormi kinnitamist kontrolli, et toetusesaaja ei liigitu ühegi olukorra alla, mis on loetletud finantsmääruse nr 966/2012, 25. oktoober 2012, (ELT L 298, 26.10.2012) artikli 106 lõikes 1 ja artiklis 107, viide:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:298:0001:0096:EN:PDF>

ning et toetusesaaja vastab kõigile asjakohastele toetuskõlblikkuse kriteeriumitele, nagu on määratletud programmi LIFE mitmeaastases tööprogrammis ajavahemikuks 2018–2020 ja LIFE-i taotlusvoorus, sealhulgas suunistes taotlejatele.

Täpsuse eesmärkidel jälgi, et see vorm loodaks ja allkirjastataks pärast kogu tehnilise ja finantsteabe sisestamist taotlusesse. Lisa ka allkirjastamise kuupäev.

Vormi täitmise lõpetamisel skaneeri see pildifailina (mitte pdf-failina, vt sobivaid vorminguid punktist 4.1 Üldreeglid), seejärel laadi see üles, kasutades nuppu „Laadi deklaratsioon üles“.

Vorm A4 – Seotud toetusesaaja deklaratsioon ja volitus

Vorm on saadaval vormi A5 (vt allpool) lõpus pealkirja „A4 – Seotud toetusesaaja deklaratsioon ja volitus“ all, klõpsa nupul „Loo deklaratsioon“.

Vormi täitmiseks **vaata vormi A3 juhiseid.**

Järgmised väljad täidetakse automaatselt:

- vormi allkirjastava tulevase seotud toetusesaaja seadusjärgse esindaja ees- ja perekonnanimi;
- projekti tulevase koordineeriva toetusesaaja seadusjärgse esindaja ees- ja perekonnanimi.

Järgmised väljad tuleb täita käsitsi:

- „.... (koht), (kuupäev)“: allkirjastamise koht ja kuupäev;
- „Allkiri“: see vorm tuleb allkirjastada;
- „Allkirjastaja nimi ja staatus“: vormi allkirjastava isiku nimi ja staatus peavad olema selgelt märgitud.

Vorm A5 – Seotud toetusesaaja

Klõpsa nuppu „Loo seotud toetusesaaja“: sisesta kogu vajalik teave ja klõpsa nuppu „Salvesta“. Seejärel ilmub seotud toetusesaaja seotud toetusesaajate nimekirjas.

Vormi täitmiseks vaata vormi A2 juhiseid.

Kui seotud toetusesaaja ei ole registreeritud ELis, vali riik loetelust.

Vorm A6 – Kaasrahastaja ja võetud kohustuse vorm

Kui projektil on kaasrahastaja, klõpsa nuppu „Lisa kaasrahastaja“: täida kogu vajalik teave ja klõpsa nuppu „Salvesta“. Seejärel ilmub kaasrahastaja kaasrahastajate nimekirja.

Vormi täitmiseks vaata ka vormi A3 juhiseid.

Pane tähele, et kaasrahastaja panus tuleb sisestada vormis FC (vt allpool).

Finantskohustuse staatus: vali kas „Kinnitatud“ või „Kinnitamisel“. Kui staatus on „kinnitamisel“, tuleb seda selgitada. Pane tähele, et hilisemas staadiumis, kui taotlus soovitatakse rahastamiseks, peab esitama vormi A6 staatusega „kinnitatud“.

Vormi täitmise lõpetamisel skaneeri see pildifailina (mitte pdf-failina, vt sobivaid vorminguid punktist 3.2 Üldreeglid), seejärel laadi see üles, kasutades nuppu „Laadi deklaratsioon üles“.

Oluline märkus: koordineeriv/seotud toetusesaaja peaks taotluses esinema ainult koordineeriva/seotud toetusesaajana ning mitte samal ajal ka kaasrahastajana. Juhul kui koordineeriv/seotud toetusesaaja soovib olla projekti netorahastaja, peaks ta ikkagi esitama ainult vormid A2/A3 või A4/A5, milles võib nende rahaline panus olla suurem kui ettenähtud kulud.

Vorm A7 – Muud Euroopa Liidu rahastuseks esitatud taotlused

Kui esitad sama taotlust mitmendat korda, märgista ruut „Kas seda taotlust on varem esitatud?“. Sisesta eelmise taotluse viited ja akronüüm. Näide: "LIFE14 CCA/riik/001040 "AKRONÜÜM".

Taotlejad ei tohiks alahinnata selle vormi olulisust. Igale küsimusele tuleb anda selged ja täielikud vastused (kuni 5000 tähemärki iga küsimuse jaoks). Toetusesaajad peavad toetuse andjat teavitama kõigist ELi eelarvest saadud asjaga seotud rahastusest ning kõigist asjaga seotud esitatud taotlustest rahastuse saamiseks ELi eelarvest. Toetusesaajad peavad samuti kontrollima, et nad ei saa samal ajal programmist LIFE (või muudest ELi programmidest) tegevustoetusi, mis põhjustaks topeltrahastamise.

Selle märkimata jätmine sobivas vormis võib põhjustada taotluse tagasilükkamise.

Kui taotleja kavandab eelmise LIFE projekti jätkamist, peab ta selles vormis selgelt kirjeldama, miks täiendavat projektifaasi vaja on ning kuidas see eelmise projektiga saavutatud tulemusi täiendab, tagades, et topeltrahastamist ei toimu.

LIFE projektide raames ei tohiks rahastada tegevusi, mida saaks rahastada teistest EL fondidest (vt osa 1.5.15). Taotlejad peavad seega seda aspekti hoolikalt kontrollima ja esitama oma vastustes nii põhjalikku teavet kui võimalik. Esitada tuleks (nii suures ulatuses kui võimalik ja asjakohane) toetavad dokumendid (nt väljavõtted asjakohaste programmide tekstidest). Pane tähele ka vormi A3 deklaratsiooni punkti 1, mis tuleb allkirjastada; riigiasutustel võidakse paluda see deklaratsioon üle kontrollida.

3.3.2 Projekti lühikirjeldus (B vormid)

Vorm B1 – Projekti kokkuvõtlik kirjeldus (täidetakse inglise keeles)

Esita oma projektist kokkuvõtlik kirjeldus. Kirjeldus peaks olema struktureeritud, kokkuvõtlik ja selge. See peab sisaldama:

- **projekti eesmärgid (kuni 2500 tähemärki):** esita projekti kõigist eesmärkidest üksikasjalik kirjeldus, loetledes need kahanevas tähtsuse järjekorras. Eesmärgid peaksid olema sõnastatud seoses projekti panusega innovatiivsete poliitiliste lähenemisviiside, tehnoloogiate, meetodite ja vahendite arendamisesse ja tutvustamisesse; ning seoses projekti panusega kliimapoliitika ja õigusaktide arendamise, hindamise ja seire teadmistebaasi tugevdamisesse. Esitatud eesmärgid peavad olema realistlikud (saavutatavad projekti ette nähtud aja jooksul kavandatud eelarve ja vahenditega) ja selged (üheti mõistetavad);

- **kaasatud tegevusi ja meetmeid (kuni 2500 tähemärki):** kirjelda selgelt, mis meetmeid eespool viidatud eesmärkide saavutamiseks projekti käigus kasutatakse (rahalisi vahendeid ei tohiks esitada). Taga, et kavandatud tegevuste ja meetmete ning projekti eesmärkide vahel on selge seos;
- **oodatavaid tulemusi (kvantifitseeritud nii palju kui võimalik) (kuni 2500 tähemärki):** loetle põhilised tulemused, mida projekti lõpuks oodatakse. Need peavad olema otseselt seotud eesmärgiks olevate kliimaprobleemide ja projekti eesmärkidega. Oodatud tulemused peavad olema konkreetsed, realistlikud ja, nii palju kui võimalik, kvantifitseeritud. Kuna projekti lõplikke tulemusi hinnatakse võrreldes oodatud tulemustega, siis jälgi, et oodatud tulemused oleksid põhjalikult määratletud ja kvantifitseeritud. Oodatud tulemused ei tohiks olla projekti eesmärgid, vaid väljundid ja kvantifitseeritud saavutused, mis võimaldavad projekti eesmarke saavutada. Sellega tagatakse järjepidevus siin kirjeldatud keskkonna kasude ja/või kliimameetmete ning tulemusnäitajaid kujutavas tabelis esitatud väärtuste vahel;
- **ELi poliitilisi prioriteete ja põhjuseid, miks taotlus langeb valitud poliitilise prioriteedi alla (kuni 2500 tähemärki):** taotlejad peavad ära märkima, kas taotlus tegeleb ühe selle dokumendi 2. osas loetletud ELi poliitilise prioriteediga. Taotleja peab üksikasjalikult selgitama, miks tema arvates taotlus valitud poliitilise prioriteedi alla langeb.

Kui projektitaotlus ei ole esitatud inglise keeles, võivad taotlejad projekti kokkuvõtliku kirjelduse esitada samuti taotluse keeles. See on aga valikuline. Saadaval on eraldi vorm „B1 – Projekti kokkuvõtlik kirjeldus (taotluse keeles)“.

Vorm B2 – Lahendatav kliimaprobleem ja, kui see on asjakohane, muud keskkonnakasud

- **Lahendatav kliimaprobleem ja, kui see on asjakohane, muud keskkonnakasud (kuni 10 000 tähemärki):** esita taotlusega lahendatava kliimaprobleemi selge kirjeldus ning kirjelda, kuidas see seostub ühe või mitmega kolmest kliimaalasest prioriteetsest valdkonnast. Selgita, miks on see probleem sinu arvates seotud Euroopa kliimapoliitika ja õigusaktidega.

LIFE kliimaalase juhtimise ja teabe alla sobivatel teatud tüüpi projektidel ei pruugi olla konkreetset kliimaprobleemi, kuna projekti taotlus võib seonduda üldisemate tegevustega, mis toetavad tõhusat kontrollprotsessi ning meetmeid vastavuse edendamiseks liidu kliimaalaste õigusaktidega ning mis toetavad teabesüsteeme ja teabevahendeid liidu kliimaalaste õigusaktide rakendamiseks. Sellistel juhtudel, kus „probleem“ on seotud ühe eespool nimetatud juhtimisalaga ja mitte otseselt konkreetse kliimaprobleemiga, peaks projekti taotlus lahendatavat kliimaalase juhtimise probleemi täpsustama ja üksikasjalikult kirjeldama.

Kui kohaldatavad on muud keskkonnakasud, esita kirjeldus oodatud tulemustest ja koostoimetest muude poliitikavaldkondadega, eriti seoses ökosüsteemil põhinevate kohanemisprojektidega ja nende ulatusega tuua bioloogilise mitmekesisuse ja looduskaitsega seotud kasusid, ning lisa sobivad näitajad väljundi ja sisendi mõõtmiseks.

- Selgita projekti parimaid praktikaid järgivat, näidis- või katseolemust (kuni 10 000 tähemärki). Määratlusi vaata osast 1.2.

Projekti tehnika tase ja innovatiivsed aspektid

Esita käsitletud tehnika või meetodi tehnika taseme kirjeldus ja projekti tehnilise mahu kirjeldus (katse maht, tööstuse-eelne maht, esimene täismahus rakendus). Katse-/näidisprojektide korral täpsusta protsesside või meetodite ja/või kavandatud innovatsiooni(de), uute elementide, paranduste tehnilist kirjeldust ning kirjelda projekti rakendamiseks ettevalmistumisel eelnevalt tehtud uuringuid ja kogemust, sealhulgas teostatavusuuringuid. Igal juhul kirjelda projekti põhilisi kliimakasusid ning eesmärged korratavuseks ja ülekantavuseks. Kirjelda tegevusi projekti seireks/mõõtmiseks ja/või hindamiseks.

Kui taotluse eesmärk on arendada ja tutvustada innovatiivseid kliimamuutuste leevendamise / kliimamuutustega kohanemise tehnoloogiaid, süsteeme, meetodeid ja vahendeid, tuleb arvesse võtta, et kavandatud meetmete innovatiivset olemust saab hinnata erinevatest vaatenurkadest: a) seoses projektis rakendatud tehnoloogiatega (tehnoloogiline innovatsioon), b) seoses viisiga, kuidas tehnoloogiaid rakendatakse (innovatsioon protsessides või meetodites), ning c) seoses projekti käigus arendatud äri- ja majandusmodelitega (innovatiivne ärimudel). Neid innovatiivse loomuse erinevaid mõõtmeid tuleb võrrelda ülemaailmse tehnika tasemega. Innovatsioon ei tohiks olla piiratud puhastele tehnoloogilistele läbimurretele. Näiteks võib uus protseduur muuta üht kindlat etappi toote tootmisprotsessis või võib hoopis kaasa tuua kogu tootmistsükli üldisema ümberkujundamise ja seeläbi tsükli kogu mõju ümberkujundamise. Sama kehtib uue majandus- või ärimudeli kohta, millel on võime muuta seni väärtusetu jääk sisendiks äritegevuse ümberkorraldamise või majandusmudeli muutmise abil.

NB! Mis tahes uuringuid ja arendustööd või lihtsalt ettevalmistavaid tegevusi (uurimisi, vaatlusi jms) hõlmavaid projekte ei saa iseenesest innovatiivseks pidada. Paimate tavade ülekandmist ei saa pidada innovatiivseks.

Vorm B3 – ELi lisaväärtus ja sotsiaalmajanduslikud mõjud

Projekti ELi lisaväärtus ja selle meetmed (kuni 10 000 tähemärki): näita kas ja kuidas projekt panustab Euroopa Liidu kliimaalaste õigusaktide rakendamisesse ja arendamisesse. Kirjelda, kas projekt panustab kliima kaasamist teistesse poliitikavaldkondadesse ja/või kas see aitab kaasa säästvate arengule.

Sellel väljal esitatud teavet kasutatakse taotluse hindamiseks vastavate hindamiskriteeriumite alusel (üksikasju vaata dokumendist „Guide for the evaluation of Sub-programme for Climate Action“):

- **panus kliimaeesmärgikesse**

Kirjelda panust suurenenud kliimamuutustele vastupanuvõimesse ja/või kasvuhoonegaaside heite vähendamisesse. Projektid peavad näitama ümberkujundavat

mõju, mis peaks aitama kaasa ressursitõhusa ja vähese CO₂-heitega majanduse saavutamisele.

- **panus prioriteetsetesse valdkondadesse ja ELi poliitilistesse prioriteetidesse**

Kirjelda kliimameetmete prioriteetsete valdkondade, mitmeaastases tööprogrammis ajavahemikuks 2018–2020 sätestatud poliitikavaldkondade ja selle dokumendi 2. peatükis kirjeldatud 2018. aasta töövaldkondade konkreetsetele eesmärkidele kaasa aitamise ulatust ja kvaliteeti.

Mitmeotstarbelisuse, koostoimete ja integratsiooni kvaliteet

Esita kokkuvõtte selle kohta, kas projekt sisaldab mitmeotstarbelist rakendusmehhanismi, mis parandab konkreetsete keskkonna- või kliimaeesmärkide integratsiooni teistesse poliitikavaldkondadesse, või kas projektil on koostoimeid muude liidu poliitikate eesmärkidega. Seoses ökosüsteemipõhiste kohanemisprojektidega esita näiteks kirjeldus oodatud tulemustest ja koostoimetest muude poliitikavaldkondadega, näiteks võimega tuua bioloogilise mitmekesisuse ja looduskaitsega seotud kasusid.

- **Rahvusvaheline iseloom, keskkonnasäästlik hange, ökomärgis ja kasutuselevõtt**

ELi lisaväärtust võib kaaluda ka projekti jaoks, millel on hästi põhjendatud rahvusvaheline lähenemine, mehhanism, mis tagab roheline hanke ulatusliku rakendamise, või mis näeb ette ELi rahastatud uurimisprojektide tulemuste kasutuselevõttu.

ELi rahastatud uurimisprojektide (nt Horizon programmist) tulemuste kasutuselevõtu eest antakse lisapunkte ainult juhul, kui selles vormis on esitatud lühike aga põhjalik kirjeldus sellistest tulemustest ja nende kasutamisest LIFE projekti rakendamiseks.

Korratavus ja ülekantavus (kuni 10 000 tähemärki)

Kirjelda oma korratavuse ja ülekantavuse strateegiat projekti rakendamise käigus ja peale seda (täiendavaid üksikasju vaata osast 1.6.13). Nagu on allpool kirjeldatud, tuleb siin tehtud väidete toetamiseks kavandada konkreetseid tegevusi (vt osa 3.3.3 „Kavandatud meetmete üksikasjalik tehniline kirjeldus (C vormid)“).

Selle prioriteetse valdkonna kontekstis tähendab projekti tulemuste korratavuse ja ülekantavuse tagamise strateegia välja töötamist ja rakendamist teistes kontekstides. St tuleb teha rohkem, kui keskenduda vaid projekti jätkumisele – projekt peab hõlmama selget ja kindlat plaani, mida toetavad projekti tegevused, mis võimaldavad kordamist teistes sektorites, üksustes, piirkondades või riikides. Kuigi korratavus ja ülekantavus erinevad vormis B6 käsitletud säästlikkusest, on see osa üldisest säästlikkuse strateegiast.

Projekti sotsiaalmajanduslikud mõjud (kuni 10 000 tähemärki)

Näita projekti meetmete tõenäolist mõju kohalikule majandusele ja elanikkonnale. Eelkõige oodatakse, et taotlejad täpsustaksid, kuidas hinnatakse mõju töökohtadele ja kasvule, võttes arvesse ka projekti jätkumist ja asjakohaseid korratavuse/ülekantavuse stsenaariume. Sellega tagatakse selles vormis tulemusnäitajate tabelis esitatud töökohtade ja kasvu andmete vahel järjepidevus.

Vorm B4 – Kaasatud sidusrühmad ja projekti peamine sihtrühm (kuni 12 000 tähemärki)

Märgi ära sidusrühmad, keda taotleja kavatseb kaasata, ja kuidas seda teha kavatsetakse. Näita, missugust sisendit neilt ootad ja kuidas nende osalust kasutatakse ning kuidas see projekti jaoks kasulik ja/või vajalik on.

Kirjelda sihtrühmi ja teadmiste levitamise meetodeid. Kommenteeri tegevusi idee üldiseks reklaamiks ja/või turustamiseks projekti rakendamise käigus ja peale seda. Seo see teave meetmetega, mida tulemuste kordamise ja ülekantavusega seoses ette näed, ning lisa kvalitatiivsed/kvantitatiivsed andmed sihtrühmade kohta (näiteks projekti tulemustest huvitatud või potentsiaalselt huvitatud sidusrühmad, turuanalüüs jne).

Taga selge eristus peamise sihtrühma ja sidusrühmade vahel.

- „Peamine sihtrühm“ viitab publikule (nt elanikkonna osad, asjatundjate kategooria, asutuste või organisatsioonide tüüp, majandusosalised jne), kellele projekti tulemused suunatud on. Vastav publik peab taotluses olema määratletud nii täpselt kui võimalik (nii kvalitatiivselt kui ka kvantitatiivselt) ning nad peavad olema seotud probleemiga, millega projekti raames tegeletakse. Projekti seiretegevused peavad hõlmama projekti tegevuste mõju mõõtmist sellele sihtrühmale või tegevustele (vastavalt vajadusele, sõltuvalt projekti olemusest). Sihtrühma(de) valik peab olema projekti eesmärkide saavutamise seoses põhjendatud. Kus võimalik, tuleb esitada kvantitatiivne ja kvalitatiivne teave.
- „Sidusrühmad“ viitab üksustele (nt organisatsioonidele, asutustele, isikutele, isikute rühmadele, vabäühendustele jne), kellel on huvi projektiga käsitletava probleemi vastu. Selles osas ei ole vaja loetleda projekti osalisi. Projekti olemusega seoses tuleb vastavalt vajadusele projekti käigus tagada sidusrühma korralik konsultatsioon ja/või osalus.

Vorm B5 – Projekti rakendamisega seotud oodatud piirangud ja riskid ning kuidas nendega tegeletakse (kuni 12 000 tähemärki)

On oluline, et taotlejad tuvastaksid kõik võimalikud sisemised ja välimised sündmused („piirangud ja riskid“), millel võivad olla suured negatiivsed mõjud projekti edukale rakendamisele. Loetle sellised piirangud ja riskid kahanevas tähtsuse järjekorras. Märgi ka kõik võimalikud sotsiaalmajanduslikust keskkonnast tulenevad piirangud ja riskid. Iga tuvastatud piirangu ja riski jaoks märgi ära, kuidas selle ületamist ette näed.

Selles osas soovitatakse tungivalt lisada kõik üksikasjad olemasolevate litsentside, lubade, KMH jmt kohta ning viidata missugust tuge saad selliste lubade väljastamise eest vastutavatelt pädevatelt asutustelt. Programmi LIFE kogemus on näidanud, et mõnel projektil

on ettenägematute viivituste ja projekti käigus tekkinud raskuste tõttu raskusi kõigi tegevuste lõpetamisega projekti kavandatud kestuse jooksul. On oluline, et taotlejad tuvastaksid kõik võimalikud välised sündmused („piirangud ja riskid“), mis selliseid viivitusi põhjustada võivad. Üks võimalik põhjus sellisteks raskusteks on kohustus teostada hinnanguid, mida LIFE-projekti kavandamisel ei osatud ette näha, eelkõige: □

- keskkonnamõju hindamine (KMH) vastavalt direktiivile 85/337/EMÜ (KMH direktiiv), kodifitseeritud direktiiviga 2011/92/EL, 13. detsember 2011²⁹;
- keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH) vastavalt direktiivile 2001/42/EÜ (KSH direktiiv)³⁰.

Need hinnangud võivad hõlmata pikka haldusmenetlust ja andmete kogumise analüüsi. See ei ole tavaliselt probleem, kui projektis nähakse ette vajalik aeg ja rahalised vahendid.

Seetõttu peaksid taotlejad enne LIFE-i taotluse esitamist välja uurima, kas üks või mitu eespool nimetatud hinnangust on ELi või riikliku õigusega nõutud.

Taotlejad peaksid vormis B5 kirjeldama, kuidas neid probleeme arvesse võetakse ja kuidas nähakse ette potentsiaalsete probleemide ületamist. Ootamatute probleemide ennetamiseks on oluline hea suhtlus ja konsulteerimine nende protseduuride eest vastutavate pädevate asutustega. Seda tuleks teha juba LIFE-i taotluse koostamise alguses. Vorm B5 on õige koht, kus viidata, kas hindamisprotseduuride eest vastutavate pädevate asutustega on konsulteeritud või mitte ning nende konsultatsioonide tulemused.

Viimasena kirjelda üksikasjalikult, kuidas oled tuvastatud riske projekti planeerimises (ajaplaneerimine, eelarve jne) ja meetmete määratlemises arvesse võtnud.

Vorm B6 – Projekti tulemuste jätkamine/väärtustamine pärast projekti lõppu

Kirjelda kuidas projekti peale LIFE-i rahastuse lõppemist jätkatakse; millised tegevused on vajalikud tulemuste tugevdamiseks, et tagada projekti tulemuste jätkusuutlikkus. Kirjelda selget strateegiat või mehhanisme, mida tuleb rakendada, et tagada projekti tulemuste jätkumine pärast rahastusperioodi lõppu. See läheb kaugemale kui levitamine ja *After-Life* kava. Projektid peaksid sisaldama selget strateegiat projektis kavandatud lahenduste tulemuste säilitamiseks pärast projekti lõppu. Projekti tegevused peaksid sellist pühendumust väljendama ning valmistuma projekti jätkumiseks juba projekti kestuse vältel.

Eelkõige vasta järgmistele küsimustele: □

- **Milliseid tegevusi tuleb ellu viia või jätkata pärast projekti lõppemist? (kuni 5000 tähemärki):** loetle tegevused, märkides ära nende viite (nt A1, A2 ...) ja nimetuse.
- **Kuidas see saavutatakse? Millised ressursid on nimetatud tegevuste teostamiseks vajalikud? (kuni 5000 tähemärki):** märgi ära, kuidas eespool nimetatud tegevusi pärast projekti jätkatakse, kes neid jätkab, mis aja jooksul ja mis rahastusega

²⁹ Codified version of the EIA Directive: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:026:0001:0021:EN:PDF>

³⁰ SEA Directive: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:197:0030:0037:EN:PDF>

nimetatud tegevusi pärast projekti jätkatakse. Kirjelda siin tehnilisi, finants- ja inimressursse.

- **Mis mahus projekti tulemusi ja saadud kogemusi pärast projekti lõppu levitatakse, üle kantakse ja/või korratakse nendele isikutele ja/või organisatsioonidele, kes neid kõige paremini ära kasutaks? (Tuvasta need isikud/organisatsioonid) (kuni 5000 tähemärki):** kirjelda, kuidas levitamise/kordamise tegevused peale projekti lõppu jätkuvad. Loetle isikud/organisatsioonid, kes on siiani nende levitamistegevuste sihtmärkidena tuvastatud.
- **Kuidas tagatakse projekti konkreetsete meetmete pikaajaline jätkusuutlikkus? (kuni 5000 tähemärki):** esita üksikasjad.

3.3.3 Kavandatud meetmete üksikasjalik tehniline kirjeldus (C vormid)

Taotleja peab loetlema kõik projekti raames ellu viidavad meetmed. Meetmete liike on kuus:

- A. Ettevalmistavad meetmed (vajadusel)
- B. Maaost/maarent ja/või kasutusõiguse kompensatsioon (vajadusel)
- C. Rakendusmeetmed (kohustuslik)
- D. Projektimeetmete mõju jälgimine (kohustuslik)
- E. Teabevahetus ja tulemuste levitamine (kohustuslik)
- F. Projektijuhtimine (kohustuslik)

Rahastamiskõlblikuks osutumiseks peavad kõik meetmed vastama kõigile järgmistele tingimustele:

- vajadus meetme järele peab olema projekti eesmärkide seisukohalt hästi põhjendatud ja
- investeeringute pikaajaline jätkusuutlikkus peab olema tagatud.

Taotleja peab iga C vormi meetmeliigi (A, B, C, ...) all loetlema sinna kuuluvad erinevad meetmed: A1, A2 ..., B1, B2 ... C1, C2 ... jne. Sama kategooria meetmete järjekorranumbrid genereeritakse automaatselt ning nende järjekorda saab muuta üles ↑ ja alla ↓ osutavate nooltega. Taotleja võib lisada igale meetmele (A1, A2, ..., B1, B2,... jne) konkreetseid allmeetmeid (A1.1, A1.2, ...). Seda tehakse (käsitsi) jaotises „Kirjeldus (mis, kuidas, kus, millal ja miks)“. Taotluse liigendamisel on tungivald soovitatav piirduda võimalikult väikese arvu meetmetega, koondades sarnased tegevused ühte rühma ja selgitades nende loogilist järjestust allmeetmete abil. Palume arvestada, et meetmete ja allmeetmete loend peaks sisaldama ainult selliseid meetmeid, mis on projekti loogilise ülesehituse selgitamiseks tingimata vajalikud.

Soovitatavalt tuleks eraldi meetmena esitada ainult sellised meetmed, millel on mõni projekti jaoks oluline väljund (nt katseprojekti kavandamine, katsemudeli konstrueerimine jne).

Meetmeid tuleb kirjeldada võimalikult täpselt. Kirjeldusele võib lisada meetme asukohta näitavaid kaarte, selgitavaid graafikuid, tabeleid või pilte, mida saab vormidele lisada funktsiooniga „Pildid“. Meetmeid ei tohi segamini ajada väljundtulemustega.

Iga meetme kirjelduses tuleks selgelt välja tuua seosed teiste meetmetega ning selgitada (kvantitatiivselt), kuidas see aitab kaasa projekti üldiste eesmärkide saavutamisele. Meetme tehniline kirjeldus peaks olema selges kooskõlas eraldatud rahaliste vahenditega.

Taotleja peaks esitama iga meetme kohta järgmised andmed.

- **Meetme nimetus (kuni 200 märki):** nimetus peab olema lühike ja osutama selgelt meetme eesmärgile.
- **Rakendamise eest vastutav toetusesaaja:** valige ripploendist see projekti toetusesaaja, kes hakkab tegelema vastava meetme rakendamise koordineerimisega. Kui meetmega on seotud mitu toetusesaajat, kirjeldage ripploendi all oleval tekstiväljal (kuni 500 märki) üksikasjalikult, milline toetusesaaja mille eest täpselt vastutab.
- **Kirjeldus ja kasutatavad meetodid (mis, kuidas, kus, millal ja miks) (kuni 7000 märki):** kirjeldage meetme sisu, märkides, mida tehakse, milliste vahenditega, millises asukohas/tegevuskohas, mis aja jooksul ja millise tähtajaga. Selgitage seoseid muude meetmetega. Märkige, miks see meede on vajalik ja kuidas see aitab kaasa projekti eesmärkide saavutamisele. Väljaspool ELi rakendatavate meetmete puhul tuleks esitada täielik ülevaade, miks need meetmed on ELi keskkonnaalaste eesmärkide saavutamiseks vajalikud ning kuidas need tagavad programmi LIFE raames läbiviidud sekkumiste mõjususe nende liikmesriikide territooriumidel, kus lepped kehtivad. Sellesse jaotisse võib taotleja käsitsi lisada konkreetseid allmeetmeid (A1.1, A1.2, ...) (vt eespool meetme D näide).
- **Meetme peamised eeldatavad kulud (kuni 2000 märki):** esitage kokkuvõtte selle meetme peamiste kulude prognoosimiseks kasutatud meetodist (nt päevade arv * keskmine kulu päevas, ...). Arvestage, et meetme kogukulu kuvatakse finantsvormidele sisestatud andmete põhjal automaatselt (F vormil selle meetme jaoks loodud kuluridade summa); uue meetme loomisel on see väärtus vaikimisi 0 eurot. Te peate selgitama, milliste arvutuste ja hinnangute põhjal see kogukulu on leitud.
- **Projekti väljundtulemused:** loetlege iga meetme kohta kõik sellega seotud väljundtulemused ja nende tähtajad (päev/kuu/aasta); kasutage selleks nuppu „Lisa“. Väljundtulemused on kõik sellised käegakatsutavad saadused, mida on võimalik saata (nt majandamiskavad, uuringud ja muud dokumendid, tarkvara, videod jne). Märkige iga väljundi kohta selle lõpetamise tähtpäev (päev/kuu/aasta). Arvestage, et iga väljundtulemus tuleb esitada toetuse andjale eraldi dokumendina (programmi LIFE logoga), mis lisatakse tegevusaruandele.
- **Projekti vahe-eesmärgid:** loetlege iga meetme kohta kõik sellega seotud vahe-eesmärgid ja vastavad valmimise/saavutamise tähtajad (päev/kuu/aasta). Projekti vahe-eesmärgid on projekti rakendamise ajal toimuvad olulised sündmused, nt

projektijuhi määramine, prototüübi kasutusele võtmine, lõppkonverents jne. Vastavaid dokumente ei pea toetuse andjale esitama. Vahe-eesmärkide saavutamisest või mittesaavutamisest tuleb toetuse andjat teavitada toetuse andjale saadetavates tehnilistes aruannetes.

- Meetme ajakava: märkige projekti iga meetme kohta vastav rakendusperiood. Arvestage projekti rakendusperioodi kavandamisel, et programmi LIFE 2018. a projekt ei saa alata enne 15. juunit 2019. Planeerige projekti lõppu ka piisav ajavaru paratamatult tekkivate ettenägematute viivituste jaoks.

Altpoolt leiate ülevaate lisateabest, mida tuleb konkreetsete meetmete kohta esitada.

Vorm C0 – Kõigi meetmete loetelu

See vorm võimaldab taotlejal luua kõik projektis kavandatud meetmed nende liigi järgi (A, B, C, ...), kasutades nuppu „Lisa projekti meede“. Kui meede on loodud, saab nupuga „Salvesta ja järgmine“ luua kohe järgmise meetme.

Väga tähtis: F finantsvormidele saab kulusid sisestada ainult pärast seda, kui projekti meetmed on loodud.

Vorm C1

A. Ettevalmistavad meetmed (vajadusel)

Kõigi ettevalmistavate meetmete tulemuseks peavad olema praktilised soovitusel ja/või teave, mida saab rakendada (projekti käigus või pärast seda) ja kasutada ilma täiendava ettevalmistuseta. Projektid ei tohi sisaldada ettevalmistavaid meetmeid, mis on enne projekti algust täielikult lõpule viidud.

Ettevalmistavad meetmed peaksid:

- olema selgelt seotud projekti eesmärgi/eesmärkidega;
- olema tunduvalt lühema kestusega kui projekt ise ning lõppema tükk aega enne projekti lõppemist;
- mitte olema teadusmeetmed, välja arvatud juhul, kui tegemist on nende suuniste punktis 1.5.14 kirjeldatud eranditega.

Seega peaksid ettevalmistavad meetmed piirduma eelkõige projekti tegeliku rakendamise etapi ettevalmistamisega (tehniline planeerimine, loamenetlused, sidusrühmadega konsulteerimine jne).

Ettevalmistavad meetmed peaksid hõlmama kõike, mis tuleb lõpule viia selleks, et oleks võimalik alustada kategooriates B, C, D, E ja F osutatud projektimeetmete tegelikku rakendamist. Selle alla kuulub tehniliste dokumentide (nt kavandid) koostamine ja vajalike haldus- või õigusmenetluste teostamine (konsulteerimine, projektikonkurss, arutelud, väljaõpe jne).

Kui plaanis on välja töötada majandamiskava ja/või tegevuskavad, tuleks vastava ettevalmistava meetme kirjelduses täpsustada, kuidas tagatakse nende kavade rakendamine (näiteks pädevad asutused võtavad kava enne projekti lõppu vastu).

Kui ettevalmistavad meetmed ei vii projekti käigus meetmete otsese rakendamiseni, siis tuleks nende kirjelduses esitada piisaval hulgal selgitusi, kinnitusi ja tagatise näitamaks, et meetmete täielik rakendamine on pärast projekti lõppemist tõhusalt tagatud. Vastasel korral võidakse sellised meetmed läbivaatamise etapil projektist kustutada.

B. Maaost/maarent ja/või kasutusõiguse kompensatsioon

Väga oluline on näidata iga meetme kirjelduses selgelt, kuidas tagatakse programmi LIFE looduse ja bioloogilise mitmekesisuse valdkonna 2018. a taotlemissuuniste maaostu käsitlevas jaotises 2.4.3 esitatud iga abikõlblikkuse tingimuse täitmine.

Märkige iga meetme kohta, kui kaugel on kõnelused maaomanikega. Kas nendega on konsulteeritud ja kas nad on põhimõtteliselt nõus? Märkige selgelt, millised elupaigad ostetakse/renditakse ja kus need asuvad. Selgitage, kui palju maad iga elupaigatuübi kohta ostetakse/renditakse ning põhjendage kavandatavat kulu hektari kohta võrdluses praeguste maahindadega. Kui maaost on kavandatud maadevahetuse vormis, siis tooge see selgelt välja (maadevahetus on abikõlblik ainult juhul, kui see viiakse lõpule enne projekti lõppemist). Kui maad ostetakse või renditakse projekti raames muude meetmete rakendamiseks, siis osutage, millised meetmed sõltuvad maaostust. Vajadusel osutage, millist „alternatiivset“ maad oleks võimalik osta juhul, kui eelistatud maa soetamisel tekivad raskused.

C. Rakendusmeetmed (kohustuslik)

Rakendusmeetmed (C meetmed) moodustavad projektitaotluse keskse osa. Need peaksid kindlasti olema katse-, näidis- ja/või parima praktika meetmed või toetama teabevahetust ja -levitamist ning teadlikkuse suurendamist kliimameetmete valdkonnas. Kõigi C meetmete väljund peaks olema konkreetne ja mõõdetav ning avaldama asjaomastele kliimameetmetele selget kasulikku mõju. Seda kasulikku mõju tuleks mõõta ja hinnata D kategooria seiremeetme(te)ga. Iga meetme väljund, mis tuleks võimaluse korral kvantifitseerida, peaks kajastuma vastavas väljundtulemus ja/või vahe-eesmärgi osas.

Projektitaotlus peab sisaldama kohustuslikku korratavuse või ülekantavuse meedet. See peab sisaldama selget tegevuste kogumit meetmete ja tulemuste kulutõhusa kordamise või ülekandmise tagamiseks ning abinõusid edukate katse-/näidismetmete tegelikuks kordamiseks või ülekandmiseks. Edukas kordamine ja ülekandmine eeldab strateegiat, mis hõlmab ülesandeid, mille eesmärk on projekti lahenduste/tulemuste mõju mitmekordistamine ja laialdasem kasutuselevõtmine, et saavutada projekti ajal ja/või lühikeses ja keskpikas perspektiivis pärast LIFE-projekti lõppu kriitiline mass. See ulatub teadmussiirdest ja võrgustike loomisest kaugemale ning hõlmab projekti raames väljatöötatud või kasutatud tehnikate, meetodite või strateegiate rakendamist ka mujal.

Kordamine ja ülekantavus ei piirdu üksnes levitamisega, vaid puudutavad projekti konkreetseid meetmeid, mis võimaldavad näiteks projekti lahenduste/tulemuste kordamist ja ülekandmist muudes sektorites, üksustes, piirkondades ja riikides.

Järgmisi tegevusi võib pidada näideteks projekti rakendamise ajal kasutatavatest korratavuse ja ülekantavuse tegevustest:

1. rakendada tehnikat või meetodit mitmes geograafilises piirkonnas;
2. väljastada pakutavate tehnikate või meetodite kasutuslitsentse teistele isikutele;
3. sõlmida koostöölepinguid muude kaubandus- või tööstuspartneritega, et rakendada pakutavaid tehnikaid või meetodeid muudes geograafilistes piirkondades peale projektiga hõlmatud piirkondade;
- 4) koostada ärimudeleid (turuvajadustel põhinevate projektide äriplaane), milles käsitletakse pakutavate tehnikate või meetodite rakendamist projekti sektorist erinevates sektorites.

Turuvajadustel põhinevate projektide puhul on äriplaan kohustuslik ning peab kuuluma vastava C meetme väljundtulemuste hulka.

D. Projektimeetmete mõju seire (kohustuslik)

Iga projekt kohta tuleb programmi LIFE peamisi projekti tasandi näitajaid arvesse võttes anda aru projekti väljunditest ja mõjust (vt Exceli tabel „LIFE Key project level indicators Call 2018“). Need näitajad aitavad LIFE-projekti mõju hinnata. Palume teil läbi vaadata projekti näitajad ning täiendada neid projekti ajal või lõpus välja pakutava lahenduse mõju kirjeldusega (mis sisaldab absoluutse ja suhtelise mõju kvantitatiivseid väärtusi). Tehke seda uuesti kolm või viis aastat pärast projekti lõppu (valige oma projektile kõige sobivam aeg).

Peamiste projekti tasandi näitajate Exceli tabel tuleb esitada manusena eProposal süsteemi kaudu.

Taotlejad peavad taotlemise etapis täitma esitatud Exceli tabeli. Dünaamilise veebiandmebaasi täitmine ei ole esialgu võimalik ning see on esitatud üksnes selleks, et näidata taotlejatele, millist teavet nendelt pärast toetuslepingu sõlmimist küsitakse.

Projektitaotlus peaks sisaldama eraldi eelarvega konkreetset meedet, mille eesmärk on jälgida ja mõõta tulemusnäitajaid. Tulemusnäitajatega seotud edusammude kohta tuleb teavet esitada vähemalt koos projekti ametlike aruannetega (eduaruanne, vahearuanne ja lõpparuanne).

Kui see on asjakohane, siis võivad taotlejad rakendada täielikku elutsükli analüüsi ning esitada selle projekti ühe väljundtulemusena.

Kohustuslik on hinnata ka projekti meetmete sotsiaalmajanduslikku mõju kohalikule majandusele ja elanikkonnale ning see hinnang tuleb esitada ühe väljundtulemusena. Seda võib teha projekti jooksul kogutud andmeid ja saadud tulemusi koondava uurimusena, mis esitatakse koos lõpparuandega. Projekti kasulik mõju võib avalduda näiteks järgmises: otsene või kaudne tööhõive kasv, lississetulekut andvate muude tegevuste (nt ökoturism) täiustamine, sotsiaalse ja majandusliku isolatsiooni vähendamine, piirkonna/regiooni maine parandamine, mille tulemusena suureneb kohaliku kogukonna elujõud (eriti maapiirkondades).

E. Teabevahetus ja tulemuste levitamine (kohustuslik)

Programmi LIFE kliimameetmete projektid peavad sisaldama olulist tegevuste kogumit (sünteetiliselt ja homogeenselt allmeetmeteks rühmitatuna) projekti tulemuste levitamiseks.

Üldjuhul peaksid projektid sisaldama järgmist liiki teavitustegevusi:

- projektiga seotud teabe levitamisele ja teadlikkuse suurendamisele suunatud tegevused üldsuse ja sidusrühmade seas. Need tegevused peaksid algama juba projekti varajases etapis;
- tehnilisemad teabe levitamise tegevused, mille eesmärk on projekti tulemuste ja õppetundide edasiandmine sidusrühmadele, kes võiksid projekti raames omandatud kogemustest kasu saada;
- võrgustike loomine.

Täpsustage iga meetme kohta selle sihtrühm ja põhjendage seda. Kui meede hõlmab kohtumisi (nt kohalike sidusrühmadega), tuleks märkida korraldatavate kohtumiste arv, toimumiskoht, aeg, kutsutavad isikud, teemad ja eeldatav osalejate arv ning selgitada, kuidas see projektile kaasa aitab. Kui meetme raames antakse välja brošüüre, voldikuid, publikatsioone jne, siis märkige tiraaž, lehekülgede arv (formaad, värvid jne), nende levitamise sihtrühm ja aeg. Kui meetme raames tehakse film, siis märkige selle formaat, kestus, koopiade arv, näitamiskoht jne. Kui toetusajaajad kavatsevad tutvustada projekti tulemusi riiklikel/rahvusvahelistel üritustel (konverentsid, kongressid), tuleks selgitada nende tähtsust ja lisaväärtust projekti jaoks.

Kõigi meetmete eeldatavad tulemused tuleks esitada nii kvalitatiivselt kui ka kvantitatiivselt (nt kohaliku kogukonna suurem toetus, 2500 teavitatud isikut, 3000 ringlusse lastud uudiskirja jne) koos selgitusega, kuidas see aitab saavutada projekti eesmärke.

Järgnevalt osutatud levitamistegevused on kohustuslikud ning tuleb koondada ühte allmeetmesse, mis hõlmab järgmisi väljundtulemusi:

- strateegilistes avalikes kohtades pannakse välja projekti kirjeldavad teabetahvlid. Nendel peab alati olema programmi LIFE logo;
- nullist loodud või ajakohastatud olemasolev veebisait (programmi LIFE logoga) (väljundtulemus);
- projekti lõpus tuleb koostada paberkujul ja elektrooniline üldarusaadav lühiaruanne (*layman`s report*). See esitatakse nii inglise kui ka projekti keeles. Aruande pikkus peab olema 5–10 lehekülge ning selles tutvustatakse üldsusele projekti, selle eesmärke, meetmeid ja tulemusi.

Ühe eraldi kohustusliku allmeetmena tuleb esitada suhtlusvõrgustike loomine teiste projektidega (sh programmide LIFE III, LIFE+ ja/või LIFE projektid), teabevahetustegevused jne.

Meediatöö, ürituste korraldamine ja neil osalemine, brošüüride ja filmide valmistamine ja tehnilised publikatsioonid ei ole küll kohustuslikud, kuid paljudes projektides on neid kavandatud ning need on hea teabelevitamise tõendusmaterjalina tervitatavad.

F. Projektijuhtimine (kohustuslik)

Taotleja peaks esitama loetelu erinevatest tegevustest (sünteesiliselt ja homogeenselt allmeetmeteks rühmitatuna), mille eesmärk on projekti juhtimine/korraldamine ning

kvaliteedikontrolli ja riskijuhtimise, k.a erandolukordade lahendamise planeerimise tagamine. See hõlmab tavaliselt vähemalt kõiki järgnevalt loetletud tegevusi ja nendega seotud kulusid.

Projekti üldjuhtimine

Iga projekt peab sisaldama ühte allmeedet nimetusega „Projekti juhtimine (vastutava toetusesaaja nimi) poolt“. Selles allmeetmes tuleks kirjeldada projekti juhtimisega tegelevat personali ning projekti toetusesaajate juhtimis- ja aruandluskohustusi, isegi kui selle jaoks ei arvestata projekti eelarvest kulusid.

Esitage seotud tehnilise ja halduspersonali juhtimiskorralduse skeem. Skeemilt peab olema näha, et koordineerival toetusesaajal (projektijuhil) on selged volitused ja toimiv kontroll projekti juhtiva personali üle, isegi kui osa projektijuhtimisest korraldatakse alltöövõtu korras. Selgitage, kas juhtivpersonalil on varasemaid projektijuhtimise kogemusi.

On tungivalt soovitatav, et projektijuht töötaks täistööajaga. Kui koordinaator või projektijuht panustab otseselt ka teatud meetmete rakendamisse, siis peaks asjaomane osa tema palgakuludest kajastuma ka vastavate meetmete eeldatavates kuludes.

Eeldatakse, et projekti juhivad koordineeriva toetusesaaja töötajad. Ent kui see on piisavalt põhjendatud, võib projektijuhtimist korraldada ka alltöövõtu korras tingimusel, et koordineeriv toetusesaaja säilitab projekti üle täieliku ja igapäevase kontrolli. Taotluses peab selgelt kirjeldama, kuidas see kontroll tagatakse.

Lisage ka projekti konsortsiumi põhjendus, märkides iga toetusesaaja kohta tema päritoluriigi ja rolli projektis. Esitage järgmine tabel manusena jaotises „Projektijuhtimine“:

	Riik	Roll projektis
Toetuse saaja 1		
Toetuse saaja 1 sidusettevõtte		
Toetuse saaja 2		
Toetuse saaja 3		

Kui kavatsete lisada oma taotlusesse sidusüksusi, tuleb tabelis esitada ka nende andmed.

Auditiaruanne

Kui audit on nõutav (vt programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimused), tuleks selle käigus lisaks siseriiklike õigusaktide ja raamatupidamiseeskirjade järgimisele kontrollida ka seda, et kõik kulud vastaksid programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimustele. Finantsvormidel tuleks auditi kulud lisada eelarvepunkti „Muud kulud“ alla. Auditiaruanne tuleb lisada väljundtulemuste loendisse. Konkreetsed allmeetmed ei ole nõutavad.

Finantsaruannete kohta tõendi (audititunnistuse) esitamise nõue on kohaldatav alates ELi rahalisest panusest 750 000 eurot toetusesaaja tasandil. See tähendab, et „muude kulude“ kategooriasse lisatav audititunnistuste kulu peaks hõlmama kõigi selliste projekti toetusesaajate auditeeritud kulusid, kellele makstav liidu toetus on vähemalt 750 000 eurot. Väiksemat liidu toetust saanud toetusesaajate kulusid ei ole vaja auditeerida.

LIFE-projekti lõppemise järgne kava (*after-Life plan*)

Koordineeriv toetusesaaja peab koostama LIFE-projekti lõppemise järgse kava, mis esitatakse koos lõpparuandega. See esitatakse paberkujul ja elektrooniliselt toetusesaaja keeles ja soovi korral inglise keeles. Katse- ja näidisprojektide puhul tuleb LIFE-projekti lõppemise järgses kavas kirjeldada ka seda, kuidas jätkub tulemuste levitamine ja tutvustamine pärast projekti lõppu. Selles tuleks selgitada, milliseid meetmeid rakendatakse, millal, kelle poolt ja milliseid rahastamisallikaid kasutades. Kõnealuse kava jaoks tuleks taotlusesse lisada eraldi allmeede ning kava tuleb lisada väljundtulemuste loendisse.

Vorm C2 Aruandluse ajakava

Ettenähtud tegevusaruanded

Koordineeriv toetusesaaja esitab toetuse andjale aruandeid projekti tehnilise ja rahalise edenemise kohta. Aruannetes tuleb välja tuua projekti saavutatud tulemused ja võimalikud probleemid.

Pange tähele, et toetusleping, projektijuhtimisega seotud dokumendid, ametlikud aruanded (sh lisad või väljundtulemused) ja kõik toetuse andjaga vahetatavad teated peavad olema inglise keeles, isegi kui projektitaotlus esitatakse muus keeles. Seetõttu on aruannete (v.a lisade või väljundtulemuste) tõlkimise kulud abikõlblikud.

Kui projekti kestus on üle 24 kuu või kui taotletav ELi rahaline panus ületab 300 000 eurot, tuleb esitada vahearuanne koos vahemaksetaotlusega. Kui projekti kestus on üle 48 kuu ja ELi rahaline panus ületab 4 000 000 eurot ning koordineeriv toetusesaaja soovib taotleda kolmandat eelmakset, tuleb esitada teine vahearuanne. Vahearuanne/-aruanded tuleb esitada koos vahemaksetaotlusega vastavalt programmi LIFE toetuslepingu näidise eritingimustes määratletud piirmääradele. Hiljemalt kolm kuud pärast projekti lõppkuupäeva esitatakse lõpparuanne koos maksetaotlusega. Lisaks tuleb kavandada nn progressiaruanded, millega tagatakse, et iga 18 kuu järel laekub vähemalt üks aruanne (läbivaatamise etapil võidakse aruandluse ajakava muuta). Tutvuge programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimustega, et saada põhjalikumat teavet LIFE-projektide aruandluskohustuste kohta.

3.4 Finantstaotlusvormid

Oluline! projekti eelarve võib sisaldada ainult selliseid kulusid, mis on kooskõlas programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimuste artikliga II.19. ELi rahaline panus arvutatakse abikõlblike kulude põhjal.

Üldised märkused:

- Kõik kulud tuleb ümardada täiseurodeks. Komakohti ei saa vormidele sisestada.
- Koordineeriv toetusesaaja ja seotud toetusesaajad, sidusüksused ja muud ettevõtted, mis kuuluvad samasse kontserni või samale valdusettevõtjale, ei saa tegutseda alltöövõtjana.
- Vältida tuleb sisearveldusi (st toetusesaaja allüksuste vahel tehtavatest tehingutest tekkivaid kulusid), mis on lubatud üksnes juhul, kui need ei sisalda mingit kasumi, käibemaksu ega üldkulude osa. Pange tähele, et sama juriidilise isiku kulud tuleks

põhimõtteliselt deklareerida õigete kulukategooriate all (personalikulud, kulumaterjalid, muud kulud jne).

- Kõik kulukategooriate alla paigutatud lepingud peaksid vastama huvide konflikti puudumise põhimõttele, olenemata nende summast.
- Toetusesaajate tasutav käibemaks on abikõlblik, välja arvatud juhul, kui seda arvestatakse
 - maksustatavalt tegevustelt või maksuvabastusega tegevustelt, mille suhtes kehtib mahaarvamisõigus;
 - toetusesaaja kui avaliku sektori asutuse tegevustelt, kui toetusesaaja on riik, piirkondlik või kohalik omavalitsusasutus või muu avalik-õiguslik asutus.
- Valige iga kulurea kohta rippmenüüst selle toetusesaaja lühinimi, kellel vastav kulu tekib, ja vastava kuluga seotud meetme number.
- Kuluridasid saab lisada nupuga „Lisa“ ja kustutada nupuga „Kustuta“.
- Kõiki finantsvorme saab kasutada tabeldusklahviga: kui soovite kiiresti kuluridasid luua, saate klaviatuuri tabeldusklahviga väljadel edasi liikuda, kuni jõuate nupuni „Lisa“ (seejärel vajutage kulurea lisamiseks sisestusklahvi).

Kui projekti toetusesaajad soovivad osaleda projekti meetmetes kuluga 0 eurot (ja see teave kajastub deklaratsioonidel A3/A4), peavad nad sisestama finantsvormidele F1–F7 vastava meetme, mille kulu on 0 eurot.

Kui projekti toetusesaajad (eraõiguslikud organisatsioonid) soovivad kaasata projekti oma sidusüksusi, peaksid nad vastava kulupunkti kirjelduses märkima, et see kulu tekib nende sidusüksusel, ning lisama sidusüksuse nime. Pange tähele, et sidusüksuste kasutamine tuleb sätestada sõlmitava toetuslepingu artiklis I.7.

Vorm F1 – Otsesed personalikulud

Avaliku sektori asutuse personal: avaliku sektori asutuse personali palgakulusid võib rahastada üksnes ulatuses, milles see on seotud projekti tegevustega, mida avaliku sektori asutus ei oleks läbi viinud, kui ta ei oleks kõnealuses projektis osalenud. Vastavad töötajad peavad olema otseselt lähetatud/määratud projektis töötama, olenemata sellest, kas nad teevad seda täis- või osajaga. Isiku määramine peab toimuma lepinguga või käskkirjaga, millele on alla kirjutanud vastava toetusesaaja vastutava talituse või asutuse esindaja.

Lisaks peab avaliku sektori asutuste rahaliste panuste summa (mida nad tasuvad koordineeriva ja/või seotud toetusesaajana) projekti eelarves ületama (vähemalt 2% võrra) summat, mis kirjutatakse projekti arvele sellise personali palgakulude katteks, keda ei käsitata „lisapersonalina“ (vt programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimuste artikli II.19.2 punkt a). Seda kontrollitakse automaatselt aruandega R4 (vastavus 2% reeglile) teie taotluse esitamisele eelneva kontrolli käigus süsteemis eProposal, samuti valikuetapil ja ELi lõpliku rahalise panuse arvutamisel projekti lõpus.

„Lisapersonali“ kulud hõlmavad kõigi selliste avaliku sektori asutuste alaliste või ajutiste töötajate personalikulusid, kelle lepingud või lepingupikendused:

- jõustuvad projekti alguskuupäeval või pärast seda või pärast toetuslepingu allkirjastamise kuupäeva, kui see toimub enne projekti alguskuupäeva, ja

- kes on lähetatud/määratud töötama otseselt LIFE-projektiga.

Selle kohta võib täiendavaid juhtnööre leida toetuslepingu näidise X lisast.

Lepingu tüüp: valige rippmenüüst. Lisa- või põhipersonal (vastavalt eespool esitatud määratlusele).

Pange tähele, et üksikisikutega (füüsiliste isikutega) sõlmitud teenuslepingute kulu võib paigutada sellesse kategooriasse tingimusel, et programmi LIFE toetuslepingu näidise artikli II.19.2 punkti a nõuded on täidetud, st isik töötab töötajaga sarnastel tingimustel (eriti seoses töökorralduse, täidetavate ülesannete ja ruumidega, kus ülesandeid täidetakse), töö tulemus kuulub toetusesaajale (kui erandina ei ole sõlmitud teistsugust kokkulepet) ja kulud ei erine oluliselt kuludest, mis tekiksid juhul, kui sarnaseid ülesandeid täidaks toetusesaaja personal töölepingu alusel.

Oluline! Projektis töötamise aeg registreeritakse ja tõendatakse aegsasti (st iga päev, iga nädal) iga töötaja kohta, kasutades tööajatabelit või samaväärset tööaja registreerimise süsteemi, välja arvatud juhul, kui töötaja töötab projektis täisajaga või selleks kuluva tööaja protsendimäär on fikseeritud või töötaja kulutab LIFE-projekti heaks töötamisele kalendriaasta jooksul vähem kui kaks päeva kuus.

Ametikategooria / roll projektis: kõik ametikategooriad tuleks määratleda selgelt ja üheselt mõistetavalt, et toetuse andja saaks jälgida projektile eraldatud tööjõuressursse. Kirjeldus peab olema lühike ja selge (nt vanemteadur). Projekti kaasatud personali kategooriad/rollid võivad olla näiteks: vaneminsener/projektijuhtimine, tehnik/andmeanalüüs, haldus/finantsjuhtimine jne. Kui ametikategooria nimetuse põhjal ei ole selge, millist rolli isik projektis täidab, tuleks lisada täiendavat teavet, aga seda ei esitata siin, vaid vastava meetme jaotises „Meetme peamiste kuludega seotud eeldused“ (C vormid). Näiteks kui isiku roll on „vanemteadur põllumajandusökonomika valdkonnas“, siis tuleks finantsvormile märkida ainult „vanemteadur“ ning esitada lisateave seotud meetme juures.

Päevamäär: iga personaliliikme kohta arvestatava tasu päevamäär arvutatakse brutopalgas, kohustuslike sotsiaalmaksude ja muude kohustuslike kulude põhjal (eeldusel, et need kulud on kooskõlas toetusesaaja tavapärase palgapoliitikaga); mingeid muid kulusid arvesse ei võeta (selle kohta leiate täiendavaid juhtnööre programmi LIFE toetuslepingu näidise X lisast). Ainult eelarve koostamise eesmärgil võib taotluses päevamäära arvutamise aluseks võtta orienteeruva keskmise palgakulu, mis on asjaomase personalikategooria, sektori, riigi, organisatsiooni tüübi jne puhul põhjendatud. Palume keskmiste päevamäärade kalkuleerimisel arvesse võtta projekti ajaks prognoositavaid palgatõuse.

Töötaja kogusumma isiku kohta tuleks arvutada töötundide/-päevade koguarvu põhjal vastavalt siseriiklikele õigusaktidele, kollektiivlepingutele, töölepingutele jne. Allpool on esitatud üks näide aasta töötaja kogusumma leidmise kohta (kooskõlas vastavate õigusaktide sätetega):

Päevi aastas	365 päeva
miinus 52 nädalavahetust	104 päeva
miinus põhipuhkus	21 päeva

miinus seadusjärgsed puhkepäevad	15 päeva
miinus haiguspäevad/muu (kui on asjakohane)	10 päeva
= tööaeg kokku	215 päeva

Pange tähele, et taotluses esitatud eelarves osutatud päevamäärasid ei tohi kasutada projekti kuluaruannetes. Projekti arvele võib kirjutada ainult tegelikud kulud, mis on arvestatud tegelike tasumäärade ja tegelikult töötatud tundide/päevade põhjal. Kõiki olulisi kõrvalekaldeid eelarves märgitud kuludest tuleb põhjendada. Personalikulu arvestatakse tunnimäära põhjal, mis leitakse tegeliku aastase brutopalgaga või töötasu pluss kohustuslike sotsiaalmaksude ja muude töötaja töötasus sisalduvate kohustuslike kulude jagamisel selle töötaja tegelike töötundide/-päevade koguarvuga. Kui töötaja tegelike töötundide/-päevade koguarvu ei registreerita usaldusväärses töötaja registreerimise süsteemis (nt kui töötaja töötab kalendriaasta jooksul LIFE-projektiga keskmiselt vähem kui kaks päeva kuus või kui ta töötab täistööajaga või töötaja fikseeritud protsendimääraga vastavalt töölepingule), kasutatakse vaikeväärtust 1720 töötundi.

Inimtööpäevade arv: projekti teostamiseks vajalike inimtööpäevade arv.

Otsesed personalikulud: arvutatakse automaatselt, korrutades konkreetse kategooria inimtööpäevade koguarvu selle kategooria päevamääraga.

Vorm F2 – Reisi- ja elamiskulud

Märkus: selles eelarvekategoorias peaksid taotlejad muuhulgas ette nägema reisikulud, mis on vajalikud projekti kaasatud kahe isiku osalemiseks avakohtumisel toetuse andja esindajatega.

Toetusesaaja ja meetme number: valige toetusesaaja ja meetme number, millega reisi- ja elamiskulud on seotud.

Sihtkoht: valige vastav sihtkoha tüüp: riigisisene, ELi-sisene, ELi-väline (see peab olema C osas vastava meetme all piisavalt põhjendatud).

Eelduste selgitus: esitage lühike ja selge selgitus reisi- ja elamiskulude määra arvutamiseks kasutatud eelduste kohta.

Reisi eesmärgi kirjeldus peab olema selge (sh päevade ja samal eesmärgil reisivate isikute arv), et oleks võimalik hinnata kulude seost projekti eesmärkidega.

Välja „eelduste selgitus“ täitmise näiteid: „2 isikut x 1 teabe levitamise sündmus „xxx“ kaheks päevaks“, „1 isik x 1 tehniline koordineerimiskoosolek x 1 päev“, „3 isikut x 3 projekti piirkonna külastust x 2 päeva“.

Sii kantakse ainult reisi- ja elamiskulud. Konverentsidel osalemisega seotud kulud, nt konverentsitasud, tuleks esitada „muude kulude“ all (vorm F7). Konverentsil osalemise kulud on abikõlblikud vaid juhul, kui konverentsil tutvustatakse projekti. Konverentsidel osalevate isikute arv on piiratud isikutega, kelle osalemine on tehniliselt põhjendatud.

Reisikulused arvestatakse vastavalt toetusesaaja sise-eeskirjadele. Toetusesaajad püüavad reisisid kõige ökonoomsemal ja keskkonnasäästlikumal viisil; alternatiivina tuleb kaaluda videokonverentse.

Kui puuduvad sise-eeskirjad, mis reguleeriksid organisatsiooni ametiautode kasutamisega seotud kulude hüvitamist (võrreldes isiklike autodega), siis tuleb nende kasutamise kuludele kohaldada hinnangulist määra 0.25 eurot kilomeetri kohta. Kui ette on nähtud üksnes kütusekulu hüvitamine, siis tuleks ka see siinkohal ära märkida.

Elamiskulused arvestatakse vastavalt toetusesaaja sise-eeskirjadele (päevaraha või otsemaksed toidu, hotelli, kohaliku transpordi jmt eest). Toetusesaajate reisimise/koosolekutega seotud einet ei tohi kulude hulka arvestada, kui elamiskulud on arvestatud juba päevarahana.

Reisi- ja elamiskulude määr ja reisisid arv: sisestage reisi- ja elamiskulude määr ja reisisid arv. Väljale „reisi- ja elamiskulud“ tuleks kanda ühikukulu ühe isiku kohta ning väljale „reisisid arv“ reisisid arv isiku kohta (nt kui kaks isikut sõidavad kolm korda koordineerimiskoosolekule, siis on reisisid arv 6).

Vorm F3 – Välisabi/teenuste kulud

Üldiselt: välise abi/sisseostetavate teenuste kulud on alltöövõtuga seotud kulud, st väliste äriühingute või isikute (v.a need, kelle kulud saab esitada vormil F1) osutatavate teenuste või tehtavate tööde, samuti seadmete või taristu rentimise kulud. **Nende piirmäär on 35% koguelarvest, kui taotluses ei ole põhjendatud kõrgema määra vajalikkust.**

Näiteks tuleks välise abi kategooriasse paigutada logo loomine, teabelevitusplaani koostamine, meenete väljatöötamine, raamatu avaldamine või materjalide laenutamine.

Pange tähele, et alltöövõtu korras osutatavad teenused, mis on seotud prototüübi väljatöötamisega, tuleks kanda eelarvesse prototüübi, mitte välise abi kategoorias. Alltöövõtu korras seadmete ja taristu ostu või liisimisega (mitte rentimisega) seotud kulud (nt paigaldusteenuste kulud) tuleks kanda eelarvesse mitte välise abi kategoorias, vaid vastavates kulukategooriates juhul, kui ka nende suhtes kohaldatakse amortisatsiooni arvestust vastavalt raamatupidamiseeskirjadele.

Menetluskord: täpsustage alltöövõtu kasutamiseks ette nähtud menetluskorda, milleks on avaliku sektori asutuste puhul „riigihange“ ning eraõiguslike üksuste puhul „otseleping“, „avatud hankemenetlus“, „mitme pakkumisega menetlus“ või „raamleping“. Alltöövõtulepingud tuleb sõlmida vastavalt programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimuste artiklitele II.10 ja II.11 ja toetusesaaja sise-eeskirjadele (kui need on kooskõlas nimetatud artiklitega).

Kirjeldus: esitage osutatava teenuse sisu selge kirjeldus, nt „mõju hindamine“, „... hooldamine“, „... rentimine“, „konsultatsioonid ... kohta“, „veebisaidi arendamine“, „sisene abi“, „teabelevitamissüsteemi korraldamine“ jne. Alltöövõtulepingu kirjeldamiseks saate vajadusel kasutada kuni 200 märki.

Üldised märkused vormide F4.a, F4.b ja F4.c kohta. Kestvuskaubad

Palume lisada sellesse kategooriasse ainult sellised kaubad, mis liigituvad vastava toetusesaaja raamatupidamiseeskirjade järgi kestvuskaupadeks (kaasa arvatud kapitalirendiga, st väljaostuvõimalusega soetatud kaubad). Seega ärge esitage selles kategoorias midagi sellist, mida vastava toetusesaaja raamatupidamiseeskirjade järgi ei liigitata kestvuskaupadeks.

Seadmete ja taristu alamkategoriates tuleb esitada nii tegelik kulu kui ka amortisatsiooni väärtus vastavalt programmi LIFE-toetuslepingu näidise üldtingimuste artikli II.19.2 punktile c. **Projektis on abikõlblik ainult amortisatsioon ning ELi kaasrahastamine arvutatakse selle summa põhjal.**

Oluline! Projekti alguses juba toetusesaajate omandis olevate kestvuskaupade kulum ei ole programmis LIFE rahastamiskõlblik.

Tegelik maksumus: taristu või seadmete täielik maksumus ilma amortisatsioonita

Amortisatsioon: amortisatsiooni koguväärtus toetusesaaja raamatupidamisarvestuses projekti lõpus. Toetusesaajad peaksid eelarve koostamisel hindama iga objekti kulumi summat nii täpselt kui võimalik alates raamatupidamises arvele võtmise kuupäevast (kui on asjakohane) kuni projekti lõpuni. See hinnang tehakse nende raamatupidamise sise-eeskirjade põhjal ja/või vastavalt riiklikele raamatupidamiseeskirjadele.

Eelarves **abikõlblike** kulude hulka arvatava amortisatsiooni ülempiir on kuni 25% taristu tegelikust maksumusest ja kuni 50% seadmete tegelikust maksumusest (kuluobjekti kohta). Kui nimetatud reeglite nõuded ei ole täidetud, kuvatakse taotluse kontrollimisel blokeeriv veateade. Võtke arvesse, et kuigi need on programmi LIFE maksimaalsed protsendimäärad, ei pruugita neid automaatselt heaks kiita, sest amortisatsiooni arvestus peab olema eelkõige kooskõlas teie raamatupidamise sise-eeskirjadega / riiklike raamatupidamiseeskirjadega, nagu eespool öeldud. Pange tähele toetuslepingu näidise X lisas loetletud erandeid.

Erand: prototüüpide puhul on abikõlblikud kulud prototüübi kogukulu vastavalt programmi LIFE toetuslepingu näidise eritingimuste artiklile I.13 ja üldtingimuste artikli II.19.2 punktile c.

Vorm F4.a – Taristukulud

Menetluskord: täpsustage töövõtu kasutamiseks ette nähtud menetluskord, milleks on avaliku sektori asutuste puhul „riigihange“ ning eraõiguslike üksuste puhul „otseleping“, „avatud hankemenetlus“, „mitme pakkumisega menetlus“ või „raamleping“. Lepingud tuleb sõlmida vastavalt programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimuste artiklitele II.10 ja II.11 ja toetusesaaja sise-eeskirjadele (kui need on kooskõlas nimetatud artiklitega).

Kirjeldus: esitage taristu selge kirjeldus ja kulude jaotus kuluobjektide lõikes, nt „kandev teraskonstruktsioon“, „rajatise vundament“, „piirdeaed“ jne.

Oluline! kõik taristuga seotud kulud, isegi kui töö teostati välise üksusega sõlmitud alltöövõtulepingu alusel, tuleb esitada selles rubriigis. Lisaks peab projekti partnerite hulka kuuluma üksus, kes taristuvara otseselt omab või selle tulevikus omandab.

NB! Suure infrastruktuuri ehitamisele keskendunud projektid ei kuulu LIFE-programmi tegevusse ega ole seega abikõlblikud. Projekti loetakse suure infrastruktuuri ehitamisele keskendunuks, kui taristu ühtse ühiku tegelik maksumus (vastavalt eespool esitatud määratlusele) ületab 500 000 eurot. „Taristu ühtne ühik“ on kõik vormil F4a kirjeldatud elemendid, mis peavad olema taristuinvesteeringu toimivuse tagamiseks omavahel füüsiliselt seotud (nt ökotunneli puhul sild, piirded, viidapostid jne). Kõnealune summa võib olla osutatust suurem erandjuhul, kui taotluses tõendatakse taristu vajalikkust, et tagada tõhus panus LIFE-määruse eesmärkide saavutamisse.

Vorm F4.b – Seadmete kulud

Menetluskord: täpsustage töövõtu kasutamiseks ette nähtud menetluskord, milleks on avaliku sektori asutuste puhul „riigihange“ ning eraõiguslike üksuste puhul „otseleping“, „avatud hankemenetlus“, „mitme pakkumisega menetlus“ või „raamleping“. Lepingud tuleb sõlmida vastavalt programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimuste artiklitele II.10 ja II.11 ja toetusesaaja sise-eeskirjadele (kui need on kooskõlas nimetatud artiklitega).

Kirjeldus: esitage iga objekti selge kirjeldus, nt „sülearvuti“, „andmebaasitarkvara (valmistoodete või alltöövõtu korras arendatud“, „mõõteseadmed“, „sõudeergomeeter“ jne.

Vorm F4.c – Prototüübi kulud

Prototüüp on taristu ja/või seade, mis on loodud spetsiaalselt projekti rakendamiseks, mida ei ole kunagi tulunduslikul eesmärgil müügiks pakutud ja mis ei ole saadaval seeriatootena. Projekti ajal ei tohi seda kasutada tulunduslikel eesmärkidel (vt programmi LIFE toetuslepingu näidise eritingimuste artikkel I.13 ja üldtingimuste artikli II.19.2 punkt c). Projekti raames soetatud kestva kaupade võib sellesse kulukategooriasse lisada vaid juhul, kui need on mõõdapääsmatult vajalikud projekti piloot- või näidisaspektide jaoks.

Menetluskord: täpsustage töövõtu kasutamiseks ette nähtud menetluskord, milleks on avaliku sektori asutuste puhul „riigihange“ ning eraõiguslike üksuste puhul „otseleping“, „avatud hankemenetlus“, „mitme pakkumisega menetlus“ või „raamleping“. Lepingud tuleb sõlmida vastavalt programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimuste artiklitele II.10 ja II.11 ja toetusesaaja sise-eeskirjadele (kui need on kooskõlas nimetatud artiklitega).

Kirjeldus: esitage prototüübi selge kirjeldus.

Oluline! kõik prototüübiga seotud kulud, isegi kui töö teostati välise üksusega sõlmitud alltöövõtulepingu alusel, tuleb esitada selles rubriigis.

Vorm F6 – Tarbekaupade kulud

Üldiselt: sellel vormil deklareeritavad kulumaterjalid peavad olema seotud toetusesaajate kestva kaupade inventarimisega mitte kantavate esemete soetamise, tootmise, remondi või kasutamisega (nt katsematerjalid, loomasööt, levimaterjalid, kestva kaupade remont tingimusel, et seda ei kapitaliseerita ning see ostetakse üksnes projekti tarbeks või kasutatakse

100% projekti huvides jne). Kui projekt sisaldab olulist teavitustegevust, milles kasutatakse suurel määral postitamist või muid teavituse vorme, võib ka need kulud siin deklareerida.

Kulumaterjalide kulud peavad olema otseselt seotud projekti meetmete rakendamisega.

Üldiste kulumaterjalide/väikevahendite (nt telefon, side, valguskoopiad, kontoritarbed, vesi, gaas jne) kulu loetakse kaetuks üldkulude (*overheads*) kategooriaga.

Menetluskord: täpsustage töövõtu kasutamiseks ette nähtud menetluskord, milleks on avaliku sektori asutuste puhul „riigihange“ ning eraõiguslike üksuste puhul „otseleping“, „avatud hankemenetlus“, „mitme pakkumisega menetlus“ või „raamleping“. Lepingud tuleb sõlmida vastavalt programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimuste artiklitele II.10 ja II.11 ja toetusesaaja sise-eeskirjadele (kui need on kooskõlas nimetatud artiklitega).

Kirjeldus: esitage kulumaterjalide liigi selge kirjeldus ja selle seos projekti tehnilise rakendamisega, nt „meetme 2 katsete toormaterjalid“, „levitamisvahendite jaoks vajalikud bürootarbed (väljundtulemus 5)“ jne.

Vorm F7 – Muud kulud

Üldiselt: siia paigutatakse otsesed kulud, mis ei kuulu ühegi muu kulukategooria alla, näiteks koordineeriva toetusesaaja pangateenuse tasud, konverentsitasud, kindlustuskulud tingimusel, et need kulud tekivad üksnes projekti rakendamise tõttu, jne. Pange tähele, et kolmandatele isikutele makstav rahaline toetus (k.a auhinnad) ei ole abikõlblik.

Toetusesaajate finantsaruannete auditeerimisega seotud audiitorikulud (AINULT nende toetusesaajate puhul, kes taotlevad liidult vähemalt 750 000 euro suurust rahalist panust) tuleks alati paigutada sellesse eelarvekategooriasse.

Selles kategoorias tuleb alati esitada tõlkimiskulud, kui need on vajalikud.

Levimaterjalid: teabe levitamise ja paljundamisega seotud kulud (nt levitatavate materjalide/toodete ostmise või trükkimine jne).

Kui toetuse andja nõuab pangatagatist, siis pangatagatise kulu tuleb alati esitada selles kategoorias. Lisateavet leiate programmi LIFE toetuslepingu näidise eritingimuste artiklist I.4.2 ja üldtingimuste artikli II.19.2 punktist e ning programmi LIFE 2018. a projektitaotluste hindamise suunistest.

Menetluskord: täpsustage töövõtu kasutamiseks ette nähtud menetluskord, milleks on avaliku sektori asutuste puhul „riigihange“ ning eraõiguslike üksuste puhul „otseleping“, „avatud hankemenetlus“, „mitme pakkumisega menetlus“ või „raamleping“. Lepingud tuleb sõlmida vastavalt programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimuste artiklitele II.10 ja II.11 ja toetusesaaja sise-eeskirjadele (kui need on kooskõlas nimetatud artiklitega).

Kirjeldus: esitage iga kuluobjekti selge kirjeldus ja selle seos projekti tehnilise rakendamisega.

Vorm F8 – Üldkulud (*overheads*)

Üldkulude summa: märkige iga toetusesaaja üldised kaudsed kulud (üldkulud). Kui tegevustoetusest kaetakse toetusesaaja kõik tavapärase tegevuse kulud, ei ole tal õigust deklareerida meetmetoetuse all mis tahes abikõlblikke kaudseid kulusid. Sellisel juhul kaetakse tegevustoetusest kõik toetusesaaja tegutsemiseks vajalikud üldkulud. Kaudsete kulude katmine meetmetoetusest tähendaks seega kahekordset rahastamist. Kui tegevustoetusest kaetakse ainult osa toetusesaaja tavapärase tegevuse kuludest, võivad kaudsed kulud olla programmi LIFE meetmetoetusest rahastamiskõlblikud juhul, kui toetusesaaja suudab selgelt tõendada, et tegevustoetuse arvelt ei kaeta ühtegi kulu (k.a üldkulu), mille katmiseks võidakse kasutada meetmetoetust.

Selle tõendamiseks peab toetusesaaja:

- a. kasutama analüütilist kuluarvestust, mis võimaldab eristada kõiki tegevustoetusega ja meetmetoetusega seotud kulusid (k.a üldkulud). Selleks peab toetusesaaja kasutama usaldusväärseid raamatupidamiskode ja jaotamispõhimõtteid, millega tagatakse kulude õiglane, objektiivne ja realistlik jaotamine;
- b. registreerima eraldi kõik tegevustoetustest kaetavad kulud (personalikulud, üldised jooksvad kulud ja muud tegevuskulud, mis on seotud ühe osaga tema tavapärasest igaaastasest tegevusest) ja kõik meetmetoetustest kaetavad kulud (kaasa arvatud meetmega seotud tegelikud kaudsed kulud).

Kui toetusesaaja saab tulevikus projektiperioodi (osa) jaoks tegevustoetust (millest kaetakse programmi LIFE meetmetoetuse kaudseid kulusid), on toetusesaaja kohustatud sellest teatama ning tegema enne projekti lõppu eelarvetabelites (F-vormid) muudatuse/paranduse, millega arvatakse „üldkulud“ eelarvest välja.

Üldkulude (neid nimetatakse ka kaudseteks kuludeks) abikõlblikkusel on kindel määr, mis sätestatakse toetuslepingus protsendina iga toetusesaaja kõigist rahastamiskõlblikest otsesest kuludest, mille sisse ei arvestata maa pikaajalist liisingut / ühekordseid hüvitisi maakasutusõiguste eest (samuti üldkulusid endid, kuna tegemist on kaudsete kuludega). Vastavalt programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimuste artiklile II.19.3 ei või see protsendimäär olla ühegi toetusesaaja puhul suurem kui **7%**. Kui nimetatud reegli nõuded ei ole täidetud, kuvatakse aruandes R1 ja ettepaneku kontrollimisel blokeeriv veateade.

Pange tähele, et veerg „Abikõlblikud otsesed kulud kokku, v.a maaga seotud kulud“ täidetakse töövahendis vormidele F1 kuni F7 sisestatud kulude põhjal automaatselt.

Vorm FC – Rahalised toetused

Sellel vormil kirjeldatakse projekti rahastamist toetusesaaja(te) ja/või kaasrahastaja(te) poolt ning taotletavat ELi rahalist panust iga toetusesaaja kohta.

Mitterahalise hüvitise eest pakutavad kaubad või teenused (mille puhul ei ole ette nähtud rahavoogu) ei vasta ELi kaasrahastamise tingimustele ja neid ei tohi projekti eelarvesse lisada.

Oluline! veerg „Meetmete kogukulu eurodes“ täidetakse rakenduses vormidele F1–F8 sisestatud kulude põhjal automaatselt.

Koordineeriva toetusesaaja rahaline panus: märkige koordineeriva toetusesaaja makstava rahalise panuse summa. See summa ei tohi sisaldada muudest avaliku või erasektori allikatest saadud raha, mis on eraldatud sihtotstarbeliselt projekti või selle osa jaoks (see tuleb deklareerida muu kaasrahastamise all).

Seotud toetusesaaja rahaline panus: märkige iga seotud toetusesaaja rahaline panus. Need summad ei tohi sisaldada muudest avaliku või erasektori allikatest saadud raha, mis on eraldatud sihtotstarbeliselt projekti või selle osa jaoks (see tuleb deklareerida muu kaasrahastamise all).

ELiit taotletava rahalise panuse summa: märkige ELi rahalise panuse summa, mida koordineeriv toetusesaaja ja iga seotud toetusesaaja taotleb. Summa peab olema kooskõlas programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimuste artiklitega II.19 ja II.25.

Kaasrahastamise summa eurodes: märkige iga kaasrahastaja rahaline panus.

Omaosalusele vastavad summad ja kogukulu kantakse automaatselt vormidele A3 ja A4. Kaasrahastajate rahalisele panusele vastavad summad kantakse automaatselt vormile A6.

3.5 Aruanded

Süsteemi eProposal aruanded sisaldavad põhjalikke finantsarvutusi ning need genereeritakse tehnilistele ja finantsvormidele sisestatud andmete põhjal automaatselt.

Töövahendi eProposal genereeritava taotluse pdf-versiooni lisatakse üksnes aruanded R1 (eelarve) ja R2 (kulud meetme kohta). Ülejäänud aruannetes esitatakse praktilist finantsteavet.

Aruanne R1. Eelarve

Sellel vormil tehakse kokkuvõtte projekti finantsstruktuurist, esitades projekti eelarve jaotuse ja rahastamiskava ülevaate.

Aruanded R2 (kulud meetme kohta), R2a (kulud toetusesaaja kohta), R2b (meetme kulud toetusesaaja kohta), R2c (toetusesaaja kulud meetme kohta)

Need vormid on väga kasulikud tehniliste väljundite seostamiseks kuludega.

Aruanne R3. Kasumireegli täitmine iga toetusesaaja puhul

Aruandega kontrollitakse, et ühegi toetusesaaja osa ELi rahalisest panusest ei ületaks talle tekkivaid kulusid (vt kasumi taotlemist keelav reegel programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimuste artiklis II.25.3).

Aruanne R4. Vastavus 2% reeglile

Aruandes näidatakse, kas avaliku sektori asutuste rahalised panused (koordineeriva toetusesaajana ja/või seotud toetusesaajana) projekti eelarvesse ületavad (vähemalt 2% võrra) nende projektiga seotud alalise personali palgakulusid. Kui see nii ei ole, kuvatakse ettepaneku kontrollimisel veateade.

3.6 Manused

Manuse liik: valige rippmenüüst.

Manuse nimetus: nimetus peab olema lühike (kuni 200 märki).

Tähtis: iga lisatava dokumendi suurim lubatud maht on 2 MB.

Lisage selles jaotises vajalikud kohustuslikud finantslisad vastavalt dokumendis „Programmi LIFE 2018. a projektitaotluste hindamise suunised“ esitatud selgitustele. Dokumentide „Avaliku sektori asutuse deklaratsioon“ ja „Lihtsustatud finantsaruanne“ vormid ja programmi LIFE tulemusnäitajate tabel sisalduvad taotluspaketis, mis on saadaval programmi LIFE veebisaidil.

4. Kontroll-leht

Järgmiste küsimuste eesmärk on aidata teil kontrollida, kas teie taotlus on võimalikult hästi ette valmistatud. Teie vastus peaks olema kõigil juhtudel jaatav. See küsimuste loend ei ole siiski ammendav ning küsimused ei sisalda üksikasjalikult kogu vajalikku teavet. Tutvuge selle dokumendi muudes osades esitatud üksikasjaliku teabega.

1. Kas olete kontrollinud oma projekti vastavust programmi LIFE kliimamuutuste leevendamise, kliimamuutustega kohanemise või kliimaalase juhtimise ja teabe projektide nõuetele?
2. Kas vormid A3, A4 ja A6 on varustatud allkirja ja kuupäevaga?
3. Kas vorm B1 on inglise keeles?
4. Kas planeerisite projekti lõppu piisava ajavaru paratamatult tekkivate ettenägematute viivituste jaoks?
5. Kas taotleja on juriidiliselt ELis registreeritud?
6. Kas lasite kohustuslikud manused? A) Koordineerivate toetusesaajate puhul, kes ei ole avaliku sektori asutused: 1) aastabilanss ja kasumiaruanne, 2) audituaruanne ning auditeeritud bilanss ja kasumiaruanne juhul, kui toetuse summa ületab 750 000 eurot (isegi kui siseriiklike õigusaktide kohaselt ei ole raamatupidamisaudit teile kohustuslik), 3) lihtsustatud finantsaruanne. B) Avaliku sektori asutuse deklaratsioon juhul, kui koordineeriv toetusesaaja on avaliku sektori asutus.
7. Kas kirjeldasite võimalikult kvantitatiivselt iga meetme eeldatavaid tulemusi?
8. Kas teie projekt hõlmab projekti tulemuste ja õppetundide jälgimist, hindamist ja aktiivset levitamist?
9. Kas olete lisanud kooskõlalise teabe vahetamise ja levitamise meetmete paketi?
10. Kas olete lisanud peale teadmussiirde ja võrgustike loomise muid olulisi tegevusi, mille eesmärk on tagada teie lahenduse/tulemuste korratavus ja ülekantavus?
11. Kas olete lisanud näitajaid, millega mõõta oma projekti mõju kolme või viie aasta jooksul pärast selle lõppu?
12. Kas projekti juhtmeeskond on piisav? Kas organisatsiooni skeem on esitatud? Kas projektil on täisajaga töötav koordinaator (see pole kohustuslik, aga on tungivalt soovitatav)?
13. Kas jätsite välja kõik meetmed, mida on kohasem rahastada muudest ELi rahastamisprogrammidest? Kas olete kahtluse korral ette näinud vastastikku täiendavaid meetmeid või eesmärke?
14. Kas olete programmi LIFE toetuslepingu näidise üldtingimused otsast lõpuni läbi lugenud ja kas seda on teinud ka seotud toetusesaajad?
15. Kas kõik meetmed rakendatakse ELi Euroopa territooriumil (või kuuluvad ettenähtud erandite alla)?
16. Kas olete maaostu/hüvitisemaksete puhul põhjalikult selgitanud, kuidas on täidetud kõik rahastamiskõlblikkuse tingimused?

Lisad

Lisa 1. Kalender – 2018. aasta taotlusvooru projektide hindamise ja valimise protseduur

Kuupäev või periood	Tegevus
12. september 2018	Taotluse esitamise tähtaeg
september 2018 – mai 2019	Projektide hindamine ja kontrollimine
mai-juuni 2019	Taotluslepingute allkirjastamine
15. juuni 2019	Projekti varajaseim võimalik algus kuupäev

Lisa 2. Olulised viited

a) Ülddokumendid kõigi taotlejate jaoks:

LIFE määrus:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2013:347:TOC> □

LIFE mitmeaastane tööprogramm aastateks 2018-2020:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018D0210>

LIFE programmi kommunikatsiooni tööriistad:

<http://ec.europa.eu/environment/life/toolkit/comtools/index.htm> □

Finantsregulatsioon:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:298:0001:0096:EN:PDF>

b) LIFE Kliimameetmed:

EL kliima muutustega kohanemise strateegia:

https://ec.europa.eu/clima/policies/adaptation_en#tab-0-1

Climate-ADAPT, Euroopa kliima muutustega kohanemise platvorm:

<http://climate-adapt.eea.europa.eu/>

Linnapeade pakt:

<https://www.covenantofmayors.eu/>

Otsus maakasutuse, maakasutuse muutuste ja metsanduse kohta:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013D0529>

Jõupingutuse Jagamise Otsus (Effort Sharing Decision):

http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2009.140.01.0136.01.ENG

EL metsandusestrateegia:

http://ec.europa.eu/agriculture/forest/strategy/index_en.htm

Maaelu Areng:

http://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/index_en.htm □

Põllumajandus:

http://ec.europa.eu/agriculture/climate-change/index_en.htm

http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/index_en.htm

Lisa 3. eTatluse süsteem (eProposal tool)

Taotlus tuleb esitada toetuse andjale (EASME) läbi eTatluse süsteemi, mille juhised on leitavad originaaldokumendi „Guidelines for Applicants 2018. LIFE Climate Action „traditional projects““ lisast 3.